

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
2025-DR-06

KÜLTÜR TURİZMİ KAPSAMINDA ÇAĞDAŞ SANAT
MÜZELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL
ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
Ragıp UÇAK

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK

AYDIN - 2025

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

31/01/2025

ÖZET

KÜLTÜR TURİZMİ KAPSAMINDA ÇAĞDAŞ SANAT MÜZELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Ragıp UÇAK

Doktora, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK

2025, XI + 110 sayfa

Bu çalışma, İstanbul’da bulunan çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkısını derinlemesine incelemek amacıyla, nitel yöntem çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler ve web sitesi/doküman analizlerinden elde edilen verileri çok yöntem yaklaşımıyla bir arada ele almaktadır. Araştırma, çağdaş sanat müzelerinin mekânsal düzenlemeleri, dijital dönüşüm çabaları, eğitim/toplumsal katılım programları, kültür turizminin etkisini ve gelenek-çağdaş bütünleşmesi gibi unsurlarını aynı zeminde değerlendirerek, yöneticilerin fikirleri ile sahadaki gerçek uygulamaları karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Böylelikle, çağdaş sanat müzelerinin yalnızca tarihi veya arkeolojik öğelerle öne çıkan klasik kültür turizmi anlayışının ötesine geçerek, etkileşimli teknolojiler, sosyal alanlar ve yenilikçi sergileme biçimleri aracılığıyla nasıl bir destinasyon değeri yarattığı açığa çıkmıştır.

Verilerden elde edilen bulgular, çağdaş sanat müzelerinin çevrimiçi bilet satışından interaktif eser sunumlarına, çok dilli kaynaklardan AR/VR gibi ileri teknolojilere uzanan farklı uygulamalarla ziyaretçi deneyimini zenginleştirdiğini göstermektedir. Yönetici görüşmelerinde ortaya konan “uluslararası tanınırlık, dijital erişim, genç sanatçı desteği, engelli dostu altyapı” gibi hedefler, gözlemlerde kafe ve sosyal alanların varlığı, mekânsal konforun iyileştirilmesi ya da yetersiz kaldığı noktaların tespitiyle somut hale gelmiştir. Web sitesi analizleri de, kurumların bu stratejilerini çevrimiçi ortamda ne derece yansıttığını ve ziyaretçiye ne ölçüde erişim kolaylığı sağladığını ortaya koymaktadır. Özellikle tarihî binaların modern eser ve programlarla bütünleştirilmesi, hem yerel halkı hem de yabancı turistleri etkileyen özgün bir çekim noktası oluşturmakta; eğitim ve toplumsal katılım odaklı etkinlikler, bu kurumların salt sergi sunan mekânlardan öte, sosyal aktörlere dönüştüğünü kanıtlamaktadır.

Çalışma, hem kuramsal hem de pratik bakımdan dikkate değer sonuçlar ortaya koymaktadır. Kuramsal düzeyde, dijital müzecilik literatürüyle ilişkili olarak, “geleneksel kültür turizmi” kavramının çağdaş sanatla buluşma noktalarında nasıl yenilendiğini göstermektedir. Pratik düzeydeyse, engelli erişimi ve sosyal alanların geliştirilmesi, çok dillilik, çevrimiçi bilet satışı ve dijital tanıtım faaliyetleri gibi konularda kurumların stratejik yol haritalarına katkı sağlamaktadır. Böylelikle, kültür turizmine yönelik politika ve planlama süreçlerinde çağdaş sanatın konumu ve değeri yeniden tanımlanmıştır. Müzelerin mekânsal, dijital ve toplumsal etkileşim unsurları sayesinde bir destinasyonun rekabet gücünü artıracakları somut verilerle ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür Turizmi, Çağdaş Sanat, Çağdaş Sanat Müzeleri, Sanat ve Kültür Turizmi, Kültür Turizmi Rotası.

ABSTRACT

EVALUATION OF CONTEMPORARY ART MUSEUMS WITHIN THE SCOPE OF CULTURAL TOURISM: THE CASE OF ISTANBUL

Ragıp UÇAK

PhD Thesis, Department of Tourism Management

Supervisor: Prof. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK

2025, XI + 110 pages

This research examines the contribution of contemporary art museums in Istanbul to cultural tourism by employing a multi-method approach that integrates data collected through semi-structured interviews, observations, and website/document analyses within a qualitative framework. The research evaluates various aspects of contemporary art museums, such as spatial arrangements, digital transformation efforts, educational/community engagement programs, the impact of cultural tourism, and the integration of traditional and contemporary elements. By comparing the insights of museum managers with on-site practices, it reveals how contemporary art museums create destination value through interactive technologies, social spaces, and innovative exhibition formats, transcending the traditional understanding of cultural tourism focused primarily on historical or archaeological features.

Findings indicate that contemporary art museums enrich visitor experiences through diverse practices, ranging from online ticket sales and interactive artwork presentations to multilingual resources and advanced technologies like AR/VR. Managerial interviews highlighted goals such as “international recognition, digital accessibility, support for young artists, and disability-friendly infrastructure.” Observations further contextualized these goals through tangible elements such as the presence of cafes and social spaces, improvements in spatial comfort, or identification of shortcomings. Website analyses revealed how effectively these institutions reflect their strategies in the digital space and provide ease of access to visitors. The integration of historic buildings with modern artworks and programs creates a distinctive attraction for both local and international tourists. Additionally, education and community-focused events establish these institutions as social actors rather than merely exhibition venues.

The research yields significant theoretical and practical outcomes. Theoretically, it highlights how the concept of "traditional cultural tourism" is being redefined at the intersection with contemporary art, particularly within the context of digital museology. Practically, it contributes to the strategic roadmaps of institutions in areas such as accessibility for individuals with disabilities, the development of social spaces, multilingualism, online ticketing, and digital promotional activities. Consequently, the study redefines the role and value of contemporary art in cultural tourism policy and planning processes. It demonstrates with concrete evidence how the spatial, digital, and social interaction elements of museums can enhance a destination's competitiveness.

Keywords: Cultural Tourism, Contemporary Art, Contemporary Art Museums, Art and Cultural Tourism, Cultural Tourism Route.

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmamın başından sonuna kadar bana yol gösteren, her aşamada desteğini hissettiğim ve akademik gelişimimde değerli katkıları olan danışmanım Prof. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden itibaren bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak beni yönlendiren, bugüne kadar desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ülker ÇOLAKOĞLU, Prof. Dr. Osman Eralp ÇOLAKOĞLU ve Doç. Dr. Hakan ATAY'a teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alarak çalışmalarımı titizlikle inceleyen, önemli katkı ve önerileriyle tezime rehberlik eden Doç. Dr. Arzu AKDENİZ ile Dr. Öğr. Üyesi Başak KATRANCI'ya şükranlarımı sunarım.

Çalıştığım kurumdaki hocalarım ve çalışma arkadaşlarım da tez sürecimde gösterdikleri anlayış, ilgi ve destekleriyle bana güç verdiler. Kendilerine teşekkürü bir borç bilirim. Akademik yolculuğumda benimle fikirlerini paylaşan, her zaman yanımda olarak motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan sevgili arkadaşım Hande KAYA'ya da sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak, bütün hayatım boyunca varlıklarıyla bana güç veren ve maddi-manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme en derin teşekkürlerimi sunarım.

Ragıp UÇAK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	0
1. KÜLTÜR TURİZMİ KAVRAMLARI.....	2
1.1. Kültür Kavramı.....	2
1.2. Kültür ve Turizm İlişkisi	4
1.3. Kültür Turizmi Kavramı.....	5
1.4. Kültür Turizminin Tarihsel Gelişimi.....	8
1.5. Kültür Turizmi Özellikleri.....	9
1.6. Kültür Turizmi Türleri.....	11
1.6.1. Sanat Turizmi	12
1.6.2. Yaratıcı Turizm.....	14
1.6.3. Kentsel Kültür Turizmi.....	15
1.6.4. Kırsal Kültür Turizmi	16
1.6.5. Yerli-Otantik Kültür Turizmi	19
1.6.6. Çağdaş-Popüler Kültür Turizmi	19
1.7. Türkiye’de Kültür Turizmi	19
1.8. Dünya’da Kültür Turizmi	22
2. ÇAĞDAŞ SANAT KAVRAMI.....	24
2.1. Çağdaş Sanatın Tarihsel Gelişimi	25
2.2. Çağdaş Sanat ve Kültür	27

2.3. Çağdaş Sanatın Özellikleri	29
2.4. Çağdaş Sanat Akımları	30
2.5. Çağdaş Sanat ve Turizm İlişkisi	32
2.6. Çağdaş Sanat Müzeleri	33
3. ÇAĞDAŞ SANAT MÜZELERİNİN KÜLTÜR TURİZMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ.....	37
3.1. Araştırmanın Amacı	37
3.2. Araştırmanın Önemi	38
3.3. Araştırmanın Yöntemi	39
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği.....	40
3.3.2. Gözlem Tekniği.....	42
3.3.3. Doküman (Websitesi) Analizi.....	44
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	45
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	45
3.6. Bulgular	47
3.6.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	48
3.6.2. Gözlem Verilerlerinden Elde Edilen Bulgular	56
3.6.3. Websitesi Analizlerden Elde Edilen Bulgular	60
3.7. Çağdaş Sanat Rota Önerisi	65
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	68
5. KAYNAKLAR.....	69
ÖZGEÇMİŞ	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Araştırma Modeli	39
Şekil 3.2. Rota Haritası.....	76

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Katılımcı Tablosu.....	52
Tablo 3.2. Çağdaş Sanat Müzelerinin Kültür Turizmine Yaklaşımları.....	54
Tablo 3.3. Çağdaş Sanatın Destinasyon Çekiciliğine Etkisi.....	56
Tablo 3.4. Ziyaretçi Profili.....	57
Tablo 3.5. Dijital Kanallar ve İletişim Stratejileri.....	57
Tablo 3.6. Konum ve Ulaşım Olanakları.....	58
Tablo 3.7. İşbirlikleri.....	58
Tablo 3.8. Koleksiyon Ürünleri ve Ürün Geliştirme.....	59
Tablo 3.9. Dijital Arşivler ve Çevrimiçi Sergiler	59
Tablo 3.10. Turlar ve Ziyaret Deneyimleri	60
Tablo 3.11. Koleksiyonlar ve Finansal Sorunlar	60
Tablo 3.12. Eğitim Programları ve Marka Yönetimi	61
Tablo 3.13. Gözlem Verileri Genel Görüntüsü	62
Tablo 3.14. Mimari ve Konum	63
Tablo 3.15. Çeşitlilik ve Sunum.....	64
Tablo 3.16. Erişebilirlik ve Etkileşim	65
Tablo 3.17. Atölyeler, Çoklu Dilli Arayüz ve Destekler	66
Tablo 3.18. Dijital Dönüşüm ve Medya	67
Tablo 3.19. Dil Desteği ve İçerik Sunumu	68
Tablo 3.20. Ziyaretçi Bilgileri ve Mekan Tanıtımı	69
Tablo 3.21. Eğitim Programları ve Sosyal Sorumluluk	70
Tablo 3.22. Sanal Turlar ve Online Bilet.....	70

GİRİŞ

Sürekli değişen ve gelişen kültür turizmi alanında çağdaş sanat müzeleri, mihenk taşı kurumlar olarak önemli bir yükseliş göstermektedir. Sadece modern sanatı koruyup sergiledikleri için değil, aynı zamanda bölgelerinin kültürel ve ekonomik canlılığına yaptıkları hayati katkılarla da dikkat çekmektedirler. Teknolojik gelişmeler ve modern müzecilik anlayışıyla birlikte bu müzeler, kültürün tanımını yeniden şekillendiren dinamik mekanlar haline gelmiştir. Bu araştırma, çağdaş sanat müzelerinin çeşitli rollerini ve günümüz dünyasında karşılaştıkları zorlukları incelemeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, müzelerin toplumsal algı üzerindeki etkileri, kültürel değerlerin korunması ve geleceğe aktarılmasındaki işlevleri de kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Çağdaş sanat müzeleri, geleneksel sanat mekanlarının ötesinde, kültürel alışverişin, eğitimin ve yeniliğin merkezleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kurumlar, ziyaretçilere sanatsal keşifleri kültürel zenginleştirmeye harmanlayan sürükleyici deneyimler sunarken, modern müzecilik anlayışının hızlı yayılmasıyla daha geniş bir kitleye hitap etmektedir. İleri teknoloji cihazlarının entegre edilmesi ve görsel iletişim araçlarının etkin kullanımı, müzelerin, kültürel varlıkları daha etkileyici bir şekilde sunarak ziyaretçilerin ilgisini dinamik tutmasını sağlamaktadır. Sunum tekniklerinin gelişimiyle birlikte, müzeler, somut kültürel varlıkların ziyaretçilere daha yakından tanıtılmasını sağlarken, kültürün tarihsel evrimini de gözler önüne sermektedir. Atölye çalışmaları, konferanslar ve etkileşimli içerik seminerleri, müze ziyaretlerinin artmasına ve kültürel bilincin yaygınlaşmasına olanak tanımaktadır.

Kültür turizmi bağlamında çağdaş müzeler, ekonomik katkılarıyla da dikkat çekmektedir. İstihdam yaratma, turizm geliri artırma ve çevredeki işletmeleri teşvik etme yoluyla yerel ve bölgesel ekonomilere önemli bir destek sağlamaktadır. Ancak bu kurumlar, eğitimsel ve kültürel misyonlarına sadık kalırken ticari başarıyı yönetme konusunda dengeleme çabası içinde bulunmaktadır. Bu dengeleme eylemi, müzelerin sadece ekonomik kalkınmaya değil, aynı zamanda kültürel sürdürülebilirliğe de katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ülkemizde ise müzeler, kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında hayati bir öneme sahiptir. Ancak, modern müzecilik anlayışının istenilen seviyeye ulaşabilmesi için altyapı, bütçe ve toplumsal farkındalık çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Çağdaş müzeciliğin temel hedeflerinden biri, topluluk katılımını artırmak ve kültürel temsili güçlendirmektir. Bu bağlamda müzeler, toplulukların kimliğini yansıtan ve şekillendiren kültürel elçiler olarak önemli bir rol oynamaktadır. Müzelerin, yerel halkla etkileşim kurma, kültürel çeşitliliği destekleme ve ortak mirası tanıtma misyonları, topluluklarla daha güçlü bağlar kurulmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak, sergilenen eserlerin hikayelerinin etkili biçimde aktarılması ve sergi alanlarının atmosferi, ziyaretçilerin müze deneyimini unutulmaz hale getiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Geleneksel müzecilik anlayışı ile modern tekniklerin dengeli bir şekilde sunulması, kültürel mirasın korunmasına ve farklı toplulukların bir araya gelmesine olanak tanımaktadır.

Teknolojik yenilikler, çağdaş sanat müzelerinin dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Dijital yenilikler, müze deneyimini zenginleştirirken erişilebilirlik ve kapsayıcılık sağlama konusunda yeni fırsatlar sunmaktadır. Görsel araç ve tekniklerin kullanımı, modern müzeciliğin daha geniş kitlelere hitap etmesini mümkün kılmaktadır. Ancak, teknolojinin hızla entegre olmasıyla birlikte, geleneksel değerlere zarar gelebileceği yönündeki önyargılar da gözlemlenmektedir. Bu nedenle, teknolojik araçların kullanımının ziyaretçilerin konforunu artıracak ve onları müzelerin kültürel misyonlarına daha yakınlaştıracak şekilde planlanması önemlidir.

Sonuç olarak çağdaş sanat müzeleri, kültür turizminde sadece birer sergi alanı değil, aynı zamanda tarihsel ve çağdaş yaratıcılığın birleştiği, kültürel yeniliğin aktif katılımcılarıdır. Kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacını taşıyan bu kurumlar, aynı zamanda birer eğitim merkezi olarak toplum bilincini şekillendirmektedir. Ancak, bu müzelerin daha geniş kitlelere ulaşabilmesi ve kültürel sürdürülebilirliğe tam anlamıyla katkı sağlayabilmesi için yeterli altyapı, bütçe ve farkındalık çalışmalarının devam etmesi gerekmektedir. Böylelikle, çağdaş müzeler kültür turizminin vazgeçilmez bir unsuru olarak toplumun her kesimine hitap etmeye devam edebilir.

1. KÜLTÜR TURİZMİ KAVRAMLARI

Bu bölümde kültür turizminin temel çerçevesini oluşturan kavramlar ve tarihsel gelişim süreci ele alınmaktadır. İlk olarak, kültür ve turizm arasındaki ilişki üzerinde durularak, kültür turizminin tanımı ve özellikleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ardından, kültür turizminin tarihsel gelişimi incelenmiş ve bu bağlamda kültür turizminin türleri detaylandırılmıştır. Sanat turizmi, yaratıcı turizm, kentsel kültür turizmi, kırsal kültür turizmi, yerli-otantik kültür turizmi ve çağdaş-popüler kültür turizmi gibi farklı türlerin özellikleri ve kapsamaları açıklanarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Son olarak, Türkiye ve dünyada kültür turizminin mevcut durumu ve önemi değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, kültür turizmi alanındaki gelişmelerin hem yerel hem de uluslararası düzeydeki etkilerine ışık tutulması hedeflenmiştir.

1.1. Kültür Kavramı

Kültür, toplum üyelerinin kendi iç dünyalarıyla ve birbirleriyle olan çatışmalarıyla başa çıkmak için kullandıkları ve öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılan karmaşık bir dizi paylaşılan inanç, değer, gelenek, davranış ve eserler olarak tanımlanmaktadır. Belirli bir toplumu veya milleti karakterize eden, bireysel kimliği ve kolektif bilinci şekillendiren sanatları, gelenekleri ve alışkanlıkları kapsamaktadır (Oğuz, 2011: 47).

Bir başka tanıma göre kültür, toplumun üyeleri tarafından zamanla öğrenilen ve paylaşılan bilgi, alışkanlık ve değerler bütünüdür. Bireyler çevrelerini sadece gözlemlemekle kalmamakla birlikte, onu anlamaya çalışır ve bu süreçte biriken bilgi kültür olarak adlandırılmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 47). Kültür, insanlara yön verir; onların yaşam biçimlerini ve değer yargılarını şekil almasına yardımcı olur. Bu, nesiller boyunca aktarılan bir birikimdir (Avcıkurt, 2020: 131). Ayrıca, toplumu düzenleyen normlar ve kurallar da kültürel yapı içinde yer alır ve insanların uyum içinde bir arada yaşamalarını sağlamaktadır (Güvenç, 1979: 95).

Kültür teorisyeni Williams ise (1976), başlangıçta kültürü İngilizce'nin en karmaşık ve tanımlanması en güç kavramlarından biri olarak açıklamıştır. Buna rağmen Williams (1958: 8), kültürü tutarlı ve genelleştirilebilir bir şekilde tanımlamaya çabalarak, onu “ortak anlamlarla tüm yaşam biçimi”, “sanat ve öğrenim - özel keşif” ve “yaratıcı çabalar süreci”

olarak ifade etmiştir.

Bir diğer deyişle kültür, bir toplumun bir arada yaşarken benimsediği davranışlar, inançlar ve sembollerden oluşmaktadır. Dil, sanat ve ritüeller gibi unsurlar bu yapının birer parçasıdır. Aynı zamanda, kuşaklar boyunca aktarılan düşünce biçimlerini de içermektedir. Toplumların kendine has kurallar ve kurumlar sistemi de kültürün bir parçası olarak görülebilmektedir (Kroeber ve Kluckhohn, 2016: 139).

Diğer bir ifadeyle kültür, akademik alanda birden fazla şekilde tanımlanmıştır ve tartışma konusu olmuştur. Bir grup bireyin öğrendiği ve biriktirdiği bilgilerin sonucudur. Bu birikim, zaman, mekan ve insan ilişkileri hakkında derin varsayımlar içermektedir. Bu tanımla birlikte kültür; insanların arasında paylaşılan deneyimlerin ve kabul edilen varsayımların önemini vurgulamaktadır (Schein, 2004: 39).

Başka bir görüşe göre kültür, bir toplumun bilgisini, inançlarını, sanatını, ahlakını, yasalarını, geleneklerini ve insanların toplumun üyeleri olarak edindiği diğer yetenekleri ve alışkanlıkları kapsamaktadır. Kültür, toplumsal değerlerden, küresel etkileşimlerden ve teknolojik gelişmelerden etkilenen ve bunlara uyum gösteren, gelişen bir kavram olarak nitelendirilmektedir (Çüçen, 2005: 57).

Farklı bir tanım ile kültür, sosyal ilişkiler ve grup içindeki değerlerin paylaşımını ifade eder. Kültür sabit kalmaz; zamanla tarih, coğrafya ve siyasi olaylarla değişir ve gelişim gösterir. Bu yüzden, kültürü tanımlarken onun çok yönlü ve sürekli değişen doğasını göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Jahoda, 2012: 291).

Kültürel çalışmalar kapsamında kültüre, toplumsal yapıları, insan davranışlarını ve bireylerin ve grupların sembolik dünyasını anlamada merkezi öneme sahip karmaşık ve çok yönlü bir kavram olarak yaklaşılmaktadır. Çeşitli anlamların, değerlerin ve güç dinamiklerinin sürekli olarak müzakere edildiği ve yeniden tanımlandığı, tartışmalı bir alan olarak görülmektedir (Zeyrek, 2021: 14).

Kültürün kapsamı ve derin anlamı, onu analiz etmeyi zorlaştıran etkenlerdir. Oxford Sözlüğü, kültürü “sanat ve döneme özgü beceriler” olarak tanımlar. Longman Sözlüğü ise kültürü, “toplumda paylaşılan sanat, inançlar, yaşam biçimleri ve gelenekler” şeklinde açıklamaktadır. McKercher ve du Cross’a (2002: 6) göre ise kültür, sosyal hayatın birikimi

olan bilgi ve inançların nesilden nesile aktarılan mirasıdır. Bu tanımlar, kültürün öğrenilen bir süreç olduğuna ve bu sürecin sonuçlarının kuşaklar boyunca sürdüğüne işaret etmektedir. Kültür, sosyal yaşamda biriken bilgi ve inançların gelecek kuşaklara aktarılan bir mirasıdır. Ortak noktaları göz önüne alındığında, kültürün öğrenme yoluyla şekillenen bir süreç olduğu ve bu sürecin nesilden nesile aktarıldığı anlaşılmaktadır. Toplumun üyeleri olarak bireyler tarafından edinilen bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer yetenek ve alışkanlıkların karmaşık bir bütünleşmesi olarak anlaşılmaktadır (Kroeber ve Kluckhohn, 1952: 19).

Kültür kavramı iki farklı açıdan ele alınabilir. Bunlar süreç ve ürün açılarıdır. Süreç yaklaşımı, toplumun yaşam tarzına odaklanırken, ürün yaklaşımı sanat, dil, din ve gelenekler gibi somut değerleri göz önüne almaktadır (Kolb, 2000: 23). 16. yüzyılın sonlarına doğru bu kültürel unsurlar, insanları keşfe ve seyahate teşvik etmiştir (Towner, 1985: 21). 20. yüzyıla gelindiğinde, bu seyahatler “kültür turizmi” adıyla bilinen bir turizm türüne dönüşerek, turizmin önemli bir türü haline gelmiştir (Richards, 2001: 4).

1.2. Kültür ve Turizm İlişkisi

Kültür ve turizmin bir araya gelmesi, kültürün turizmin kapsama alanında yer alması ve birbirleriyle doğrudan ilişki içerisinde olmalarının bir sonucudur. Turizm kültürün geniş bir alana yayılması ve insanların kendi özlerini ve toplumlarını keşfetme yolcuğunda bir araç görevi görmektedir. Kültür turizmin bireye sağladığı katkıların var olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Kişisel gelişim ve eğitim konusunda kültür turizmi büyük önem arz etmektedir (Usta, 2014: 82).

Kültür ile turizmin bağlantısı, farklı bakış açılarından ele alınmaktadır. Smith (2009), turizmin kültürel miras ve tarihî öğeleri yeniden canlandırarak gelişim sağladığını vurgulamıştır. Lea (2006) ise bu etkileşimin, turistlerden yerel halka doğru gerçekleştiğini belirtmektedir. Özellikle genç bireyler, bu süreçten etkilenmekte ve zamanla turistlerin kültürünü benimsemektedir. Bu etkileşim, kültür ile turizm arasında güçlü bir bağ kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

Bir ülkenin kültürü ve turizmi, birbirini besleyen iki önemli unsurdur. Turizm, yerel değerlerin sergilenmesine katkı sunarken aynı zamanda kültürel mirasın korunmasına da daima yardımcı olmaktadır. Bu etkileşim sayesinde, turizmin getirdiği gelirler bölgelerin daha çekici hale gelmesini sağlamıştır (Arzeni, 2009: 17). Ziyaretçiler, gittikleri yerlerde farklı gelenekleri tanımaktan ve oradaki yaşam biçimlerine dair yeni şeyler keşfetmekten keyif alırlar. Seyahat, farklı kültürlerle etkileşim kurma ve yeni bilgiler edinme açısından önemli bir fırsat sunmaktadır (Meydan Uygur ve Baykan, 2007: 56).

Ülkeler arası evrensel rekabete teknolojik ekonomik gelişmeler bağlamında bakıldığında turizm endüstrisinde de yeni kalıplar ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kalıpların meydana gelişi dünyada turizm payını arttırmak isteyen ülkelerde belirgin bir şekilde seyretmektedir. Turistlerin artık deniz kum güneş seyahatinden ziyade farklı deneyimlere olan merakının ve ilgisinin artması kültürel yolculuğa çıkışın bir nevi başlangıcı olmuştur. Turizm ve kültürün birbirine entegre olmasıyla birlikte turizm endüstrisi büyük bir gelişim yaşamıştır. Dünya Turizm Örgütü verilerine bakıldığında kültür turizmi en fazla talep gören turizm çeşidi olarak kabul görmüştür. Kültür kapsamı geniş olduğu kadar derinliği de bir o kadar yüksek bir kavramdır. Toplumun tarihine sanatına dil yaşam şekilleri ve daha birçok öznel olguya ev sahipliği yapmaktadır. Bu sebeple bir toplumu en iyi tanımanın yolu o toplumun kültürünü tanımak ve öğrenmekten geçmektedir (Timothy, 2011: 21).

Ülkelerin ekonomik yapısını güçlendirmek ve ileriye taşımak noktasında turizmin gücü oldukça fazladır. Ülkeye sağlamış olduğu gelir yüzdesinin yanı sıra turizmin kültürel değerleri korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak olarak bir amacı daha bulunmaktadır. Kültür turizmi bu noktada üzerine düşülmesi ve geliştirilmesi gerekli görülen bir turizm çeşididir. Türkiye kültür bakımından birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve onların kültür mirasına ve tarihine birebir tanıklık etmiştir. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi çalışmasında kültür turizmini geliştirmek ve hedeflenen konuma getirebilmek adına yapılması gereken bazı çalışmaların olduğunu ortaya koymuştur. Sahip olunan kültürel varlıkların gelecek nesillere aktarılabilmesi için onların korunması ve tanıtılabilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra ülkede kültürel bir atmosfere sahip olduğu düşünülen kentlere veya daha küçük yerleşim yerlerine daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu tarz yerlerin gerekli görüldüğü takdirde belli restorasyon çalışmalarıyla birlikte turistlere sunulması kültür turizmi bağlamında iç açıcı sonuçlar verecektir.

1.3. Kültür Turizmi Kavramı

Kültür turizmi, kültürel tüketimi geniş turizm ekonomisi ile bağlayan temel bir bileşen olarak ele almakta, turistlerin benzersiz kültürel deneyimler arayışı ve bu deneyimlerin boş zaman etkinlikleri ve sosyo-kültürel anlayış üzerindeki etkileri vurgulanmaktadır (Richards, 2013: 52).

Bir diğer tanıma göre kültür turizmi, hem kültürel anlayış hem de değişim için bir köprü görevi görmektedir. Kültürel mirasın korunmasına katkı sağlarken, iletişimdeki eğitim değerini de ön plana çıkarmaktadır. Kültürler arasında öğrenmeyi ve takdiri teşvik etmesi, bu sürecin önemli bir parçasıdır (Mousavi vd., 2016: 17). Kültür turizmi, yerel ekonomiyi canlandırmak ve kimliklerin korunmasına katkıda bulunmak için çeşitli çözümler sunmaktadır. Toplumda kimlik duygusunun artışı ise, bu kültürel değerlerin önem kazanması ile yakından ilişkilidir (Pekin, 2011: 27).

Silberberg (1995: 362), kültür turizmini, dışarıdan gelen ziyaretçilerin bir bölgenin tarihi, sanatı veya yaşam biçimine ilgi gösterdiği ziyaretler olarak tanımlamıştır. Richards (2001: 24) ise bu seyahatleri, kültürel gereksinimlerin karşılandığı ve yeni bilgi ile deneyimlerin kazanıldığı yolculuklar olarak ifade etmiştir. Bu tanımlardan yola çıkıldığında, kültür turizmi sadece tarihi mekanların ziyaret edilmesi anlamına gelmez; aynı zamanda gidilen yerin yaşam biçiminin, geleneklerinin ve kültürel özelliklerinin keşfedilmesi de buna dahildir.

70'li yılların sonlarında turistler ve turizm endüstrisi araştırmacıları, bazı turizm hareketlerinin belirli destinasyon kültürünü tanımak ve öğrenmek kapsamında gerçekleştiğini fark etmiştir. Böylece kültür turizmi ayrı bir kategoride değerlendirilmeye başlamıştır. Başlarda kültür turizmi standart turizm beklentisi olan güneş-kum-seyahatten ziyade daha eğitimli ve varlıklı azınlıklı turistlerin bir hareketi olarak görülmüştür. Bir diğer deyişle özel bir niş faaliyet tanımını karşılamıştır. 90'lı yıllarda kültür turizmi payını genişletmiş ve kitlesel bir pazar faaliyeti haline gelmiştir. Kültür turizmi yerine pek çok kavram kullanılabilmektedir. Sanat turizmi, etnik turizm, miras turizmi bunlardan bazılarıdır. Ancak içerik olarak tam olarak neyi karşıladığı halen belli olmamakla birlikte genel tanım olarak kültür turizmi kavramı kullanılmaktadır ( ter ve  zdoğan, 2005: 128)

Dünya Turizm Örgütü, bireylerin farklı kültürleri tanımak, kültür etkinliklerine ve festivallerine katılmak, destinasyonların sahip olduğu kültür atmosferini birebir yaşamak ve tatmak adına yapmış olduğu turizm hareketleri bütünü olarak tanımlamaktadır. Turizm sosyal açıdan bakıldığında insani bir ihtiyaçtır. Gündelik yaşamın getirdiği yorgunluk ve koşuşturma insanları bir zaman aralığı yaratmaya ve dinlenmeye itmektedir. Yalnızca deniz-kum-güneş gibi standart turizm beklentilerinden ziyade kültürel bir deneyim yaşamak isteyen bireyler kültür turizmini canlandırmış ve son yıllarda kültür turizminin potansiyeli artmıştır. Kültür çok geniş bir kavramdır. Kültür turizmini de oluşturan unsurlar bulunmaktadır. Kültürel miras olarak görülen yer ve yapıtlar bu unsurların en başında yer almaktadır.

Ülkelerin kültürel turizm tanımı, somut (ulusal ve dünya mirası siteleri, anıtlar, tarihi yerler ve binalar, kültürel rotalar vb.) ve soyut (el sanatları, gastronomi, geleneksel festivaller, müzik, sözlü gelenekler, dini/kutsal turizm) mirasları kapsar ve ayrıca çağdaş kültürü (film, sahne sanatları, tasarım, moda, yeni medya) ve diğer kültürel unsurları da içermektedir. Somut ve soyut mirasın çağdaş kültür ile birleşimi, kültürel turizm ürünü olarak nitelendirilebilir. Mirasın bütün yönleri, çoğu ülkenin kültürel turizm kaynakları tarafından tanınmaktadır (Dünya Turizm Örgütü Turizm ve Kültür Sinergileri, 2018: 16).

Kültür turizmi, coğrafi, kültürel ve turizm dinamiklerinin bir araya gelmesiyle şekillenir ve hedef bölgenin özgün dokusuna derinlemesine kök salmış benzersiz deneyimler meydana getirmektedir. Bir bölgenin doğal yapısı, kültürel mirası ve sosyal gelenekleri, turistlere unutulmaz deneyimler sunmak için bir araya gelmektedir (Emekli, 2021: 74). Türkiye'nin kültür turizmi, geniş kapsamlı somut kültürel zenginliklere dayanarak sunduğu farklı imkanlarla dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin kültürel turizm potansiyeli, tarihî yerler, gelenekler ve sanatsal öğeler gibi pek çok unsuru kapsamaktadır. Bu alan, hem ekonomik kalkınma hem de kültürel alışveriş için değerli bir fırsat sunmaktadır (Bandoğlu, 2015: 38). Kültür turizmi, bir bölgenin mirasını keşfetme yolunda zengin bir deneyim sağlamaktadır. Bu süreçte, sanat, gelenek, tarih ve yerel yaşam biçimleriyle temas kurmak mümkündür. Kültürel çeşitliliği anlamaya katkı sunan bu etkileşim, aynı zamanda ortak değerlerin daha iyi kavranmasını sağlamaktadır (Ivanovic, 2008: 24).

Kültür turizmi, ekonomiyi güçlendirmek ve kültürel mirası korumak için önemli bir araçtır. Aynı zamanda, topluluklara sürdürülebilir gelir kaynakları sunar. Stratejik planlama kapsamında, yerel halkla bağ kurmak ve kültürel değerlerin anlaşılmasını sağlamak temel hedeflerden biridir. Farklı turizm türlerinin teşvik edilmesi de bu sürece dâhildir. Amaç, hem ziyaret edilen bölgelerin refahını artırmak hem de kültürel canlılığı korumaktır (Lord, 1999: 47).

Kültür turizmi, hem tarihî mirasın korunmasına hem de ekonomik fayda sağlamaya katkıda bulunmaktadır. Sürdürülebilir politikalarla yürütüldüğünde, küreselleşmenin etkisiyle kaybolma riski taşıyan yerel değerlerin korunmasını mümkün kılmaktadır. Bu tür turizm, doğru planlandığında kültürel mirasın korunmasına güçlü bir destek sunabilir. Ancak, gerekli sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilmediğinde, faaliyet gösterdiği bölgelerde kültürel değerlerin zarar görmesine yol açabilir. Böyle durumlarda, kültürel mirasın bozulması, özgünlüğünü yitirmesi ve yozlaşması gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Uygur ve Baykan, 2007: 1).

Kültür turizminin keşfi, tarihi, sanatsal ve kültürel deneyimlere ilgi duyan turist profillerini çeken bir sektör olarak önemini vurgulayan geniş bir etkinlik ve deneyim yelpazesi sunmaktadır. Bu turizm türü, miras alanları, müzeler, sergiler ve sanatlar dâhil olmak üzere kültürel turizmi oluşturan çeşitli yönleri incelemektedir ve kültürel varlıkların uzun ömrünü ve ev sahibi topluluklara olan faydalarını sağlamak için otantiklik ve sürdürülebilir uygulamaların önemini vurgulamaktadır (Allen vd, 2015: 36).

Kültür turizmi, destinasyonlardaki ziyaretçi profili ve sunulan ürün çeşitliliğini artırarak yerel kültürün gelişmesine katkı sağlayabilir (Öter ve Özdoğan, 2005: 128). Hükümetler, pazarlama uzmanları, tur operatörleri ve girişimciler, yerel kültürel mirası bir kâr kaynağı olarak görerek somut kültürel öğeleri ticari amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Örneğin, tur operatörleri, turistlerin yerel somut ve soyut mirası, kültürel peyzajları ve yerin ruhunu gözlemleyip tüketebilecekleri turları satmaktadırlar. Süregelen yerel gelenek ve kültürel adetlere katılım; yerel halkın, özgün mimari yapıların ve eski tarihi evlerin fotoğraf ve video kayıtları, kültürel turun diğer unsurları arasında yer almaktadır. Turistlerin, kiliseler, tersaneler, eski su kenarı çalışma alanları gibi yerele özgü spesifik kültürel miras cazibelerini tur sırasında deneyimlemeleri, hayatlarında edinmiş oldukları deneyim ve tecrübelerine önemli bir değer katmaktadır (George, 2010: 381).

Sanat galerileri, müzeler, tarihi mekânlar ve antik çağlardan günümüze kalan kültürel miraslar, kültürel seyahatlerin gelişimine zemin hazırlamıştır. Kültür turizmi, doğal çevre ile uyum içinde geçmiş kültürlerin yaşam tarzlarını ve inanç sistemlerini deneyimlemeyi içerecek şekilde tanımlanabilir. Bu turizm türü, ziyaretçilere geçmişin izlerini keşfetme ve farklı kültürel yapıları bizzat deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Aynı zamanda, bu etkileşim, kültürel bağların güçlenmesine ve mirasın korunmasına katkıda bulunmaktadır (Tapur, 2009: 61).

1.4. Kültür Turizminin Tarihsel Gelişimi

1990'lardan itibaren turizme olan ilgi artış göstermiştir. Bu ilginin özellikle 21. yüzyılda, geçmişten gelen kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılmasını amaçlayan kültürel turizme yöneldiği görülmektedir (Prat Forga ve Valiente, 2017: 268). Birçok kültürel miras turizmi ürünü, yerel halkların geleneklerinin ve kültürel öğelerinin yeniden canlandırılmasıyla şekillenmektedir (Chhabra, Healy ve Sills, 2003: 702). Seyahat imkânlarının artması, insanlarda farklı kültürleri keşfetme ve deneyimleme arzusunu yükseltmiştir. Bu gelişme, birçok şehir ve kasabanın kültür turizmi etkinliklerine ev sahipliği yapmasına olanak tanımıştır. Kültürel miras destinasyonları, insanlık tarihine dair çeşitli eserleri ziyaretçilere sunmaktadır (<http://www2.unwto.org/content/cultural-heritage-1>).

Kültürel turizm yeni bir olgu değildir. Antik çağlardan bu yana, kültürü deneyimlemek seyahat etmek için bir motivasyon kaynağı olmuş, ancak bu genel nüfusun çok küçük bir azınlığı için geçerli olmuştur. Grand Tour ile seyahat eden gezginler, o dönemlerde kültürel turizmin birer parçası olarak görülmektedir. Grand Tour, 17. yüzyılda, Avrupa'da aristokrat sınıfın eğitimi ve sosyalleşmesi amacıyla ortaya çıkan bir seyahat geleneği olarak, modern kültürel turizmin temellerini atmıştır. Bu dönemde genç soylular, klasik antik döneme ait mirası ve Rönesans sanatını yerinde deneyimlemek için İtalya ve Fransa başta olmak üzere Avrupa'nın önemli şehirlerini ziyaret etmiş, bu geziler kişisel gelişim ve prestij unsuru haline gelmiştir (Black, 2003: 45). Bu turlar, Avrupa'nın önceden paketlenmiş ve kitlesel üretilmiş kültürel turlarının en erken bilinen örnekleri arasında yer almaktadır. Müzeler, kültürel peyzajlar, kiliseler ya da festivalleri ziyaret etme motivasyonu, kültürel sebeplerle bir destinasyona seyahat etmenin önemli bir aracıdır. Farklı kültürleri keşfetmek ve yeni şeyler öğrenmek isteyen insanlar, bu amaçla seyahat etmeye devam etmektedir. Ancak, bugünün "Grand Tourist"leri artık sosyal açıdan üst statüde yer alan bir kitleden olmak zorunda

değildir (Hausmann, 2007: 176). Kültürel miras turizminin en erken formlarından biri ziyaretçilik olarak görülmektedir. İlk ziyaretçiler, seyahat ettikleri yerleri, özellikle bu yerlerin kültürel miras açısından taşıdığı önem nedeniyle tercih etmişlerdir. Antik dünyanın yedi harikası (Gize Piramitleri, Babil'in Asma Bahçeleri, Efes'teki Artemis Tapınağı, Rodos Heykeli, Olympia'daki Zeus Heykeli, Halikarnas'taki Mausollos ve İhtar Kapısı) Yunan ve Roma imparatorluklarının antik dönemlerinde popüler kültürel cazibe merkezleri idi. Günümüzde, neredeyse tüm paket turlar miras sitelerini ve kültürel destinasyonları içermektedir (Timothy ve Boyd, 2003: 2-3).

Günümüzde en popüler kültürel ve miras etkinlikleri; kültürel ve miras festivallerine katılmak, tarihi ve kültürel miras binaları ziyaret etmek, öğrenim yerleri ziyaret etmek, yerli halkın yaşam alanlarını ziyaret etmek, tarihi canlandırmalara katılmak, tarihi merkezleri veya müzeleri ziyaret etmek, yerel tarih veya kültürle ilgili düzenlenen turlara katılmak, doğal tarih merkezlerini ziyaret etmek, sanat müzelerini veya galerilerini ziyaret etmek şeklinde sıralanmaktadır (McCormick, 2011: 8). Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi'nin Raporu'na (2010: 33) göre, yeni kültür turizmi; ortak yaratım, tedarikçiler ve tüketiciler arasındaki bağlantıların artışı, yerel kültürle temasın güçlenmesi, somut ve soyut mirasa verilen önemin artışı, yaratıcı alanların gelişimi, bütüncül ve kültürel yaklaşımlar ile otantikliğin yeniden tanımlanması gibi unsurlarla karakterize edilmektedir (Çalhan, 2021: 30).

Kültür turizmi, şehirler ve kasabalar için kültürel zenginliklerini değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Bu alan, hem geçmişin mirasını koruma hem de gelecek nesillere aktarma amacı taşımaktadır. Yerel halk, geleneklerini ve kültürel öğelerini canlandırarak bu mirası zenginleştirmektedir. Böylece ziyaretçilere, bölgenin benzersiz kültürünü deneyimleme imkanı tanınmaktadır. Seyahatin daha erişilebilir hale gelmesi ve farklı kültürlerle duyulan ilginin artmasıyla, kültürel miras destinasyonları önemli birer çekim merkezi haline gelmiştir. Bu yerler, insanlık tarihinin çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtmaktadır.

1.5. Kültür Turizmi  zellikleri

Kültürel turizm dört unsurdan meydana gelmektedir; ilki turizm, ikincisi kültürel miras varlıklarının kullanımı, üçüncüsü deneyimlerin ve ürünlerin tüketimi ve sonuncusu turisttir. Bir turist aktivitesi olarak kültür turizmi, esas olarak zevk için seyahat eden ve sınırlı zaman ve finansal b t celere tabi olan insanları ifade etmektedir. Bu grup, ziyaret ettikleri kültürel varlıkların önemi hakkında az veya hiçbir şey bilmeyen kişileri de içerebilir (McKercher ve Du Cros, 2002: 6).

Kültürel bir edinim sağlama amacıyla yapılan seyahatler kültür turizmi olarak nitelendirilmektedir. Kültür turizm faaliyetin gerçekleşmesi için seyahatin içeriği önem taşımaktadır. Bir yerin kültür turizmi kapsamında değerlendirilip kabul görmesi için o yerin kültürel anlamda bir değer taşıması gerekmektedir. Kavramsal olarak oldukça geniş bir alana sahip kültürün pek çok araştırmacı tarafından ortaya koymuş olduğu tanımı bulunmaktadır. En net tabiriyle kültür bir toplumun sahip olduğu değerlerin, örf, adet, gelenek ve paylaşılamaz olan tüm özerk durumların bütünüdür. Turizm endüstrisinin yıllar içerisinde pazar payını büyütmesi ve farklı alanlara yayılım göstermesi yeni turizm alt kollarının meydana gelmesine olanak sağlamıştır. Kültür turizmi de bu alt kollardan biridir ve turistlerin farklı kültürlere olan merakı ve ilgisi sonucu ortaya çıkan bir turizm koludur. Farklı kültürlerin yaşam tarzı, benimsediği değerler, örf,adet ve geleneklerini tanımak ve o atmosferi tatmak için kültür turizmine olan ilgi ve katılım son yıllarda oldukça artış göstermiştir. Toplumun değer ve ananelerini diğer milletlere tanıtmak ve öğretmek açısından kültür turizmi her ülke/ ehir için önem arz etmektedir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 102).

Yerel mekânlar, tarihi yapılar ve kırsal turizm alanları, kültürel mirasın korunması ve turizme kazandırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, turistlerin bu deneyime istekli bir şekilde katılım göstermesi beklenirken, konaklama işletmelerinin de tarihi oteller veya kırsal konaklama alanları gibi otantik seçenekler sunması gerekmektedir. Ayrıca, yiyeceklerin yerel tatları yansıtması, deneyimi zenginleştiren bir diğer unsurdur. Turistlerin bu deneyime istekli katılım göstermesi beklenmektedir. Konaklama işletmeleri de tarihi oteller ya da kırsal konaklama alanları gibi seçenekler sunmalıdır. Yiyeceklerin de yerel tatları yansıtması gerekir. Ulaşım aracı olarak nostaljik taşıtların tercih edilmesi, elde edilen deneyime unutulmaz olması açısından farklı bir nitelik kazandırabilir. Rehberlerin, kültürel turizm konusunda deneyimli olmaları ise ayrı bir gerekliliktir. Ancak, tüm bu unsurları içeren

özel paket turlar yaygın olarak bulunmaz. Bu sebeple, bazı durumlarda, tur programında en az bir tane kültür turizmi unsuru barındırıyor ise bu, kültürel tur olarak adlandırılabilir (Çalhan, 2021: 30).

Kültürel seyahat motivasyonu, bireylerin yeni yerler keşfetme, bilgi edinme ve ufuklarını genişletme isteğinden doğar. Aynı zamanda, bir destinasyonun kültürünü ve mirasını öğrenme arzusu da bu motivasyonun bir parçasıdır (Povey ve Heitmann, 2009: 264). Turistler, seyahat ettikleri yerlerde yerel mutfakları denemek ve el sanatlarını keşfetmek konusunda meraklıdır. Müzik ve tarihi öğeler de onların ilgisini çekmektedir. Buna ek olarak, yerel halkla tanışmak ve farklı eğlence seçeneklerini keşfetmek de onlar için keyiflidir. Kültür turizmi ziyaretçileri, cazibe merkezleri ve etkinliklere karşı daha aktif olup, öğrenmeye açık bir tutum sergilemektedir. Miras turizmiyle ilgilenenler de benzer bir tutku taşımaktadır. Bu turistik faaliyetlerin temel odak noktası, destinasyonun kendisidir. Kültür ve turizm arasında olumlu bir ilişki geliştirmek için bu kriterlerin tanımlanması gerekmektedir (OECD, 2005: 62) Bu kriterler kültürel etkinliklerin sürekliliği, yerel halkın ve turistlerin katılımı, tüm mal ve hizmet taleplerini üretebilme kapasitesi, kültürel etkinliğin birbirine bağımlılığından oluşmaktadır.

1.6. Kültür Turizmi Türleri

Geleneksel bir bakış açısının evrimiyle birlikte, kültür turizmi artık yalnızca ziyaret edilen yerlerdeki sanat eserlerini görmekle sınırlı değildir; aynı zamanda bu destinasyonlardaki yaşam tarzlarını, gelenekleri ve kültürel pratikleri deneyimlemeyi de kapsamaktadır. Bu yeni yaklaşım, sadece kültürel ürünleri tüketmekle kalmaz, aynı zamanda ziyaret edilen yerin veya yerel halkın yaşam biçimlerini gözlemlemeyi, anlamayı ve bu deneyimleri yaşamayı amaçlamaktadır (Bandoğlu, 2015:158).

Kültür turizmi, içeriğine ve katılım türlerine göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Csapo (2012: 209) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre kültür turizmi, aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır: kültürel miras turizmi, tematik rotalar, kültür turları, etnik turizm, festival ve etkinlik turizmi, din turizmi ve yaratıcı turizm (Ergan, 2017: 23). Benzer şekilde, Akoğlu Kozak ve Bahçe (2012), kültür turizmini “kültüre dayalı turizm” olarak tanımlayarak, bu türü şu alt kategorilere ayırmaktadır. Bu kategoriler kültür/miras turizmi, dark turizm, etkinlik turizmi, etnik turizm, festival turizmi, inanç turizmi, üçüncü yaş

turizmi ve ipek yolu turizmi gibi çeşitli turizm türlerinden oluşmaktadır (Bahçe, 2009: 3).

Smith (2003: 37) tarafından ortaya konulan daha kapsamlı bir sınıflandırmaya göre, kültür turizmi aşağıdaki alt kategorilere sınıflandırılabilir. Bunlar;

- Kültürel Miras Turizmi: Toplumun sahip olduğu ve süregelen belli bir tarihi mirasın korunmasına yönelik gerçekleştirilen ziyaretleri kapsayan turizm çeşidi.
- Sanat Turizmi: Sanatsever kitlelere hitap eden, sanatın meydana getirmiş olduğu oluşumları somutlaştırarak turizmle entegre eden bir turizm türü.
- Yaratıcı Turizm: Oluşumunda temel olgunun yaratıcılık olduğu ve bireylerin daha çok kendi iç dünyalarında keşfe çıkarak karar verdiği ve gerçekleştirdiği turizm türü.
- Kentsel ve Kırsal Kültür Turizmi: Şehir merkezinde yer alan kültürel faaliyetleri, mekânları ve buna paralel olarak daha çok kırsal alanda yer alan tarihi ve kültürel mekanlara yapılan ziyaretleri kapsayan turizm çeşitleridir.
- Yerli-Otantik Kültür Turizmi: Belli bir bölgeye ait yöresel bileşenleri keşfetmek ve yerel bir deneyimi yaşamak isteyen turist profillerine yönelik bir turizm türü.
- Çağdaş-Popüler Kültür Turizmi: Geleneksel olanın dışında daha çok modern ve çağdaş olarak nitelendirilen faaliyet ve mekânların oluşturmuş olduğu turizm türü.

Bu sınıflandırmaya bakarak kültür turizmi turist profillerini de tercih ettikleri turizm türüne göre sınıflara ayırmak mümkündür. Kültür turistlerini sanat turisti, yaratıcı turist, kentsel turist, kırsal turist, yerli-otantik kültür turisti ve çağdaş-popüler kültür turisti olarak sıralamak mümkündür.

1.6.1. Sanat Turizmi

Kelime olarak literatürde yeni gibi gözüксе de aslında kültür ve sanat yüzyıllardır bir arada gelişim göstermektedir. Sanat bir toplumun gerçek kimliğini öne çıkaran en net tasviridir. İnsanoğlu var oluşundan bu yana meydana getirdiği her gelişimi ve öğrenimi sanatla birleştirmiş ve günümüze kadar getirmiştir. Farklı toplumların etkileşimini ve bir araya gelmesine ön ayak olan etkenlerin başında sanat yer almaktadır. İnsanı daha özgür ve kendini daha iyi anlatabilme imkânı sunan sanat kıstası altında zamanla seyahat aktiviteleri sanatsal etkinliklerle birleşmiştir. Günümüzde pek çok turist seyahat planını şekillendirirken sanatsal aktivitelere ve faaliyetlere öncelik tanımaktadır. Sanatın cezbedici etkisi ile turizmin alt yapısı da gelişim göstermektedir. Sanat, bir toplumun etkileşim içerisinde olduğu ve kimliğini olduğu gibi yansıttığı değerlerin tümünü kapsamaktadır. Turizmde, tıpkı sanatta olduğu gibi, bir etkileşim ve bütünleşme süreci yaşanmaktadır. Bu iki kavramın bir araya gelmesiyle birlikte sanat turizme entegre edilmiş, böylece yeni bir turizm alt dalı meydana gelmiştir. Turizm toplumun kültürel bir alışveriş içerisinde yer almasına ekonomik ve sosyal anlamda katkı sağlamaktadır. Sanat ve turizm bütünleşerek iletişimsel anlamda kültür aracılığı görevi üstlenmektedir (Çelik Uğuz, 2023: 54)

Sanat turizmi, gelişmiş destinasyonlarda giderek büyüyen bir alandır. Turizm işletmeleri, sanatı bu bölgelerin gelişiminde güçlü bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Büyük destinasyonlarıdaki müzeler ve galeriler, turistlerin yoğun ilgisini çekmektedir. Paris'in Louvre'u, Londra'daki National Gallery, Madrid'deki Prado ve Floransa'daki Uffizi gibi dünyaca ünlü yerler, en özel sanat eserlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu alanlarda sergilenen eserler, sanatsever ziyaretçiler için büyük bir cazibe kaynağıdır. Opera, bale, klasik müzik, tiyatro ve müzikaller gibi sahne sanatları, hem kendi ülkelerinde hem de ziyaret edilen destinasyonlarda izlenebilen ve yaygınlıkları nedeniyle “küresel sanatlar” olarak kabul edilen performanslardır. Sanatın özellikle kentsel bağlamda küreselleşmesi, dikkat çeken bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Pek çok sanat formu başlangıçta yerel kültürün bir parçası olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla dünya genelinde tanınmış ve evrensel bir popülerite kazanmıştır (Smith, 2003: 38).

Bir diğer tanıma göre sanat turizmi artık kültür turizminin bir alt kolu olarak kabul görmüş, ve turizm literatüründe yerini almıştır. Yalnızca sanatsal etkinlikler değil sanatçılara ve sanat programlarına olan ilginin artması da sanat turizminin gücünü arttırmıştır. İnsanlar

sevdikleri ve takip ettikleri sanatçıların etkinliklerine katılmak için şehir değiştirmekte ve seyahat etmektedir. Sanat beğenisinin gelişim göstermesi turizm talebini de güçlü yönde olumlu etkilediği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra destinasyonların sanat turizmine olan ilginin artmasına yönelik bazı çalışmalar sürdürmektedir. Özellikle belediyeler tarafından düzenlenen halka açık festivaller ve etkinlikler diğer şehir merkezlerinden de ilgi görmektedir. Böylelikle insanlar sosyal aktivitelerine seyahat planı da ekleyerek turizme katkı sağlamaktadır. Çağdaş sanat etkinlikleri, bienaller, restore edilmiş tarihi binalar şehrin imajını yenilemek ve geliştirmek açısından önemli rol oynayan etkenlerdir (Barry, 2017: 6)

Turizmi geliştirmek ve dinamizmini arttırmak için pek çok girişim yapılmaktadır. Bilimin gelişim göstermesi, küresel bir takım değişikliklerin hepsi turizmi doğrudan etkilemektedir. Buradan yola çıkarak turizm faaliyeti gösteren her alan bu gelişmeleri yakından takip ederek bünyesine katmaktadır. İnsanların sanata olan merakı ve ilgisi çeşitli konaklama tesislerine de ön ayak olmuştur. Örneğin, çağdaş sanat eserlerini bünyesinde ve konseptinde barındıran pek çok otel bulunmaktadır. Avrupa ülkelerinde de bu tarz otellere rastlamak mümkündür. Sanat otellerinin en iyi örneklerinden biri olan Rome Cavalieri, misafirlerine zengin bir sanat koleksiyonu sunarak, konaklama deneyimini bir kültür yolculuğuna dönüştürmektedir. Andy Warhol gibi pop art sanatçılarının eserlerini barındıran otel, çağdaş sanatın otel tasarımında nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, modern mimarisi ve sanat koleksiyonlarıyla ünlü olan Hotel Arts, sanat ve turizm arasındaki ilişkiyi başarıyla yansıtmaktadır. Frank Gehry'nin ünlü balık heykeli ve otelin diğer sanat eserleri, burayı kültür turizminin önemli bir parçası haline getirmiştir. Bu bağlamda, Godovykh (2024: 440), konaklama sektöründe görsel sanatın misafir deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini inceleyerek, sanatın estetik ve duygusal etkilerinin misafir memnuniyeti ve bağlılığı üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Bölgesel olarak değerlendirildiğinde iyi bir gözlem sonucu oluşturulan bazı kompleksler bulunmaktadır. Bu noktada sosyal medyanın gücü yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca günümüz Türkiye'sinde sanatın en dinamik olduğu nokta İstanbul şehridir. Gerek tarihi yapısı ve modern binaları ile oldukça gösterişli sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bu anlamda uluslararası bir kültür ve sanat merkezi olarak görülmektedir. İstanbul Festivali, İstanbul Bienali, sanat fuarları vb. etkinlikler örnek gösterilebilir (Eroğlu, 2015: 14). Bu etkinlikler ve diğer sanatsal aktiviteler konumu gereği oldukça turistik cezbedici öğeyi barındıran İstanbul şehrini çağdaş kültür merkezi haline getirmektedir. Son yıllarda bu tarz sanatsal etkinlikler yoğunluk

göstermektedir. Turist sayısının artması ve etkinliklere olan talebin de paralel olarak artış göstermesi sanat turizminin ağını genişletmektedir.

1.6.2. Yaratıcı Turizm

Turizmin büyük bir kolunu oluşturan kültür turizmi sürekli olarak büyüyen ve gelişen bir pazar haline gelmiştir. Kültür turizmi daha çok turistlerin entelektüel zevk ve taleplerini karşılamaya yönelik bir turizm alanıdır. Genel anlamda turistlerin farklı kültürlerle etkileşime geçmesini, kültürel faaliyetlere katılması, yeni destinasyon alanlarını keşfetmesi olarak tanımlanmaktadır. Birçok araştırmacıya göre kültür turizmine olan talebin kültür merkezlerindeki özellik ve faaliyetlerin artmasıyla artış göstermektedir. Turist olan bireyler gezip gördükleri yerlerden maksimum faydayı ve beklentiyi görmek istemektedir. Bu sebeple kültür turizmini ön plana çıkarmak için destinasyonların göze çarpan ve talebe hitap eden özellikleri bilhassa sunulmaktadır. Zamanla değişim gösteren turist profilinin beklentisi ve talebi de değişmektedir. Bu durumda kültür turizmi öğeleri beklentiyi karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada destinasyonlar sahip oldukları kültürel unsurları yaratıcılık ile birleştirmiştir. Yaratıcılık kavramı, bu değişimle birlikte turizm alanına dahil edilmiştir. Hali hazırda gelişmekte olan yaratıcı turizm kavramı, turizme yeni bir boyut kazandırmıştır. Dünya üzerinde pek çok ülke/şehir kalıplaşmış olan kültür turizmi unsurlarını yaratıcılıkla entegre ederek turistlere sunmaktadır. Yaratıcı turizm sayesinde turistler kültür turizmi seyahatlerinde somut unsurların yanı sıra soyut çekiciliklerle de deneyim yaşayabilmektedir. Somut kültür unsurlarında yer alan mimari yapılar, doğal alanlar, anıtlar, plajlar vb. birçok unsur soyut unsurlar olarak değişim göstermiştir. Medya ve teknolojinin gücü bu noktada devreye girmiş, somut unsurları soyut birer kültür turizmi kavramına dönüştürmüştür (Akşit Işık, 2014: 788).

90'lı yıllarda turizmde sanatı vurgulamak ve öne çıkarmak amacıyla Avrupa'nın EUROTTEXT projesi kapsamında yaratıcılık kavramı turizme entegre edilmiştir. Rhodes (1961) yaratıcılık kavramıyla beraber 4p den söz ederek yaratıcılık kavramını turizm literatürüne kazandırmıştır. Rhodes'in söz ettiği 4p ürün, çevre, insan ve süreçten oluşmaktadır. Sürdürülebilir turizm kapsamında birden fazla turizm çeşidinden bahsedilmiş ve bu turizm türleri zaman içerisinde gelişim göstererek günümüzdeki şeklini almıştır. Bunlardan biri de yaratıcı turizmdir. Yaratıcı turizmde yalnızca parasal değerden söz etmekle kalınmaz aynı zamanda zaman değeri kazandırdığı da göz önüne sunulmaktadır (Richards ve Raymond, 2000: 20). UNESCO, yaratıcı turizmi, sanat, miras veya destinasyona özgü diğer

unsurlarla bağlantılı olarak katılımcının öğrenme arzusuyla şekillenen seyahatlerin yanı sıra, destinasyonda yerel halk ile ziyaretçiler arasında bağlar kurarak yaşam kültürünü oluşturan bir turizm türü olarak tanımlamaktadır (UNESCO, 2006; Ajanovic ve Çizel, 2015: 3).

Campbell'e (2006) göre yaratıcı turizm, turistlere sanat gözleminden otantik el sanatları edinimine, yemek pişirme etkinliklerine katılımdan yüksek kaliteli konaklama imkanlarına kadar çeşitli deneyimler sunan bir turizm biçimidir. Aynı zamanda, herhangi bir engelle karşılaşmaksızın yerel halkla etkileşim kurma fırsatları sağlamasıyla da öne çıkmaktadır (Altınay ve Dinçer, 2017: 344)

1.6.3. Kentsel Kültür Turizmi

Kent veya şehir turizmi ulaşımın şehir içi kapsamında meydana geldiği kentsel bir turizm çeşididir. Günümüzde şehirler ileri teknoloji ile inşa edilmiş yapı ve alanlardan oluşmaktadır. Bu gelişimle birlikte kentsel seyahate katılım artış göstermiştir. Zamansızlık ve ekonomik açıdan yetersizlik de kentsel turizme yönelimi ve talebi arttırmıştır. Kentsel turizmin başında şehir otelleri, hamam, spa ve çeşitli dinlenme tesisleri gelmektedir. Bu turizme olan katılımın orta yaş ve üzeri kitleden meydana geldiği araştırmalar tarafından ortaya konmuştur. Genç kuşağa nazaran daha az seyahat etme eylemi gösteren orta kuşak şehir içerisinde dinlenme ve kültürel faaliyetlere katılmaya daha yatkındır. Dışarıdan bakıldığında diğer turizm türlerine göre yalnızca şehir içi seyahat olarak görülüp tam bir ifadeyle turizm hareketi olmamakla birlikte kentsel turizm son yıllarda talebini arttırmıştır. Özellikle büyük şehirlerin meydana getirdiği yapılar, müzeler, alışveriş merkezleri, sanat merkezleri bu talebi arttıran öğeler arasında yerini almaktadır. Örneğin İstanbul bu noktada gösterilecek en doğru örnektir. İç ve dış turizm olarak en fazla turist çeken şehir olması ve giderek gelişen bir metropoliten olması buna ön ayak sağlamaktadır. Kent turizmine ilginin artmasının sebebi insanların hafta sonlarını yemek, alışveriş, sanatsal etkinlikler bütünü bir arada sunan mekan ve alanlar inşa edilmesidir. Turizm yalnızca deniz kum güneş seyahati ve hareketi olarak sınırlandırılmamaktadır. Kentsel turizmin varlığı da bu olguyu doğrular niteliktedir. Günlük yaşamın telaşı ve yorgunluğu sosyal hayattan geride kalmak insan psikolojisini ve fizyolojisini olumsuz yönde etkilemektedir. Dinlenme ihtiyacı yadsınmaz insani bir gerçektir. Seyahat edecek vakit bulamayan ve aynı zamanda kültürel anlamda bir faaliyete katılmak isteyen bireyler bulundukları şehirlerdeki sanat merkezlerini tercih etmektedir. Bu noktada aslında kentsel turizmin zaman zaman sanatsal turizmle entegre

olduğu da görülmektedir (Kaya ve Keleş, 2022: 814).

Kentsel kültür turizmi, daha çok Avrupa ülkelerinde tercih edilerek geniş bir alana yayılım göstermiştir. Bu hızlı gelişim ne yazık ki bazı tarihi şehirlerin varlığını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, Doğu Avrupa'da yer alan Prag ve Krakov gibi gelişmekte olan şehirlerin, son on yıl içinde kültürel turistlerin ilgisini çekerek hızla değiştiğini görmek dikkat çekicidir. Richards (2000), özellikle “Kültür Başkent” olgusunu inceleyerek, bu tür etkinliklerin kültür ve ekonomi arasındaki farklılaşmayı daha da artırdığını ve genellikle ev sahibi şehirler tarafından rekabet avantajı elde etme aracı olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. Ayrıca, şehirlerin kültür turizmi potansiyelinin, sadece kültürel kaynakların varlığına değil, aynı zamanda ziyaretçilerin kültürel ilgi ve bilincine de bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Avrupa Kültür Başkenti unvanına sahip olmak isteyen kentler için, yeni destinasyonların pazara girmesi oldukça zorlu bir süreçtir. Ancak bazı destinasyonlar, eski sanayi kentlerini canlandırarak ve yenilikçi cazibe merkezleri oluşturarak kültürel turistleri kendilerine çekebilme başarısını elde etmektedir (Smith, 2003: 39). Bu nedenle, kültür turizminin etkin yönetimi ve sürdürülebilirliği için doğru bir yaklaşım ve strateji geliştirmek gerekmektedir.

1.6.4. Kırsal Kültür Turizmi

Klasik ifadeyle turizm tatil seyahat ve dinlenme bütünü olarak geçse de son yıllarda artış gösteren turizm potansiyellerinden biri de kırsal turizmdir. En açık ifadesiyle kırsal turizm deniz ve kentsel alanlardan uzak kasaba ve kırsal kesimlerde gerçekleşen turizm hareketidir. Bu bağlamda kırsal turizm kapsamında geleneksel faaliyetler olarak tarım ve hayvancılık gösterilebilir. Bunun yanı sıra şehir merkezlerinden uzak tabiatla iç içe olan konaklama yerleri de kırsal turizm segmentinde yer almaktadır. Giderek artan nüfus, yeşillik alanların azalması, hava kirliliği, atıklardan kaynaklanan kirli su kaynakları ve diğer pek çok neden insanları şehir hayatından uzaklaştırmaktadır. Çalışmak ve hayatını şehir merkezinde sürdürmek durumunda kalan insanlar doğaya ve sakinliğe ihtiyaç duydukları için kırsal turizm bu kitledeki insanlar için oldukça elverişlidir. Yalnızca tarım ve hayvancılık olarak değerlendirmek doğru olmamakla birlikte kırsal turizm aynı zamanda otantik bir atmosferi de ifade etmektedir. Kırsal turizmde mühim olan ne kadar süre boyunca konaklama yapılacağı

değil seyahat edilen yerin mesafesidir. 75'km. den az uzaklıkta yer alan yerler kırsal turizm kapsamında yer almamaktadır (Ayazlar ve Ayazlar, 2016: 168).

Turizm olgusu, kırsal bölgelerin gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından olumlu bir araç olarak görülmektedir. Pek çok topluluğa göre geleneksel yaşam tarzına olan bağlılığın güç kaybetmesine karşı turizmin bu hedefle gelişim göstermesi gereklidir. Sanat turizmi, gastronomi turizmi veya ekolojik müzelerin gelişimi, genellikle ekonominin büyümesine ve döviz çeşitliliği oluşmasına veya alternatif gelir kaynaklarına katkı sağlama potansiyeli taşıdığı şeklinde düşünülmektedir. Bazı turistler resim yapma, seramik boyama veya yerel yemekleri pişirme gibi etkinliklerin meydana getirdiği özel ilgi turizminde aktif olarak yer almaktadır. Bu tür etkinliklerin pek çoğu, pastoral yani kırsal alanlarda (örneğin, Toskana veya Provence gibi) veya lezzetli bir mutfığa sahip ülkelerde (örneğin, Tayland veya Hindistan gibi) gerçekleştirilmektedir. Bu tür bir seyahatin parçası olan turistler deneyimlerini unutulmaz kılmak amacıyla çiftlik evlerinde veya yöresel konaklarda kalmayı tercih etmektedir. Böylece elde ettikleri deneyime o “atmosferi birebir yaşamak” da eklenmektedir. (Smith, 2003: 41).

Kırsal turizm kapsamında yer alan ziyaret mekanları yalnızca bu turizm alt kolunun bünyesinde değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda kış turizmi, yayla turizmi, dağ turizmi, yeşil turizm, eko turizm ve diğer pek çok turizm alt koluyla ortak mekanları kullanmaktadır. Bu noktada kırsal turizmi diğer bu turizm kollarından ayırt etmek mümkündür. Kırsal turizm köy turizmi, aile ve yetişkin turizmi olarak da adlandırılmaktadır. Bu ifadeler kırsal turizmin amacını ve kapsamını ortaya koymakta yardımcı olmaktadır. Kırsal turizm kavramını ortaya çıkaran pek çok etken bulunmaktadır. Bunların başında ekonomik, sosyal ve kişisel beklentiler gelmektedir. Diğer bir yandan insanları kırsal turizme yönlendiren faktörler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Kodaş ve Sü Eroz, 2012: 170);

- Seyahat beklentilerinin farklılık göstermesi
- Deniz kenarlarının artık kullanışa elverişli olmaması (atık ve çöplerin yoğunlaşması)
- Kentsel nüfusun artış göstermesi
- İnsanların şehir hayatının yoğunluğundan uzaklaşma isteği

- Sessiz ve daha sakin bir tatil isteği
- Doğal güzelliklerle iç içe olma ve merak duygusu
- Kentsel turizmin yanı sıra daha samimi bir seyahat tercihi olması

Bu gibi faktörler sebebiyle insanlar kırsal turizme yönelmektedir. Diğer turizm türlerinde yer almayan olanaklara ulaşımın kolaylığı kırsal turizmi daha cazip ve çekici kılmaktadır. Kırsal turizm genellikle kentsel turizmle kıyaslanmaktadır. Kentsel turizmi tercih eden kitleye nazaran kırsal turizme talep daha yoğundur. Kırsal turizmi kentsel turizmden daha cazip kılan sebepler ise şu şekilde sıralanabilir;

- Kırsal kesimlerde yapaylıktan uzak bir atmosfer olması
- Yeşillik alanların yoğunluğu
- Kentsel turizme nazaran nüfusun daha az yoğunlukta olması
- Ulaşım ve ulaşım kaynaklarının daha kolay olması
- Kırsal turizmin otantik olma özelliği

Son olarak kırsal turizmde diğer turizm türlerine ulaşım daha kolaydır. Örneğın yayla turizmi dağ turizmi yeşil turizm kırsal turizmin birer alt kolu olarak görülebilir. Bu noktada bu turizm türlerinin genele bakıldığında birbiriyle iç içe olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan kırsal turizm geçmişe olan özlemi de gidermekte tercih edilmektedir. Günümüz Türkiye'sinde giderek artan binalaşma, yeşillik alanların artık yok denecek kadar az olması kırsal turizme olan ilgiyi arttıran bir diğer sebeptir. Orta yaşlı insanlar çocukluk dönemlerinde yaşadıkları özellikle köy ve kasaba gibi yerleri anımsayabilmek için kırsal turizmi tercih etmektedir. Kırsal turizmin çekici nedenlerinin arasına yerli halka sağlamış olduğu ek gelir kaynağı da gösterilebilmektedir. Köy ve kasabalarda kurulan kermes ve benzeri faaliyetler sayesinde yerli halka ek gelir sağlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle şehir insanıyla köy insanının etkileşimi ve iletişimi de güçlenip gelişmektedir (Seçilmiş ve Sarı, 2023: 325)

1.6.5. Yerli-Otantik Kültür Turizmi

Yerli-Otantik kültür turizmi, turistlerin etnik kabilelerin yaŖam biçimlerini ve kültürlerini merak etmeleri ve bu kültür faaliyetlerine katılım göstermeleri amacıyla ger ekleŖtirdikleri bir turizm türüdür. Bu terim, ilk kez Smith (1978: 2) tarafından kullanılan "etnik turizm" kavramıyla birlikte literatüre girmiŖtir. Smith'e göre, etnik turizm, ilginç, yerli ve egzotik toplulukların geleneklerinin turistlere sunulması anlamına gelir. Smith (1978), bu tanımı yaparken Eskimolar, Panama San Blas Kızılderilileri, Endonezya'daki Toraya halkı gibi gruplar üzerinde yapılan  alıŖmalardan esinlenmiŖtir.

Otantiklik turizm endüstrisinde oldukça eski bir kavramdır. Kökeni felsefeye dayanan otantik kavramı turizm açısından sosyolojik bir olgu olarak kabul görmektedir. Turizm alanında otantik kavramıyla ilgili araŖtırmalar yapan baŖlıca  nc ler Boorstin (1961) Trilling (1972) ve MacCannel (1973)'dir. Otantik kavramı bir Ŗeyin sahte veya gerçek olup olmadığı d Ŗ ncesiyle ortaya  ıkmiŖ bir fenomendir. Bu sebeple pek çok felsefik g r Ŗ ve  eŖitli otantik tanımı ortaya konulmuŖtur. İnsanların ilgi ve merakının sonsuzluğu turizm alanında da yeni boyutlar ve  eŖitler ortaya  ıkarmıŖtır. Yeni alanların keŖfi ve atmosferi için yola çıkan birçok turist seyahat planlarında otantik turizmi tercih etmektedir. Günümüzde bireylerin çoğu daha sakin ve sıradan bir tatil beklentisi taŖımaktadır. Bu noktada otantik turizm bir ka ıŖ ve uzaklaŖma olarak görülmektedir. Lüks otel ve konaklama mekanlarından çok, doğayla iç içe olabilme arzusu otantik turizmi giderek yaygınlaŖtırmaktadır. Otantik destinasyonların az miktarda olması bu turizm  eŖidini daha öz bir o kadar da lüks kılmaktadır. Talebin orta seviyede seyretmesi otantik destinasyonlardaki konaklama mekanlarının yüksek maliyet sunduğu da bir gerçektir. Çünkü bu mekanlar daha çok doğanın içerisinde yer alan k  k ve kapsamı az yerlerdir. Bu sebeple sağlayacağı hizmetin karŖılı ını almak adına kar marjını da yüksek tutması gerekmektedir (Wang, 1999: 350).

Tatil tercihleri daha izole ve gözlerden uzak yerler olan turistler için otantik turizm vazgeçilmezdir. Bireylerin otanti i keŖfetme arzusunun yanı sıra yerel halkla i  içe olma isteği de bulunmaktadır. Otantik turizmi diğer turizm türlerinden ayıran bir özelliği de misafirperverlik olgusunun daha ağır basıyor olmasıdır. Yerel halk ile turistlerin iletiŖiminin per inlenerek seyahat sürecine katmıŖ olduğu değer turistler için önemlidir. Bu açıdan otantik turizm yerli ve yabancı halkın iletiŖiminin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Öte yandan farklı kültürlerin birbirlerini tanınmasına da ön ayak sağlayarak kültürler arası etkileŖimi

güçlendiriyor olması yadsınamaz bir gerçektir. Otantik, sahteden uzak ve olduğu gibi olan anlamını taşımaktadır. Turizmle bir araya gelmesiyle birlikte turistlere yapay olmayan bir turizm çeşidi sunulmuş olmuştur. İnsanlar artık klasikleşen seyahat planlarından sıkıldığı için yeni şeyler keşfetme arzusu içindendir. Günümüzde artık süregelen deniz-güneş-kum tatil üçlemesinin eskisi kadar revaçta olmadığı gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra daha sade ve dingin bir seyahat planı yapmak tercih edilmektedir. Bu noktada otantik turizme olan ilginin de giderek yoğunlaştığı görülebilmektedir (Taylor, 2001: 8).

1.6.6. Çağdaş-Popüler Kültür Turizmi

Teknoloji, medya ve iletişimin hızlı gelişimi yalnızca düşük ve yüksek kültür arasındaki dengeyi değil, aynı zamanda gerçek ve kurgu arasındaki belirgin çizgiyi de nötrlemiştir. Turizmin cazibe noktaları daha çok gerçek dünyadan bağımsız bir mekanda, belirli bir zaman aralığında turistlere sunulmaktadır. Turizm çoğu zaman hayallerin öne sürüldüğü, fantastik öğelere yer verildiği bir alan olarak görülmüştür. Siber ortamda ortaya konulan simülasyonlar ve televizyonlarda yer alan seyahat içerikli programların artması evrensel açıdan turizme olan ilginin pozitif yönde artmasına katkı sağlamıştır. (Smith, 2003: 42). Çağın hızla değişmesi, popüler kültürün teknolojiyle birlikte daha aktif bir yayılım göstermesine ön ayak olmaktadır. Bu durum turistik deneyimleri çeşitlendirmek ve yeni fantastik öğelere yer vererek farklı atmosferik deneyimleri meydana getirmeye itmektedir.

1.7. Türkiye’de Kültür Turizmi

Kültür turizmi, tarih, sanat ve geleneğin bir araya gelerek pekişmesiyle Türkiye’deki turizm sektörünün mihenk taşı haline gelmiştir. Türkiye’nin yüzyıllar boyunca korunan zengin kültür mirası, eski uygarlıkları, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devletlerini ve bugünün kültürel faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu benzersiz tarih, kültür turizmi turistleri için UNESCO Dünya Mirası Alanları, tarihi anıt ve mezarlar ve geleneksel panayır, festivaller dahil olmak üzere çeşitli cazibe noktaları sunmaktadır (Richards, 2007: 156).

Türkiye’de kültür turizmi, ülkenin zengin tarihi mirası ve kültürel somut ve soyut öğeleriyle son yıllarda önemli oranda artış göstermiştir. Türkiye’nin Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak eşsiz konumu, her yıl milyonlarca turistin ilgisini çeken zengin bir kültürel varlıkla perçinlemiştir. Efes Antik Kenti, Kapadokya’nın kaya alanları ve İstanbul’un tarihi

bölgeleri gibi önemli yerler, uluslararası ziyaretçiler için önemli çekim noktaları arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2018: 45). Bu destinasyonlar, Türkiye'nin yalnızca tarihi önemini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda bölgenin kültürel ve dini açıdan gelişimindeki rolünü de dikkat çekmektedir.

Türkiye’de kültürel mirası korumayı ve gelecek nesillere olduğu gibi aktarmayı hedefleyen girişimler ve politikalar bulunmaktadır. Tarihi alanların belirli alanlarında yapılan restorasyon çalışmaları ve kültürel değer arz eden yolların yenilenmesi gibi altyapı yatırımları önem taşımaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığının kültür festivalleri ve etkinlikleri düzenleme çalışmaları da ülkenin nadir bilinen ve geri planda kaldığı düşünülen bölgelerinin ön plana çıkmasına katkıda bulunmuştur (Yücel Batmaz ve Biçici, 2021: 101).

Türkiye’nin önemli kültür merkezlerinden biri olarak görülen, zengin tarihi ve sahip olduğu eşsiz manzaralarıyla bilinen Kapadokya bölgesidir. Bölgedeki mağara evler, antik kiliseler ve yer altı şehirleri, erken Hristiyanlık tarihine ve Bizans sanatına ayna tutmaktadır. Her yıl düzenlenen Kapadokya Uluslararası Sıcak Hava Balonu Festivali, dünyanın her yerinden gelen turistlerin bölgenin nefes kesen manzaralarına kuşbakışı görmeleri ve bu benzersiz deneyimde yer almaları kültür turizmi faaliyeti olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2019: 76). Kültürel mirasın doğal güzelliklerle bir araya gelmesi, Kapadokya Bölgesi’ni Türkiye’nin turizm portföyünde göze çarpan bir destinasyonu olmasına katkı sağlamaktadır.

Kültür turizmin merkezi olarak nitelendirilen İstanbul, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti gibi uygarlıkların merkezi olarak bu devletlerin tarihine ait birçok mekana ev sahipliği yapmaktadır. Ayasofya, Topkapı Sarayı ve Sultanahmet Camii en çok ziyaret edilen yerler arasındadır ve her biri şehrin çeşitli kültürel ve dini tarihine dair atıfta bulunmaktadır. Günümüzde sayısı giderek artan sanat merkezleri ve kültürel faaliyetler eşliğinde şehir, sahip olduğu kültür merkezi konumu ünvanını da korumaktadır. Kentin tarihi mirasını, çağdaş ve modern bileşenlerle bütünleştirmesi turistler için daha cazip bir destinasyon haline gelmesine ön ayak olmaktadır (Ateiga, 2008: 28).

Bizans ve Osmanlı devletlerinin zengin tarihi mirası Türkiye'nin kültür turizminde önemli bir yere sahiptir. Eski adıyla Bizans ve Konstantinopolis olan İstanbul, Ayasofya, Topkapı Sarayı ve Sultanahmet Camii gibi mimari yapılara ev sahipliği yapmaktadır. Bu

yapılar yalnızca mimarisiyle bilinmekle kalmayıp, Türkiye'nin zaman içerisinde dini ve kültürel evrimlerine de dikkat çekmektedir (Kuban, 2010: 211). Bu yapıların karmaşık yapısı ve mimarisi, geniş kubbeleri ve minareleri her yıl milyonlarca ziyaretçinin ilgisini çekmektedir (Necipoğlu, 1991: 183).

Türkiye'deki kültür turistlerinin ilgi alanlarında yerlerden bazıları Efes, Truva ve Göbekli Tepe gibi antik kentlerdir. İyonya kıyısındaki antik bir Yunan kenti olan Efes, Antik Dünyanın Yedi Harikasından biri olan Artemis Tapınağı ile bilinmektedir. Şehir hem araştırmacıların hem de turistlerin ilgisini çekerek Yunan ve Roma gündelik sosyal yaşam ve kültürüne ışık tutmaktadır (Mansfeld, 1992: 423). Benzer şekilde, Truva arkeolojik alanı, özellikle Homeros'un destanlarında belgelenenler olmak üzere, antik mit ve efsanelere ilişkin bilgiler sunmaktadır (Rose, 2002: 90).

Günümüzde daha popüler olan merkezlerin yanı sıra Türkiye, keşfedilmemiş veya az bilinen kültürel anlamda zengin mekanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Ermenistan sınırına yakın bulunan antik Ani Harabeleri, ortaçağ Ermeni uygarlığı tarihine dair bilgiler sunmaktadır. Harabelerde, bölgenin tarihi önemini yansıtan kiliseler ve bir kale de dahil olmak üzere dikkat çekici mimari kalıntılar bulunmaktadır. Ani Harabeleri'ni turistik bir cazibe alanı haline getirme hedefi Türkiye'nin kültürel mirasını korunmasına yönelik pozitif tutumuna dikkat çekmektedir (Özlü ve Kaleli, 2019: 195). Bu yaklaşım sadece turizmi geliştirmekle kalmamakla birlikte, aynı zamanda ülkenin çok yönlü tarihinin daha ayrıntılı incelenip kavranmasına da aracılık etmektedir.

Bu bölgelerin yanı sıra ülkenin Güneydoğu Anadolu bölgesini temsil eden Göbekli Tepe kültürel peyzajlarıyla bilinen kültürel turizm noktalarından biridir. Genellikle dünyanın bilinen en eski tapınak yapısı olarak tanımlanan Göbekli Tepe uygarlığın ve dini oluşumların köklerine ışık tutmaktadır. Alanda yapılan kazı çalışmalarının uluslararası alanda duyurulması büyük bir ilgi görülmesine yol açmış, Türkiye'nin arkeolojik çalışmalar ve kültür turizmi alanında üst sıralara taşınmasını sağlamıştır (Birinci vd., 2018: 1356). Yapılan kazı çalışmalarıyla elde edilen bilgiler Türkiye'nin kültür mirasına ve turizmine katkı sağlamaya devam etmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu mutfak mirası, kültür turizmi çekiciliğinin bir diğer mihenk taşıdır. Özellikle Osmanlı mutfağı günümüzde oldukça popüler olan bir mutfaktır. İstanbul'un sokak yemeklerinden Anadolu'nun kalbindeki geleneksel yemeklere kadar Türk mutfağı, ülkenin zengin kültürel dokusunu yansıtmaktadır. Ziyaretçilerin Türkiye'nin lezzetlerini keşfederken kültürel geleneklerini de öğrenmesine olanak tanıyan yemek turları ve yemek festivalleri popüler hale gelmiştir (Hatipoğlu ve Batman, 2014: 63). Kültür turizminin bu yönü sadece turist deneyimini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda yerel ekonomilere de destek sağlamaktadır.

El sanatları sadece Türkiye'nin sanatsal mirasını temsil etmekle kalmıyor, aynı zamanda turistlere ülkenin kültürel kimliğini yansıtan eşsiz hediyelik eşyalar da sunmaktadır. Atölye çalışmaları ve gösteriler, turistlere bu geleneklerle ilk elden tanışma fırsatı sunarak seyahat deneyimlerine kişisel ve eğitici bir boyut katmaktadır. (Köşker ve Karacaoğlu, 2019: 993). Ayrıca Türkiye'nin geleneksel sanatları ve el sanatları, kültürel turistlerin ilgisini çekmede önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin halı dokuma, seramik ve hat sanatında köklü gelenekleri, çeşitli kültür merkezleri ve pazarlarda sergilenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin kültür turizmi tarihi, arkeoloji, mutfak ve pek çok sanatsal öğeyi kapsayan sürekliliğe sahip bir sektördür. Ülkenin sahip olduğu zengin kültürel mirası, stratejik hükümet politikalarıyla birleştiğinde, Türkiye'yi kültürel turistler için önde gelen bir destinasyon olarak konumlanmaktadır. Türkiye kültürel miras korunma ve kültür turizminin alanını genişletmeye yönelik çalışmalarına devam ederek, sürdürülebilir turizmin büyümesini sağlayabilir uluslararası alanda kültürü ve mirasıyla öne çıkan bir ülke profili oluşturabilir.

1.8. Dünya'da Kültür Turizmi

Dünya turizm hareketlerinde her yıl istikrarlı bir artış gözlemlenmektedir. 2019 yılında uluslararası turist sayısı (gecelik konaklamalı ziyaretçiler), %4'lük bir artışla 1.5 milyara ulaşarak rekor seviyeye çıkmıştır. Ancak, 2020 yılında küresel olarak etkisini gösteren COVID-19 pandemisi, turizm sektöründe ciddi bir çöküşe yol açmış ve neredeyse tüm seyahatleri durma noktasına getirmiştir. Bu pandemi süreci, turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemiş olsa da kültür turizmi, şaşırtıcı bir şekilde dikkat çekici bir dönüşüm yaşamış ve popülerlik kazanmıştır. Sanal platformlar aracılığıyla müzeler, miras alanları, tiyatrolar ve gösterilere olan talep, hiç olmadığı kadar yüksek seviyelere ulaşmıştır. Pandemi süreci

boyunca, insanlar kültürel deneyimlere sanal yollarla erişmeye ve bu tür etkinliklere büyük bir ilgi göstermeye başlamıştır. Bu, turizm alanında çarpıcı bir değişimin işareti olarak kabul edilmektedir (Kokdaş, 2021: 17).

Kültür turizmi, özellikle Batı ülkelerinde ekonomik açıdan geliştirme potansiyeli taşıyan önemli bir turistik faaliyettir. Bu ülkelerin turistik hareketleri incelendiğinde, farklı kültürlerle sahip destinasyonlar arasında yoğun bir turist akışı olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, Avrupa ile Kuzey Amerika arasında gerçekleşen kültür turizmi seyahatleri, bu durumu iyi bir şekilde yansıtmaktadır (Özgüç, 2017: 16). Kültür turizmi, evrensel olarak önem kazandıkça, Fransa, Çin, İtalya gibi önemli kültür merkezleri ön plana çıkmaktadır (Altınay Özdemir, 2020: 8).

Kültür turizmi, yerel geleneklerin, tarihi mirasların ve çağdaş eserlerin zengin bir dokusunu sunan destinasyonlara yapılan ziyaretleri kapsayan, seyahat endüstrisinin hızla büyüyen bir kolu olmaya devam etmektedir (Smith, 2009: 42). Turistler, farklı toplumsal değerler ve yaşam biçimleri hakkında fikir edinmek için müzeler, miras alanları ve topluluk festivalleriyle etkileşime girmektedir. Bu tür etkileşimler, genellikle çeşitli topluluklar arasındaki hem benzerlikleri hem de farklılıkları vurgulayarak kültürler arası anlayışı beslemektedir.

Kültür turizminin büyümesini etkileyen kritik faktörlerden biri, özellikle önemli kültürel kaynaklara sahip bölgelerde ekonomik kalkınmayı teşvik etme kapasitesidir (OECD, 2009: 37). Müzeler, sanat galerileri, sahne sanatları merkezleri ve miras alanları, tur rehberlerinden küratörlere ve turizm personeline kadar uzanan iş sahası imkanı oluşturmaktadır. Kültür turizmi hem kentsel hem de kırsal bölgelerde ekonomik çeşitlendirme için önemli bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır.

Dünyanın birçok yerinde, geleneksel dans, müzik, el sanatları ve mutfak uygulamaları da dahil olmak üzere somut olmayan miras, kültür turizminin temelini oluşturmaktadır (Richards, 2018: 29). Ziyaretçiler, yerel geleneklere tanıklık etmelerine veya hatta katılmalarına olanak tanıyan sürükleyici deneyimler aramaktadır. Kültür turizmi, etkili bir şekilde yönetildiğinde, tehlike altındaki geleneklerin korunmasına yardımcı olmaktadır.

Teknolojinin erişilebilirliği, yorumlama yöntemlerini ve ziyaretçi katılımını geliştirerek kültür turizminin geleceğini şekillendirmeye hazırlanmaktadır (Timothy ve Boyd, 2015: 103). Dijital platformlar, sanal gerçeklik uygulamaları ve etkileşimli sergiler, kültürel anlatıları ve sanatsal eserleri sunmanın yenilikçi yollarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyal medya, ziyaretçiler ve yerel topluluklar arasında gerçek zamanlı iletişim sağlayarak daha derin bağlantılar ve ortak deneyimler oluşturmayı teşvik etmektedir. Teknolojik araçların etkili yönetim stratejileriyle birleştirilmesiyle, kültürel turizm küresel farkındalık, kültürel değişim ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma için güçlü bir araç olmaya devam edebilir.

2. BÖLÜM: ÇAĞDAŞ SANAT KAVRAMLARI

Bu bölümde, çağdaş sanat kavramı detaylı bir şekilde ele alınarak, tarihsel gelişim süreci ve kültürle ilişkisi incelenmiştir. İlk olarak, çağdaş sanatın tarihsel gelişim süreci analiz edilerek, bu sanat anlayışının temel dinamikleri ve geçmişten günümüze evrimi açıklanmıştır. Daha sonra, çağdaş sanat ve kültür arasındaki bağlantılar, çağdaş sanatın özellikleri ve farklı akımları çerçevesinde tartışılmıştır. Ayrıca, çağdaş sanatın turizmle olan ilişkisi irdelenerek, bu sanat türünün kültür turizmi içindeki yeri ve önemi değerlendirilmiştir. Son olarak, çağdaş sanat müzelerinin rolü ve işlevleri ele alınarak, bu müzelerin kültürel etkileşim ve turizm üzerindeki katkıları ortaya konulmuştur. Bu bölümdeki analizlerle, çağdaş sanatın kültür ve turizm alanındaki yeri ve ilişkisinin daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

2.1. Çağdaş Sanat Kavramı

Çağdaşın kelime anlamı Türk Dil kurumunda bulunduğu çağın düşüncesine, koşullarına elverişli olan, çağdaş, medeni, çağcıl ve yüzyıl anlamına gelmektedir. Çağdaş sanat kavramı, sanat çerçevesi içinde tanımı en güç görüş olarak görülmektedir. (Saç Kavrayan, 2018: 64). Çağdaş sanat ifadesinin tarihine bakıldığında fikirlerin Marcel Duchamp'tan itibaren sanat yapıtlarına entegre edildiği gözlemlenmektedir. 1950 ve 1970'li yıllarında meydana gelen değişimler neticesinde, düşünce ve sanat felsefesi çağdaş sanatın ana bileşenleri haline gelmiştir (Toksöz, 2015: 8). Çağdaş sanat üzerine yapılan değerlendirmelere göre, Wood, Vidokle ve Aronda, sınırları belirsiz bir tarzı resmetmenin, "çağcıl" olma niteliğinden ötürü ne bir övgü kaynağı ne de bir utanç vesilesi olduğunu savunmaktadır. Isabel Grow ise, "çağcıl"ın, tarihin sanatını betimlemek ve bu süreçte yara almak adına kendine özgü bir konum kazandığını ifade etmektedir (Atlı, 2018: 5). Bir diğer tanıma göre çağdaş sanat, modern yaratıcılıktan ayırt edilebilmesi amacıyla, henüz bilinmeyen yönleriyle ortaya çıkan bir kavram olarak kullanılmaktadır (Özer, 2019: 21). Literatürdeki pek çok kaynakta, çağdaş sanatın sona erdiğine işaret eden bir tanımla karşılaşmakta, bu tanımın ise yakın zamanda yaşanan bir olayın yerine yeni bir dönemin geldiğini ve bu dönemin küresel bir nitelik taşıdığını vurguladığı konusunda görüş birliği bulunduğunu göstermektedir (Saç Kavrayan, 2018: 64).

Çağdaş sanat kavramı, kendi içinde çelişen özellikleriyle hem karmaşık hem de sade bir yapıya sahiptir. Kalıcı olmayan, basit, yerel ve küresel unsurları bir araya getirmesiyle kapitalizmin etkilerini yansıttığı görülmektedir (Atlı, 2018: 18). Çağdaş sanatın farklı biçim, şekil ve metaforları sanat olarak kabul etmeye açık olması, ancak aynı zamanda bunları tamamen reddetmemesi, bu sanat türünün özgün yapısını ve etkileyciliğini artıran önemli bir unsurdur (Erdoğan, 2013: 80).

Çağdaş, kelime olarak sözlükte “aynı zaman” anlamına gelmektedir. Çağdaş sanatın günümüzde bile halen net bir tanımı bulunmamaktadır. Çağdaş sanat, en genel kabul gören anlama göre, 1945 ile günümüz arasında yapılan çalışmaları ifade etmektedir. Bu nedenle çağdaş sanat eserleri, şekilleri, medyaları (heykel, resim, fotoğraf, çizim veya baskı) veya sanatsal hareketleri sadece kronolojik eserlerle sınıflandırılmaktadır. 1850'ler ile 1945 arasında ortaya konulan sanatı ifade etmek için kullanılan popüler sanat ifadesini süregelen zaman içerisinde çağdaş sanat izlemektedir (Biçer Olgun ve Olgun, 2020: 317).

Yirmi birinci yüzyılda yaşayan sanatçıların ortaya koymuş olduğu sanat düşüncesi ve sanat eserleri, çağdaş sanat olarak nitelendirilmektedir. Genel olarak çağdaş sanatın ana fikrinde toplumu ve gündemi etkileyen sosyal sorunlar yer almaktadır. Çağdaş sanatçılar teknoloji bakımından gelişmiş, fakat uluslararası alanda kültürel ve jeopolitik ciddi sorunların yer yaşandığı toplumlarda fikir ortaya koymaya çalışmaktadır (Güner ve Gülaçtı, 2019: 264).

2.2. Çağdaş Sanatın Tarihsel Gelişimi

Çağdaş sanatın zaman içerisindeki değişimi ve gelişimi, dönemin sosyal ve ekonomik durumlarıyla şekillenmiş ve günümüzdeki tanımına ve şekline ulaşmıştır. 19. Yüzyılın sonlarına doğru sanatçılar geleneksel çizgi ve düzenden ayrılarak farklı bir bakış bünyesine girmiştir. Günümüzün çağdaş sanat akımının karakterize edilmesine ön ayak olan bu durum, çağdaş sanatın tarihsel gelişimi içerisinde yer alan önemli bir olaydır. 20. Yüzyılın başlarında akademik resmin sert yapılarına meydan okuyan ve yeni teknikler ve bakış açıları getiren Empresyonizm (izlenimcilik) gibi akımların ortaya çıkmış ve çağdaş sanatın yenilikçi ve modernize yapısına dikkat çekmiştir (Brettell, 1999: 87).

Modernizmin ortaya çıkışıyla birlikte geleneksel sanat tekniklerinden uzaklaşmış, dünyayı ve insanı anlama ve yorumlamanın yeni yollarını ortaya koymuştur. Claude Monet ve Pierre-Auguste Renoir gibi sanatçılarla birlikte izlenimcilik, gerçekçi temsilin geleneklerine temelden meydan okuyan, geçici anları ve ışık oyununu yakalamaya odaklanmıştır (Herbert, 1988: 23).

20. yüzyılın başlarında, Pablo Picasso ve Georges Braque liderliğindeki Kübizmin yükselişine tanık olunmuş; bu akım, nesneleri geometrik şekillere ayırıp aynı anda birden fazla bakış açısı sunarak görsel sanatlarda devrim yaratmıştır. Bu dönem aynı zamanda rasyonel düşünceden uzaklaşmayı ve bilinçdışı alanlarını keşfetmeyi amaçlayan Dadaizm ve Sürrealizm akımlarının ortaya çıkışına da tanıklık etmiştir. Marcel Duchamp ve Salvador Dalí gibi sanatçılar, sanatın ne olabileceğinin sınırlarını zorlayarak ve çağdaş sanatın çeşitli pratiklerine zemin hazırlayarak bu gelişmelerde önemli rol oynamıştır (Hopkins, 2004: 45).

20. yüzyılın başları, sanat dünyasında büyük bir devrim yaratan Kübizm, Fütürizm ve Sürrealizm gibi avangard hareketlerin yükselişine tanık olmuştur. Pablo Picasso ve Georges Braque gibi sanatçılar geleneksel formları yapı bozuma uğratıp soyut temsilleri keşfederek görsel dil ve sanatsal ifadenin radikal bir şekilde yeniden düşünülmesine yol açmıştır (Cottingham, 1998: 45). Bu hareketler, yeniliği ve deneyi vurgulayarak çağdaş sanatta daha sonraki gelişmelerin temelini atmıştır (Harrison & Wood, 2003: 112).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sanat dünyası, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Soyut Dışavurumculuk'tan önemli ölçüde etkilenmişti; Jackson Pollock ve Mark Rothko gibi sanatçılar, kendiliğindenliğin, duygunun ve resim yapma eyleminin önemini vurguluyorlardı. Bu hareketi 1960'larda Andy Warhol ve Roy Lichtenstein gibi isimlerin önderlik ettiği, tüketim kültürünü ve kitle iletişim araçlarını eleştiren Pop Art izlemiştir. Minimalizm ve Kavramsal Sanat, sanat eserinin sahip olduğu estetik özelliklerinden ziyade, ortaya konulan sanatın fikrine odaklanarak sanatsal ifadenin tanımını güçleştirmiştir. Bu akımların oluşumu sonrası çağdaş sanatın temel fikri ve sanatçının sorgulanmasını da gerekli kılmıştır (Krauss, 1993: 67).

İkinci Dünya Savaşı ve sonrası çağdaş sanatın gelişiminde önemli ölçüde etkili olmuştur. Savaşın meydana getirdiği yıkım ve ardından gelen jeopolitik değişimler, zamanın değişen gerçeklerini yansıtan yeni sanatsal ifadelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Amerika

Birleşik Devletleri'nde Soyut Ekspresyonizm, Jackson Pollock ve Mark Rothko gibi sanatçılar insanların yaşamış olduğu savaşı ve o savaş içerisindeki mücadelelerini soyut çalışmalarla ifade etmeye çalışmıştır (Doss, 1991: 203). Bu hareket, sanat dünyasının merkezinde Avrupa'dan Amerika'ya önemli bir geçişe sebep olmuştur (Guilbaut, 1983: 56).

60'lı ve 70'li yıllar genellikle geleneksel çizgiye karşı çıkmak adına oluşturulan farklı fikir akımlarının ortaya çıktığı dönemler olmuştur. Andy Warhol ve Roy Lichtenstein gibi isimlerin önderlik ettiği Pop Art, popüler kültür ve kitle iletişim araçlarını birleştirerek yüksek ve düşük sanat arasındaki çizginin netliğini azaltmıştır (Livingstone, 1990: 98). Eş zamanlı olarak Minimalizm ve Kavramsal Sanat, fikirlere ve süreçlere odaklanarak sanat eserlerinin niteliğini sorgulamıştır (Lippard, 1973: 124).

Feminist sanat, 1970'lerde cinsiyet eşitsizliği ve sanat dünyasında temel güncel konuları ele alan önemli bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Judy Chicago ve Cindy Sherman gibi sanatçılar, çağdaş sanatta ataerkil normlara meydan okuyarak ve kadınların sesi olabilmek adına yeni alanlar yaratarak kimlik, cinsellik ve kadın deneyimi temaları üzerinde durmuşlardır (Nochlin, 1971: 23). Bu dönem aynı zamanda Marina Abramović gibi sanatçıların güçlü mesajlar iletmek için bedenlerini araç olarak kullanmalarıyla performans sanatının yükselişine de tanık olmuştur (Goldberg, 2001: 47).

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında sanat alanındaki faaliyetler ve medyanın geniş kitlelere hitap etmesi devam etmiştir. Dijital dünyanın hızla gelişmesi ve internetin keşfi, çağdaş sanat alanında da biçimsel dönüşümler ortaya koymuştur. Sanatçılar artık sanal gerçeklik, video düzenleme ve etkileşimli görsel içeriklerle ilgilenmektedir (Paul, 2008: 63). Bu dönem ayrıca sanatçıların kimlik, göç ve kültürel melezlik temalarını ele almasıyla birlikte küreselleşme ve çok kültürlülüğe olan ilginin arttığına da tanık olmuştur (Mosquera, 1994: 67).

Günümüzde çağdaş sanat, çeşitli tarzları ve yaklaşımları kapsamıyla nitelendirilmektedir. Çağdaş sanat temelde, toplumun kaosunu yansıtarak iklim değişikliği, sosyal adalet ve teknolojik gelişmeler gibi güncel ve acil konularla ilgilenmektedir. Günümüzde pek çok çağdaş sanatçının özgürce fikir ve düşüncesini aktardığı sanat çalışmalarını desteklemek ve sergilemek adına uluslararası bienaller ve fuarlar düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin giderek artması ve talep görmesi, çağdaş sanatın

gerekliliğini ve önemini göz önüne sermektedir (Enwezor, 2003: 56).

Çağdaş sanatı tarihselleştirme ve kuramsallaştırma çabaları, onun gelişimini ve önemini anlamaya çalışan bilim adamlarının sayısının artmasına yol açmıştır. Eleştirmenler ve tarihçiler, sürekli gelişen çağdaş sanat alanına yeni bakış açıları sunarak sanat, toplum ve politika arasındaki ilişkileri keşfetmeye devam etmektedir (Smith, 2009: 167).

2.3. Çağdaş Sanat ve Kültür

Çağdaş sanat uzun süredir kültürel bağlamlarla iç içe geçerek ve modern yaşamın kaosunu göz önüne sermektedir. Bu ilişki, sanatçıların çalışmaları aracılığıyla sosyal, politik ve ekonomik konuları ele alma biçimlerinde açıkça görülmektedir. Çağdaş sanat sıklıkla toplumun hem zaferlerini hem de zorluklarını vurgulayan bir ayna görevi görmektedir (Smith, 2009: 14). Resim ve heykelden, enstalasyon ve dijital sanata kadar çağdaş sanattaki çeşitli uygulamalar, izleyicileri bilinçli bir şekilde zihinsel olarak meşgul eden geniş bir yorumlama olanağı sağlamaktadır (Paul, 2008: 29).

Çağdaş sanatın tanımlayıcı özelliklerinden biri küresel doğasıdır. Küreselleşmeyle birlikte fikirleri ayrıştıran sınırlar yok sayılarak daha birbiriyle bağlantılı bir sanat dünyasının meydana gelmesini sağlanmıştır. Bu sayede, sınıf veya kültür gözetmeksizin her ırk ve dinden sanatçı aynı platformda eserini sunabilme fırsatına erişmiştir. Bu noktada iki yılda bir düzenlenen bienallere olan ilginin giderek artması da bunun bir sonucu olarak görülmektedir (Enwezor, 2003: 67).

Çağdaş sanatta kimliğin irdelenmesi yaygın bir temalardan biridir. Sanatçılar genellikle kişinin şahsına yönelik araştırma ve irdelemeyi sanata entegre ederek ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra kişinin dini, ırkı ve cinsiyeti de incelenmektedir. Kimlik politikalarına yönelik bu odaklanma, silüet yerleştirmeleri aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki köleliğin tarihini ve mirasını ele alan Kara Walker gibi sanatçıların çalışmalarında net bir şekilde görülmektedir (Walker, 2007: 45). Benzer şekilde Ai Weiwei'nin sanatı da Çin hükümetinin halka yaşattığı zulme dikkat çeker ve insan haklarını savunarak düşüncesinde ve sanatında bu olguya dikkat çekmektedir (Smith, 2011: 34).

Dijital medya, internet ve diğer teknolojik gelişmeler sanatın yaratılma, ve farklı biçimlere evrilmesine sebep olmuştur. Rafael Lozano-Hemmer gibi sanatçılar, izleyicileri yeni ve yenilikçi yollarla meşgul etmek için etkileşimli enstalasyonlar kullanarak, sürükleyici deneyimler yaratmak amacıyla sanatı teknolojiyle birleştirmektedir (Grau, 2003: 101). Bu teknolojik entegrasyon sadece sanatsal ifade olanaklarını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda sanata erişimi demokratikleştirerek daha geniş bir izleyici kitlesinin çağdaş eserlerle etkileşime geçmesine olanak tanımaktadır (Manovich, 2001: 63).

Çevresel kaygılar ve toplumsal hezeyanlar da çağdaş sanatın üzerinde durduğu olgular arasında yer almaktadır. Küresel ısınmaya dikkat çekmek isteyen sanatçılar, enstalasyon sanatıyla konuyu vurgulamaktadır. Böylece sanat ve farkındalık bir arada yer almaktadır. (Eliasson, 2012: 78). Sanat dünyasındaki bu çevresel aktivizm, sürdürülebilirlik ve korumaya yönelik daha geniş bir kültürel değişimi yansıtmaktadır (Gablik, 1991: 54). Son olarak çağdaş sanat, toplumsal değişimin desteklenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Çağdaş sanatçılar eşitsizlik, adaletsizlik ve insan hakları gibi acil konulara değinerek kamusal söyleme katkıda bulunup ilham vermektedir. Çağdaş sanatın bu aktivist boyutu, onun yalnızca kültürü yansıtmakla kalmayıp onu şekillendirme potansiyelinin de altını çizmektedir (Deutsche, 1996: 98).

2.4. Çağdaş Sanatın Özellikleri

Çağdaş sanat, son yıllarda kültür ve teknolojiye yaşanan dinamik değişiklikleri yansıtan, araçlar, teknikler ve fikirler açısından geniş bir çeşitlilik ile karakterize edilmektedir. Bu eklektik yaklaşım, daha önceki sanat hareketlerini tanımlayan tek tip tarzları sıklıkla reddediyor ve bunun yerine modern dünyanın karmaşıklıklarını yansıtan çoğulculuğu benimsemektedir. Günümüzde sanatçılar artık bütün sanat formlarını tek bir objede birleştirerek daha bütünsel bir ifadeyi ortaya koymayı hedeflemektedir (Smith, 2009: 45).

Sosyal, politik ve toplumun güncel konularını ele almak çağdaş sanatın ayırt edici özelliğidir. Geçmişte yer alan daha çok estetik kaygı ve fikirle hareket eden sanat akımlarına karşın bu niteliğiyle birlikte çağdaş sanat bir ayrıma sahiptir (Stiles ve Selz, 2012: 233). Çağdaş sanat, toplumun mevcut normları ve adaletsizlikleri inceleyip bunlara meydan okuyabileceği eleştirel bir mercek görevi görmektedir.

Bir diğerk ayrıştırıcı özelliğı ise, bilindik ve süregelen malzemeleri ve yöntemleri kullanmamasıdır. Damien Hirst ve Jeff Koons gibi çağdaş sanatçılar, sanatın geleneksel sınırlarına meydan okuyarak gündelik nesneleri ve endüstriyel malzemeleri kullanmıştır. Kavramsal sanata doğru olan bu değişim, eserin estetik ya da maddi yönlerinden ziyade, arkasındaki fikir ya da kavramı vurgulamaktadır (Osborne, 2013: 7).

Etkileşim ve izleyici katılımı da çağdaş sanat uygulamalarının merkezindedir. Olafur Eliasson gibi sanatçıların enstalasyonları, izleyiciyi pasif bir gözlemciden aktif bir katılımcıya dönüştürerek aktif izleyici katılımını gerektiren sürükleyici ortamlar yaratmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde medya ve eğlenceye yönelik kültürel değişimler meydana gelmektedir (Bishop, 2012: 89).

Küreselleşmenin çağdaş sanat üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Artık günümüzde farklı kültürel ve coğrafi geçmişe sahip sanatçılar bir araya gelerek aynı platformda sanatlarını sergileyebilmektedir. Venedik Bienali ve Art Basel gibi etkinlikler bu küresel perspektife dikkat çekmektedir. Bu değişim, daha birbirine bağlı kültür ve dünyayı yansıtır hale getirmiştir (Smith, 2011: 102).

Dijital dünya ve yeni medya çağdaş sanatın vazgeçilmez birer parçasıdır. Rafael Lozano-Hemmer gibi sanatçılar, izleyicilerle yeni şekillerde etkileşim kuran etkileşimli enstalasyonlar yaratmak için dijital araçları kullanmaktadır. Bu çalışmalar genellikle video, ses ve sanal gerçeklik gibi unsurları bünyesinde barındırarak geleneksel sanat formlarının sınırlarını zorlayarak sanatsal ifadenin yeni boyutlarını keşfetmektedir (Paul, 2015: 132).

Son olarak, yüksek ve düşük sanat arasındaki sınırların yok edilmesi çağdaş sanatın en önemli özelliklerinden biridir. Banksy ve Shepard Fairey gibi sanatçılar sokak sanatı ve popüler kültürden yararlanarak geleneksel düzene ve oluşuma baş kaldırarak, sanat dünyasını demokratikleştirmektedir. Türlerin ve disiplinlerin bu şekilde birbiriyle bütünleşmesi, melezlik ve yakınsamaya yönelik daha geniş bir kültürel harekete dikkat çekmektedir (Alloway, 2009: 54).

Sonuç olarak çağdaş sanat; çeşitliliğı, güncel meselelerle etkileşimi, alışılmamış malzemelerin kullanımı, etkileşimi, küreselleşmesi, teknolojik entegrasyonu ve değişken sınırlarıyla tanımlanmaktadır. Bu özellikler, içinde yaşadığımız karmaşık, birbirine bağlı

dünyayı ve sanatsal pratiklerin sürekli gelişimini yansıtmaktadır.

2.5. Çağdaş Sanat Akımları

Çağdaş sanat girişimleri 20. Yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişim ve değişim gösteren kültürel, teknolojik ve politik oluşumlara bir cevap niteliğinde ortaya çıkmıştır. Öne çıkan ilk hareketlerden biri, 1940'larda ve 1950'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan Soyut Ekspresyonizm'dir. Jackson Pollock ve Mark Rothko gibi sanatçıların öncülüğünü yaptığı bu hareket, kendiliğinden ya da bilinçaltı yaratımı vurgulamıştır ve çoğunlukla büyük ölçekli, temsili olmayan tuvalle sonuçlanmıştır. Soyut Ekspresyonizm, Avrupa avangardından Amerikan sanat sahnesine doğru bir geçişe işaret ederek New York şehrini sanat dünyasının yeni merkezi haline getirmiştir (Fineberg, 2010: 112).

1950'lerin sonlarında ve 1960'larda ivme kazanan Pop Art, savaş sonrası dönemde gelişen tüketim kültürüne doğrudan bir cevap niteliğindedir. Andy Warhol, Roy Lichtenstein ve Claes Oldenburg gibi sanatçılar, popüler kültür ve kitle iletişim araçlarından yararlanarak yüksek sanat ile ticari sanat arasındaki çizgiyi bozmuştur. Pop Art'ın ironi ve parodi kullanımı, geleneksel sanatsal değerleri ve kültürün ticarileşmesini sorgulamıştır (Crow, 2004: 58).

Minimalizm, 1960'lı yıllarda Soyut Dışavurumculuğun duygusallığına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Donald Judd, Agnes Martin ve Frank Stella gibi sanatçılar, fiziksel alanı ve izleyicinin deneyimini vurgulayan işler yaratmak için geometrik formlar ve endüstriyel malzemeleri kullanarak sadeliğe odaklanmıştır. Minimalizmin indirgeyici estetiği, sanatta kişisel ifade ve öznellik kavramlarına meydan okuyarak sanatı temel unsurlarına indirgemeyi amaçlamıştır (Meyer, 2001: 29).

1960'ların sonlarında ve 1970'lerde öne çıkan Kavramsal Sanat, odağı estetik nesneden işin arkasındaki fikre kaydırmıştır. Sol LeWitt, Joseph Kosuth ve Lawrence Weiner gibi sanatçılar, sanat eserinin estetiğinden veya fikrinin fiziki biçiminden daha önemli olduğu fikri üzerinde durmuştur. Bu hareket, sanatın geleneksel tanımlarını ve sanatçının rolünü sorgulamış ve genellikle geçici veya metin temelli işlerle sonuçlanmıştır (Lippard, 1997: 24).

1980'ler, figürasyona geri dönüş ve renk ve fırça darbelerinin anlamlı kullanımıyla karakterize edilen bir hareket olan Neo-Ekspresyonizmin yükselişine tanık olmuştur. Julian Schnabel, Jean-Michel Basquiat ve Anselm Kiefer gibi sanatçılar yoğun duygu aktaran ve

sıklıkla tarihi ve sosyal temalara değinen eserler ortaya koymuştur. Neo-Ekspresyonizm, kendisinden önceki kavramsal ve minimalist sanata bir tepki olarak görülüyordu ve sanat yapımına daha içten, duygusal bir yaklaşımı vurgulamıştır (Varnedoe, 1984: 67).

20. yüzyılın sonlarında şekillenmeye başlayan postmodernizm, modernizmin geleneklerine meydan okuyan çok çeşitli tarz ve uygulamaları kapsamaktadır. Bu hareket, eklektizmi, kendine mal edilmesi ve farklı sanatsal ve kültürel unsurların karıştırılmasıyla karakterize edilmektedir. Cindy Sherman, Jeff Koons ve Barbara Kruger gibi sanatçılar, çağdaş toplum ve kültürü eleştirmek için pastiş ve parodi gibi tekniklerden yararlanmıştır. Postmodern sanat sıklıkla yüksek ve düşük kültür arasındaki sınırları bulanıklaştırır, sanatın doğasını ve toplumdaki rolünü sorgulamaktadır (Jencks, 1986: 95).

Son zamanlarda dijital ve yeni medya sanatının yükselişi çağdaş sanat manzarasını dönüştürmüştür. Nam June Paik, Bill Viola ve Rafael Lozano-Hemmer gibi sanatçılar, sanatsal ifadenin yeni biçimlerini keşfetmek için video, dijital teknoloji ve etkileşimli enstalasyonları bir araya getirmiştir. Bu hareket, daha geniş teknolojik ilerlemeleri ve dijital medyanın günlük hayata giderek daha fazla entegre olmasını, sanatın ne olabileceği ve nasıl deneyimleneceğinin sınırlarını zorlamasını yansıtmaktadır (Paul, 2015: 132).

Sonuç olarak, çağdaş sanat hareketleri çeşitlilikleri ve kültürel, teknolojik ve toplumsal değişimlere verdikleri tepkilerle karakterize edilmektedir. Soyut Dışavurumculuktan yeni medya sanatına kadar bu hareketler, çağdaş sanatın gelişen manzarasını ve etrafındaki dünyayla devam eden diyalogunu ifade etmektedir.

2.6. Çağdaş Sanat ve Turizm İlişkisi

Çağdaş sanat merkezleri günümüzde birçok destinasyonla birlikte turistik açıdan önem arz etmektedir. Dünyanın dört bir yanından gelen turistlerle birlikte çağdaş sanat akımının turizme olan katkısını ve etkisini göz önüne koymuştur. Venedik Bienali ve Art Basel gibi büyük sanat etkinlikleri binlerce ziyaretçiyi çekerek yerel ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Smith, 2018: 102). Bu etkinlikler yalnızca en ileri sanatı sergilemekle kalmıyor, aynı zamanda şehirleri kültürel merkezler olarak konumlandırarak canlı bir turizm endüstrisini teşvik etmektedir (Richards, 2011: 55).

Müzeler ve sanat galerileri çağdaş sanat kapsamında yer alarak sanat turizmi için önemli mekanlar olarak tanımlanmaktadır. New York'taki Modern Sanat Müzesi ve Londra'daki Tate Modern gibi kurumlar her yıl milyonlarca turist akımına uğramaktadır. Bu müzeler kültürel sembol yapılar olarak hizmet etmekte, eğitimsel deneyimler sağlamakta ve şehirlerin kültürel dokusunu geliştirmektedir. Bu mekanların kendilerine has mimari yapıları onların cazibesini artırmaktadır (Storr, 2006: 32).

Kamuya açık sanat enstalasyonları (yerleştirme sanatı) da turizmde önemli bir rol oynamaktadır. Heykeller, duvar resimleri ve diğer kamusal sanat türleri kentsel mekanları açık hava galerilerine dönüştürmektedir. Anish Kapoor'un ünlü "Bulut Kapısı" heykeliyle Chicago gibi şehirler, kamusal sanat eserleriyle eş anlamlı hale gelmiş ve turistleri özellikle bu eserlerle ilgilenmeye çekmiştir (Sharp, 2015: 60). Bu tür kurulumlar bir yer ve kimlik duygusu yaratarak ziyaretçi deneyimini geliştirmektedir (Zebracki, 2017: 47).

Sanat festivalleri çağdaş sanat ve turizmin bir başka kesişim noktasıdır. Edinburgh Festivali ve Coachella Valley Müzik ve Sanat Festivali gibi etkinlikler yalnızca çağdaş sanatı öne çıkarmakla kalmamakla birlikte, aynı zamanda performansları da dahil ederek çok disiplinli bir kültürel deneyim yaratmaktadır. Bu festivaller farklı izleyici kitlelerinin ilgisini çekerek kültür turizmini ve yerel ekonomiyi teşvik etmektedir (Yeoman vd., 2012). Bu festivallerin her sene düzenlenmesi ziyaretlerin yinelenmesine ön ayak olmaktadır (Quinn, 2010: 112).

Misafir sanatçı programları kültür turizmi kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerden biridir. Yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilen bu programlarla birlikte sanatçının farklı yerlerde yaşamasına ve çalışmasına olanak tanır ve çoğu zaman eserlerinin halka açık sergilenmesine ön ayak olmaktadır. Paris'teki Cité Internationale des Arts'takine benzer programlar kültürel alışverişi teşvik etmektedir ve yaratıcı süreçle ilgilenen turistlerin ilgisini çekmektedir (Gardner, 2015: 53).

Çağdaş sanatın turizm üzerindeki ekonomik etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Sanatla turizmin birbirine entegre edilmesiyle yepyeni bir oluşum meydana gelmiştir. Sanatla ilgili turizm, bilet satışları, konaklama, yemek ve diğer harcamalar yoluyla önemli gelir elde etmektedir. Örneğin, Venedik Bienali'nin ekonomik etkisi sanat dünyasının ötesine uzanmakta ve çok çeşitli yerel işletmelere ekonomik açıdan katkı sağlamaktadır (Jones, 2017:

94). Araştırmalar çağdaş sanat altyapısı deneyimine yatırım yapan şehirlerin turizm gelirlerinin de paralel olarak artış gösterdiğini gözlemlemektedir (Evans, 2009: 66).

Çağdaş sanat turizmi, turistlerin kendi bakış açılarıyla sanatsal uygulamaları eş zamanlı ele alarak yorumlamasına aracılık etmektedir. Böylece farklı kültürlerin birbirlerini anlaması kolaylaşır (Karp, 2013: 29).

2.7. Çağdaş Sanat Müzeleri

Çağdaş sanat müzeleri, modern sanatsal uygulamaları toplumla buluşturan kültür merkezleridir. Bu müzeler, çağdaş sanat fikrinin ve çabasının korunmasına aracılık etmektedir. Yerel halk bu merkezler sayesinde güncel sanat akımlarını öğrenme ve sanat eserlerini görme şansı elde etmektedir (Newhouse, 2006: 15). Çağdaş sanat oluşumu, 20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar çeşitli sanatsal hareketleri ve kültürel değışimleri yansıtan eserleri içermektedir (McClellan, 2008: 35).

Çağdaş sanat müzelerinin evrimi, kurumların odak noktasını tarihi sanattan modern eserlere kaydırmaya başladığı 20. yüzyılın ortalarına kadar izlenebilir. Bu geçiş, çağdaş ve avangard sanatı vurgulayarak sanat müzesi kavramını yeniden tanımlayan New York'taki Museum of Modern Art (MoMA) ve Paris'teki Centre Pompidou gibi önde gelen müzelerin kurulmasıyla belirlenmiştir (Staniszewski, 1998): 42). Bu müzeler o zamandan beri her yıl milyonlarca ziyaretçiyi çeken küresel simgeler haline gelmiştir (Cuno, 2004: 28).

Çağdaş sanat müzeleri genellikle kendisi de bir sanat biçimine dönüşen yenilikçi mimarileriyle tanınmaktadır. Frank Gehry tarafından tasarlanan Bilbao'daki Guggenheim Müzesi ve Diller Scofidio ve Renfro tarafından tasarlanan Los Angeles'taki Broad gibi binalar, yalnızca koleksiyonlarıyla değil aynı zamanda çığır açan mimari tasarımlarıyla da ünlüdür (Gayret, 2016: 357). Bu tür yapılar ziyaretçi deneyimini geliştirir ve bulundukları yerin kültürel kimliğine katkıda bulunan ikonik simge yapılar oluşturmuştur (Muschamp, 1997: 60).

Küratörler, çağdaş sanat müzelerinde, sanat eserlerinin sunulduğu anlatıları ve bağlamları şekillendirerek çok önemli bir rol oynamaktadır. Sergiler düzenlemek, eğitim programları geliştirmek, sanatçılarla ve halkla etkileşim kurmaktan sorumludurlar (Obrist, 2015: 72). Çağdaş sanat müzelerindeki küratöryel uygulamalar sıklıkla güncel sosyal, politik

ve kültürel konuları ele alan tematik sergilere odaklanır ve müzeyi eleştirel söylem için bir alan haline getirmektedir (Greenberg, 1996: 85).

Farklı izleyici profillerini seçerek onların ilgisine odaklanmak çağdaş sanat müzelerinin ana temasıdır. Bu kurumlar, farklı demografik grupları çekmek ve dahil etmek için etkileşimli sergiler, eğitim atölyeleri ve dijital girişimler dahil olmak üzere çeşitli stratejiler kullanılmaktadır (Kotler ve Kotler, 1998: 49). Sanal turlar ve artırılmış gerçeklik gibi teknolojinin kullanımı, çağdaş sanat müzelerinin erişim alanını genişleterek küresel bir izleyici kitlesiyle bağlantı kurmalarına olanak tanımıştır (Simon, 2010: 33).

Türkiye'ye bakıldığında ülkenin güncel durumunu göze alan ve kültürel alanına katkıda bulunan çağdaş sanat müzelerinin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Bunlardan en dikkat çekenlerinden biri, 2004 yılında kurulan ve bölgede çağdaş sanatın önde gelen kurumlarından biri haline gelen İstanbul Modern Sanat Müzesi'dir (Erdemci, 2007: 44). Müzenin zengin koleksiyonunda Türk ve uluslararası sanatçıların Türkiye'deki dinamik sanat ortamını yansıtan eserleri yer almaktadır (Turkish Museums, İstanbul Modern).

Bir diğer önemli kurum ise İstanbul ve Ankara'da faaliyet gösteren SALT'tır. 2011 yılında kurulan SALT, güncel konuları sanat ve kültür üzerinden inceleyen araştırmaya dayalı sergilere ve kamuya açık programlara odaklanmaktadır (SALT Online). Ayrıca Pera Müzesi ve Arter, çağdaş sanat sergilerine platform sağlayarak Türkiye'deki canlı kültürel hayata katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki çağdaş sanat müzeleri gerekli ekonomik alt yapı sağlanmadığı için çeşitli zorluklarla mücadele etmektedir. Bu zorluklara rağmen bu kurumlar, çağdaş yapıyı ve düşünceyi halka öğretmek ve yansıtmak amacıyla prensibinden vazgeçmeden devam etmektedir. Yenilikçilikle birlikte oluşturulan programlar ve etkinlikler, uluslararası basında da yer alarak ses duyurmaktadır. Küresel sanat camiasında önemli bir rol oynamaya devam eden Türkiye'deki çağdaş sanat müzelerinin geleceği umut verici olarak görülmektedir (Akar ve Arıkboğa , 2021: 41).

İstanbul'da bulunan çağdaş sanat müzeleri şehrin kültürel ve sanatsal zenginliklerini yansıtmaktadır ve ziyaretçilerine çeşitli temalar ve disiplinlerde benzersiz deneyimler sunmaktadır. Bu araştırmada değerlendirilen müzeler, kültür turizmini de içine alan ve çağdaş

sanat koleksiyonlarından tarihi eserlere, tematik sergilere ve dijital deneyim alanlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Arter, çağdaş sanatın çeşitli disiplinlerini bir araya getiren sergileri ve etkinlikleriyle İstanbul sanat sahnesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Postmodernizm ve minimalist sanat anlayışıyla dikkat çeken Arter, sanatın deneyimlenmesi için yenilikçi bir platform sunmaktadır.

Borusan Contemporary, çağdaş ve dijital sanatı birleştirerek benzersiz bir deneyim sunmaktadır ve konumu da oldukça dikkat çekmektedir. Medya sanatı, video enstalasyonları ve dijital eserler konusunda öne çıkan merkez, yeni medya sanatının en güzel örneklerini barındırmaktadır.

Diyalog Müzesi, toplumsal farkındalığı güçlendirmeyi amaçlayan tematik sergileriyle dikkat çekmektedir. Misafirlerini duyuşal deneyimler aracılığıyla empatiye davet eden müze, sosyal sanatın önemli bir temsilcisidir.

Türk çağdaş sanatının önde gelen isimlerinden Burhan Doğançay'ın eserlerine adanmış olan Doğançay Müzesi, sanatçının resim, desen ve kolaj çalışmalarını sergilemektedir. Müzede, dışavurumculuk ve pop art etkileri taşıyan eserler öne çıkmaktadır.

Elgiz Müzesi, yerel ve uluslararası sanatçıların eserlerini sergilemek için öncü bir platform görevi görmektedir. Kalıcı koleksiyonu, soyut ekspresyonizmden kavramsal sanata kadar geniş bir yelpazeyi kapsamakta ve çağdaş sanatın evrensel yönlerini vurgulamaktadır.

Galeri 77 ve Zilberman İstanbul, sergileriyle yerel ve uluslararası sanatçıları bir araya getirerek çağdaş sanatın daha geniş bir kitleye yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Postmodern sanat ve enstalasyon projelerine ağırlık veren bu galeriler, yenilikçi sanat akımlarıyla dikkat çekmektedir.

IMOGA Müzesi, grafik sanatlar ve baskı tekniklerine odaklanmaktadır ve bu alandaki nadir koleksiyonlardan birine sahiptir. Litografi, gravür ve serigrafi gibi tekniklerde uzmanlaşmış koleksiyonu, zengin bir tarihsel derinlik sunmaktadır.

İBB Dijital Deneyim Müzesi, teknolojiyi sanatla bir araya getirerek ziyaretçilerine etkileşimli ve yenilikçi bir deneyim sunmaktadır. Sanal gerçeklik ve dijital medya sanatının

örneklerini barındıran müze, çağdaş sanatın teknoloji ile olan ilişkisini başarıyla sergilemektedir.

İstanbul Modern Müzesi, Türkiye'nin modern ve çağdaş sanata adanmış önemli bir müzesidir. Hem ulusal hem de uluslararası sanatçılara ev sahipliği yapar ve kültürel turizmde önemli bir rol oynamaktadır. Koleksiyonunda soyut ekspresyonizm, minimalizm ve kavramsal sanat gibi birçok akımı temsil eden eserler yer almaktadır.

Pera Müzesi, Osmanlı dönemi sanatından modern eserlere kadar uzanan kapsamlı koleksiyonuyla sanat ve tarihi birleştiren bir kültür merkezi olarak hizmet vermektedir. Orientalizm ve figüratif resim alanındaki eserleriyle dikkat çeken müze, geçici sergilerinde çağdaş sanatın önemli örneklerine de yer vermektedir.

Rahmi Koç Müzesi, endüstriyel ve ulaşım tarihini vurgulamaktadır ve her yaştan ziyaretçiye kapsamlı bir koleksiyon sunmaktadır. Tarihi araçlar ve ekipmanların sergilendiği müzede, endüstriyel sanat ve tasarımın örnekleri de bulunmaktadır.

Sadberk Hanım Müzesi, Osmanlı döneminden kalma eserlere ev sahipliği yapan ve kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynayan Türkiye'nin ilk özel müzesidir. Geleneksel İslam sanatı ve kültürel miras sergileriyle dikkat çekmektedir.

Sakıp Sabancı Müzesi, Boğaz'a bakan tarihi bir binada kapsamlı bir sanat ve kültürel miras koleksiyonu sunmaktadır ve geçici sergiler ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Heykel ve resim alanındaki koleksiyonuyla modern sanat ve klasik unsurları bir araya getirmektedir.

SALT Galata ve Beyoğlu, kültürel hafıza ve araştırmaya odaklanarak sanatı, tarihi ve toplumsal araştırmayı yenilikçi bir şekilde bir araya getirmektedir. Sergilerinde genellikle postmodernizm, kavramsal sanat ve eleştirel sanat akımları öne çıkmaktadır.

Bu çağdaş sanat müzeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde İstanbul'un kültürel çeşitliliğini yansıtmaktadır ve İstanbul'un kültür turizmi potansiyeline önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu müzelerin her biri bu araştırmanın bir parçası olarak kendi özel bağlamında incelenmiştir.

3. ÇAĞDAŞ SANAT MÜZELERİNİN KÜLTÜR TURİZMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Bu bölümde, İstanbul'da bulunan çağdaş sanat müzeleri, kültür turizmi perspektifinden incelenmiş ve farklı yönleriyle değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacı, önemi, yöntemi, örnekleme ve sınırlılıkları detaylı bir şekilde açıklanarak, çalışmanın temel çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırma soruları, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkılarını anlamaya ve bu bağlamda değerlendirilmelerine olanak tanıyacak şekilde yapılandırılmıştır. Bulgular bölümünde, müze yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen boyutlar ve temalar, gözlemlerden çıkarılan bulgular ve müze web sitesi analizlerinden elde edilen sonuçlar ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu süreçte, müzelerin fiziksel olanakları, pazarlama stratejileri, ziyaretçi profili ve dijital dönüşüm süreçleri gibi çeşitli unsurlar ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda, elde edilen bulgulara dayanarak çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi içindeki rolünü güçlendirmek ve İstanbul özelinde bir çağdaş sanat rotası önerisi geliştirmek amacıyla öneriler sunulmuştur. Bu bölüm, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkılarını daha iyi anlamayı ve bu katkıların artırılmasına yönelik çözüm yolları sunmayı hedeflemektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Birçok öge ve bileşeni içerisinde barındıran kültür; turizm endüstrisinin de bir alt kolu olarak görülmektedir. Turizmin temel planları arasında en çok yansıyan "deniz, kum, güneş" üçlemesi olarak bilinmektedir ve bu durum gelişmiş bir süreç içerisinde devam etmektedir. Kültür turizmi kültürlerarası etkileşimin en etkin aracıdır. Bu turizm kolunda temel unsur konaklama ve seyahatten ziyade kültürlerin tanınması ve benimsenmesidir.

Son yıllarda özellikle turistik destinasyon alanlarında kültür turizmi güçlendirmek adına birçok girişimde bulunmaktadır. Bu kapsamda düzenlenen sanatsal müzeler kültür turizmini beslemekte ve kültür turizminin genel turizm içerisinde paydasını genişletmektedir. Kültürlerarası etkileşimin ve iletişimin temel aracı olarak sanatsal müzeler görülmektedir. Birçok farklı kültür ve milletten gelen ziyaretçilerin bir araya gelerek ortak noktada buluşması bu müzelerin sürekli olarak gelişim ve büyüme göstermesine yardımcı olmaktadır. Çağdaş sanat müzeleri başlığı altında toplanan birçok faaliyet ülkelerin turizm paydasını arttırmak sosyal ve ticari varlığı göstermek amacıyla düzenlenmektedir. Festivaller, bienaller müzeler

ve benzeri etkinlikler yerel yönetimler tarafından düzenlenerek ülkelerin benimsediği turizm sürdürülebilirliği politikaları doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Ülkelerin turizm imajına katkı sağladığı gibi jeopolitik konumlarını da stratejik açıdan güçlendirici bir araç olarak görülmektedir. Hızla tüketilen kaynakların azalması, insanların alışagelmış turizm algısından çıkma isteği yeni turizm akımlarını meydana getirmiştir. Toplumun büyük çoğunluğunun tatil ve seyahat planlarını yıl içerisinde yalnızca yaz sezonu içerisinde gerçekleştirmesi ve bu turizm hareketinin yalnızca konaklama ile sınırlı kalması da insanları daha fazla seyahat etme eğilimine itmiştir. Bu noktada kültür turizmi hızla gelişim göstermiştir. Özellikle otantik yerlerin çekiciliği ziyaret isteğini daha fazla arttırmıştır. Kültür ve turizm kavramlarının birleşiminde ilk akla gelen bu turizm alt kolunun bir niş pazar olarak değerlendirilmesiydi. Daha sonraları ise kültür turizmine olan talebin artışı görülmüş ve bu alternatif turizm bir niş pazar olarak değerlendirilmekten çıkmıştır.

İnsanların artık sadece ören yerlerde konaklama içeren bir turizm hareketinden ziyade yeni kültürleri tanıma ve öğrenme eğilimi olduğu da Dünya Turizm Örgütü tarafından gözlemlenmiştir. Kültür turizmine olan talep genel turizme olan talebin %37'sini oluşturduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle yapılan literatür taraması sonucunda kültür turizmi bağlamında çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak oldukça az sayıda çalışılan turizm özelinde çağdaş sanat müzeleri ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı kültür turizmi açısından çağdaş sanat etkinliklerini değerlendirmek ve alternatif bir kültür rotası oluşturmaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Kültür turizmi kültürel mirasın ve kültürel değerlerin küreselleşen dünya karşısında sürdürülebilirliğini korumasını sağlayan araç görevini görmektedir. Ülkelerin benimsemiş olduğu ilke ve politikalar doğrultusunda kültürel değer ve miras gelecek kuşaklara değeri ve gerçekliği yok olmadan aktarılmaktadır.

Giderek büyüyen turizm endüstrisindeki en büyük paydayı almayı hedefleyen ülkeler yeni alan arayışına girmiş ve bu durum turizmin çeşitli alt kollarının meydana gelmesine ön ayak olmuştur. Bu bağlamda alternatif turizm kavramı altında toplanan birçok turizm kolu ortaya çıkmıştır. Kültür turizmi de bu bünyede yerini almış ve kitlesini arttırarak büyümüştür. Alışlagelmış turizmin ve konaklama ile sınırlı kalan tatillerin yerini alan kültür turizmi geniş

bir yelpaze sunmasıyla da payını genişletmektedir. Bu turizm kolunda temel unsur konaklama ve seyahatten ziyade kültürlerin tanınması ve benimsenmesidir. Son yıllarda özellikle turistik destinasyon alanlarında kültür turizmini güçlendirmek adına birçok girişimde bulunmaktadır. Bu kapsamda düzenlenen sanatsal etkinlikler kültür turizmini beslemekte ve kültür turizminin genel turizm içerisinde paydasını genişletmektedir. Kültürlerarası etkileşimin ve iletişimin temel aracı olarak sanatsal müzeler görülmektedir. Birçok farklı kültür ve milletten gelen insanların bir araya gelerek ortak noktada buluşması bu müzelerin sürekli olarak gelişim ve büyüme göstermesine yardımcı olmaktadır.

Bu nedenle, İstanbul'da düzenlenen çağdaş sanat müzelerine yönelik kültür turizmi faaliyetleri ile ilgili literatürde bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatürde bulunan bu eksiklik çağdaş sanat müzelerine yönelik kültür turizmi faaliyetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olunamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla böylesi bir çalışma alanında ilk olma özelliğine sahiptir. İstanbul'da gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler kültür turizmi açısından turizm alanına alternatif bir keşif yolu açacağı düşünülmektedir. Ayrıca literatüre yapılacak olan bu katkının dışında çalışmanın, oluşturulacak rotalar sayesinde yerel yönetimlere de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Seyahat acenteleri, oteller gibi sektör içerisinde yer alan tüm turizm işletmeleri çağdaş sanat müzelerini daha yakından tanıma fırsatı yakalayacaktır. Böylelikle son yıllarda giderek önem kazanan kültür turizmine yeni bir bakış açısı ve yaklaşım kazandırılarak İstanbul'a çeşitli faydalar sağlanacaktır.

Buna ek olarak araştırma, çağdaş sanat müzelerinin mekânsal düzenlemeleri, dijitalleşme süreçleri ve toplumsal katılım programları gibi unsurlar üzerinden değerlendirilerek, bu müzelerin hem yerel hem de uluslararası turistler için nasıl bir cazibe merkezi oluşturduğunu anlamaya çalışacaktır. Ayrıca, müzelerin kültür turizmine olan katkılarını artırmaya yönelik stratejik öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, araştırma şu temel soruya cevap aramaktadır:

İstanbul'daki çağdaş sanat müzeleri kültür turizmine nasıl katkı sağlamaktadır?

Bu ana soruya ek olarak, aşağıdaki alt sorularla konunun farklı boyutları ele alınacaktır:

Yarı yapılandırılmış görüşme esnasında sorulması planlanan sorular aşağıdaki gibidir;

- Çağdaş sanat müzelerinin İstanbul kültür turizmindeki yeri nedir? Kültür turizminin

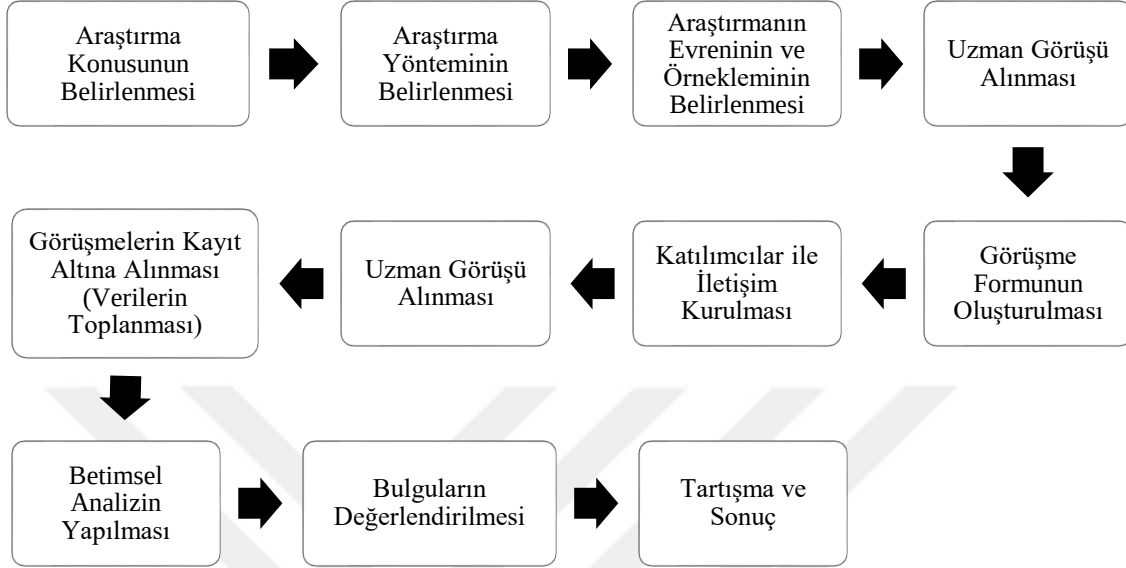
gelişimindeki rolü nedir? (Sayılar, fiziksel eksiklikler, kapasite, rekabet ortamı)

- Çağdaş sanat müzeleri, ziyaretçi çekmek için hangi (pazarlama) stratejileri kullanmaktadır? Daha görünür hale getirmek için neler yapıyorsunuz? (Daha fazla ziyaretçi çekmek için neler yapılabilir?)
- Çağdaş sanat müzelerinin güçlü/zayıf yönleri nelerdir? (Müzenin en çok sevdiğiniz ve sevmediğiniz 3 özelliği)
- Yerli ve yabancı ziyaretçi profiliniz hakkında bilgi verebilir misiniz? (Bu bilgileri kaydettiğiniz bir sisteminiz var mı?) (Ziyaretçilerin beklentileri karşılanmakta mıdır ve başarı yöntemi nedir?)
- Çağdaş sanat müzeleri, sergilerini ve programlarını tanıtmak için diğer kültür kurumları ve turizm kuruluşlarıyla nasıl işbirliği yapmaktadır? (Paydaşlar)
- Çağdaş sanat müzelerinin turizm rotalarına dahil edilmesi konusunda düşünceleriniz nelerdir? Çağdaş sanat müzeleri, kültür turizmi rotalarının oluşturulmasında nasıl bir katkı sağlayabilir?
- Çağdaş sanat müzelerin kültür turizmne katkısını artırmak için neler yapılabilir?
- Çağdaş sanat müzeleri hediyelik eşya ürünlerini ziyaretçilere nasıl pazarlamaktadır ve ziyaretçileri bu ürünleri satın almaya teşvik etmek için hangi stratejileri kullanmaktadır? (hediyelik eşya talebi var mı) hediyelik eşya reyonunda en çok ve en az satılan ürünler nedir ve neden?

Araştırma bu yönüyle hem teorik hem de pratik anlamda katkı sağlamayı hedefleyerek, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi içindeki önemini ortaya koyacak ve bu alandaki literatüre yeni bir perspektif sunacaktır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın bu kısmında araştırma modeli aktarılmaktadır.

Kaynak: Avcı (2018, 37)'dan uyarlanmıştır.

Şekil 3.1. Araştırma modeli

Çalışmanın veri toplama, analiz etme, bulguları elde etme ve sonuçlara varma aşamaları Şekil 3.1'de gösterilmektedir. Şekil 3.1'de sunulan araştırma modeli, bir araştırmanın yürütülme sürecini sistematik bir biçimde açıklamaktadır. Model, nitel araştırma yönteminin aşamalarını açık ve anlaşılır bir şekilde sıralamaktadır. İlk olarak araştırma konusu ve yönteminin belirlenmesi ile başlayan süreç, araştırmanın evren ve örnekleminin tanımlanması ve uzman görüşlerinin alınması gibi kritik adımlarla devam etmektedir. Bu aşamalar, araştırmanın temellerini sağlamlaştırmak ve çalışma kapsamını net bir şekilde belirlemek açısından önem taşımaktadır. Verilerin toplanması aşamasında, katılımcılarla iletişim kurularak görüşme formlarının hazırlanması ve bu verilerin sistematik bir şekilde kayıt altına alınması sağlanmaktadır. Sürecin son aşamalarında ise içerik analiz yöntemiyle elde edilen veriler değerlendirilmekte, bu değerlendirmeler tartışılarak araştırmanın sonuçları ortaya konulmaktadır.

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği

Öncelikle konuyla ilgili ikincil veri kaynaklarına dayalı kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu aşamanın ardından, çalışmanın hedeflerine ilişkin daha derin veriler elde etmek için İstanbul'da çağdaş sanat müzelerinin sorumlu kişileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma için seçilen yöntem niteldir ve birincil veri toplama aracı olarak derinlemesine (yarı yapılandırılmamış) görüşmeler kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, araştırma sorunu hakkında yüzeysel bilgiler yerine bireylerin düşünceleri, görüşleri ve deneyimleri hakkında ayrıntılı içgörüler elde etmek için tasarlanmıştır. Bu teknik, zengin ve kapsamlı veri elde etmek için sınırlı sayıda katılımcıyla çalışmayı içermektedir. Araştırmacının amacı, katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ve görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri konforlu bir ortam yaratmaktır. Görüşmenin derinliği, araştırma konusunun tüm boyutları ve nüansları hakkındaki bilgilerin sohbette ne ölçüde ortaya çıktığına bağlıdır. Araştırmacı, çeşitli sorular sorarak, cevapları dikkatlice dinleyerek ve birebir bir görüşme kılavuzuna bağlı kalmadan konuşmanın amaçlandığı gibi ilerlemesini sağlayarak görüşmeyi yürütmektedir. Araştırmacı süreç boyunca konuşmaya göre dinlemeyi önceliklendirmektedir, katılımcıyı etkileyebilecek sözlü veya sözsüz ipuçlarından kaçınmaktadır ve katılımcının rahat hissetmesini sağlamak için uygun şekilde giyinmelidir. Ayrıca araştırmacı nazik bir tavır sergilemeli, soruları açık, öz ve anlaşılır bir dille sormalı ve katılımcının cevaplarını doğru bir şekilde belgelemeli veya kaydetmelidir. Nitel araştırmalarda kullanılan üç ana görüşme tekniği vardır. Bunlar yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerden oluşmaktadır (Qu ve Dumay, 2011: 244-246). Yapılandırılmış görüşmelerde, tüm katılımcılar belirli bir sırayla belirli bir soru kümesini yanıtlamaktadır. Bu yöntem genellikle daha net ve kolay veri analizi sağlamaktadır çünkü araştırmacı farklı cevapları aynı sorularla kolayca karşılaştırabilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış yaklaşımların öğelerini birleştirerek, görüşmeler arasında bir miktar tutarlılığı korurken esneklik sunmaktadır. Bu tür görüşmelerde araştırmacı önceden belirli sorular hazırlar, ancak konuşma sırasında belirli konuları daha derinlemesine incelemek için takip veya açıklayıcı sorular da sorabilmektedir. Öte yandan, yapılandırılmamış görüşmeler en az güvenilir yöntem olarak kabul edilmektedir çünkü önceden hiçbir soru hazırlanmaz ve veri toplama çok gayri resmi bir şekilde yapılabilir. Bu yaklaşım önemli bir önyargıya neden olabilmektedir ve soru analizindeki tutarsızlıklar nedeniyle farklı katılımcıların yanıtlarını karşılaştırmak zorlaşmaktadır. Araştırma için seçilen örnekleme yöntemi,

“yargısal örnekleme” olarak da bilinen olasılıksız bir örnekleme tekniği olan “amaçlı örnekleme”dir. Bu yaklaşımda araştırmacı, çalışmanın hedeflerine en uygun olduğu düşünülen katılımcıları seçmek için yargısını kullanmaktadır. Bu rotalar, tur operatörleri için bir rehber görevi görebilir ve doğrudan bu önerilen güzergahları takip eden paket turlar düzenlemelerine olanak tanıyabilmektedir. Nitel araştırma, sayısal olmayan verileri yorumlamayı ve hedeflenen kişilerin veya yerlerin incelenmesi yoluyla sosyal fenomenleri anlamayı amaçlamaktadır. Veriler doğal ortamlarda, görüşmelerde, kamusal veya kişisel belgelerde veya araştırmacının gözlemler, konuşmalar veya ses/görüntü kayıtları sırasında yazdığı saha notları olarak toplanabilir. Nitel araştırmanın amacı, bireylerin, grupların ve kültürlerin sosyal gerçekliklerini katılımcıların bunları algılama ve deneyimleme biçimlerine mümkün olduğunca yakın bir şekilde yakalamaktır. İnsanlar ve gruplar doğal ortamlarında incelenir. (Ryan ve diğerleri, 2009: 309). Toplanan verileri analiz ettikten sonra, araştırma çağdaş sanat müzelerinin bir veya daha fazla alternatif rotayı önermeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmada gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, 2023 yılı bahar aylarında (Nisan–Mayıs sürecinde) planlanarak hayata geçirilmiştir ve 2024 yılının son aylarına (Eylül-Ekim) kadar devam etmiştir. Her bir müze yöneticisi veya ilgili temsilciyle, yoğunluk durumlarına göre hafta içi veya hafta sonu düzenlenen buluşmalar esnasında yarı yapılandırılmış soru seti kullanılmıştır, ancak katılımcıların derinlemesine açıklama yapabilmelerini sağlayacak esneklik de korunmuştur. Görüşmelerin çoğu, ilgili kurumların ofis alanlarında, yönetici ofislerinde veya kimi durumlarda müzelerin kafe/dinlenme bölümlerinde gerçekleştirilmiş; bazı oturumlarda ise katılımcılarla birlikte çevrimiçi olarak görüşme gerçekleşmiştir.

Toplam görüşme süreleri incelendiğinde, en kısa görüşme yaklaşık 42 dakika olarak kaydedilmiş; en uzun görüşme ise 1 saat 45 dakikayı bulmuş; buna karşın ortalama görüşme süresi 45 ila 60 dakika arasında seyretmiştir. Kimi yöneticilerin program yoğunluğu veya beklenmedik ziyaretçi akışı nedeniyle süreç zaman zaman kesintiye uğrasa da bazı durumlarda ise daha sakin bir atmosferde detaylı anlatımlar mümkün olmuştur.

Görüşmelerden elde edilen veriler, nitel analiz prensipleri doğrultusunda içerik analizi yaklaşımıyla sistematik olarak kodlanmıştır. İlk aşamada, ses kayıtları veya hızlı notlara dayanan görüşme dökümleri üzerinde tekrar eden temalar, kavramlar ve kilit ifadeler belirlenmiş; ardından bu unsurlar, ortak başlıklar (örneğin “dijitalleşme,” “erişilebilirlik,”

“toplumsal katılım” vb.) altında sınıflandırılmıştır. Sürecin devamında, her temanın araştırma soruları ve literatürdeki kavramlarla ne ölçüde örtüştüğü gözden geçirilmiştir. Bu bütüncü yöntem, görüşme bulgularının tezde yer alan diğer veri türleri (gözlem notları, web sitesi/doküman incelemeleri) ile birlikte uyumlu şekilde harmanlanarak, müzelerin kültür turizmine yönelik stratejileri ve uygulamalarına dair çok boyutlu bir perspektif geliştirilmesine katkı sunmuştur.

3.3.2. Gözlem Tekniği

Gözlem, araştırmacıların katılımcıları doğal ortamlarında incelemelerine, davranışlar, etkileşimler ve bağlamlar hakkında derin içgörüler elde etmelerine olanak tanıyan temel bir nitel araştırma tekniğidir (Bryman, 2012: 73). Nicel yöntemlerin aksine, gözlem esnek ve uyarlanabilir ve araştırmacıların çalışma sırasında yeni kalıplar veya olgular ortaya çıktıkça odaklarını ayarlamalarına olanak tanımaktadır (Creswell, 2014: 196). Bu, etkileşimlerin ve davranışların anketler veya görüşmeler yoluyla tam olarak yakalanamadığı durumlarda özellikle yarar sağlamaktadır.

Katılımcı ve katılımcı olmayan gözlem dahil olmak üzere farklı gözlem biçimleri bulunmaktadır. Katılımcı gözlemde, araştırmacı kendisi ortamın içindedir ve katılımcılarla aktif olarak etkileşime girerek bir içeriden bakış açısı kazanır (DeWalt & DeWalt, 2011: 25). Öte yandan, katılımcı olmayan gözlemde, araştırmacı doğrudan katılım olmadan kenardan gözlem yapar, bu da nesnelliği korumaya yardımcı olur ancak potansiyel olarak anlayışın derinliğini sınırlamaktadır (Patton, 2015: 355). Bu yaklaşımlar arasındaki seçim, araştırma hedeflerine ve uygun görülen etkileşim düzeyine bağlıdır.

Gözlemin temel avantajlarından biri, bağlamsal veriler sağlama ve sosyal olguların karmaşıklığını ortaya çıktıkça yakalama yeteneğidir (Angrosino, 2007: 56). Örneğin, araştırmacılar katılımcıların görüşmelerde dile getiremeyebileceği sözel olmayan ipuçlarını, çeşitli dinamikleri veya kültürel uygulamaları ortaya çıkarabilir (Flick, 2018: 94). Ancak, bu teknik aynı zamanda şu zorlukları da beraberinde getirebilir: gözlemci önyargısı, belirli ortamlara erişim güçlüğü ve veri toplamanın zaman alıcı niteliği gibi (Yin, 2016: 102).

Gözlemsel araştırmalarda etik hususlar oldukça önemlidir. Araştırmacılar, özellikle gözlemin açık olduğu durumlarda katılımcıların varlıklarının ve amaçlarının farkında

olmalarını sağlamalıdır (Tracy, 2019: 113). Gizli gözlem, bazen kullanılsa da, katılımcıların rızası olmadan gözlem yapmayı içerdiği ve potansiyel olarak gizliliği ihlal ettiği için önemli etik endişeler doğurur (Babbie, 2020: 311).

Gözlem tekniği gerçek dünya etkileşimlerinin zenginliğini yakalayarak nitel araştırmaya dair değerli içgörüler sağlamaktadır. Ancak araştırmacılar, bulgularının geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için metodolojik ve etik zorlukların üstesinden gelirken dikkatli olmalıdır. Dikkatli kullanıldığında, gözlem karmaşık sosyal olguları anlamak için güçlü bir araç olabilir (Silverman, 2020: 78).

Bu çalışmada gözlem tekniğinin uygulanması, yarı yapılandırılmış görüşmelerle paralel bir takvim çerçevesinde planlanmış ve her iki veri toplama süreci birbiriyle uyumlu olacak biçimde yürütülmüştür. Görüşmelerin 2023 yılının bahar aylarında (Nisan–Mayıs) gerçekleşmesine benzer şekilde, gözlemler de ilk etapta yine benzer dönemlerde başlamış, sonrasında yaz ayları (Haziran–Ağustos) ve sonbahar başına (Eylül–Ekim) kadar devam etmiştir. Bu yaklaşım, müzelerin farklı mevsimlerdeki ziyaretçi yoğunluğunu ve mekânsal kullanımını izleyebilmeyi mümkün kıldığı gibi, görüşmelerde vurgulanan strateji veya altyapısal unsurların sahada ne ölçüde yansıma bulduğunu da inceleme olanağı sunmuştur.

Gözlem alanları, her müzenin sergi salonları, kafe/dinlenme bölümleri, hediyelik eşya köşeleri, açık alan veya teras gibi ziyaretçi etkileşiminin yüksek olduğu mekânlarından seçilmiştir. Gözlemlerde alan içerisinde ziyaretçi davranışlarını, mekânsal düzenlemeyi, etkileşimli/dijital uygulamaların kullanımını ve kurumun fiziksel olanaklarını (yönlendirme tabelaları, engelli rampası vb.) sistematik olarak izlenmiştir. Hafta içi gözlemlerde, mekânların daha sakin hâlini ve yönetici veya personelin hazırlık süreçlerini izlemek mümkün olurken; hafta sonu gözlemleri, yoğun ziyaretçi akışının ve mekândaki etkileşimin daha dinamik bir görünümü görülmüştür. Yaz dönemindeki gözlemlerde açık hava sergilerine ve kafe alanlarının kullanım sıklığına dikkat edilirken, sonbahara doğru yapılan bazı oturumlarda kapalı mekânlardaki atölye veya dijital sunumlara olan ilgi artışı kaydedilmiştir.

Veriler, ağırlıklı olarak kısa notlar (memo) ve gerektiğinde fotoğraf çekimi yoluyla kaydedilmiştir. Her bir gözlem periyodunda (yaklaşık 1 ila 1,5 saat süren gözlemlerde) ortalama ziyaretçi sayısını, mekânın doluluk oranını, etkileşimli ekran veya VR gibi uygulamaların kullanım derecesini ve ziyaretçilerin bu uygulamalara verdiği tepkiyi not

edilmiştir. Uygun görülen durumlarda mekânda var olan fiziksel detayların (dijital kiosk, engelli rampası, heykel bahçesi, vb.) fotoğrafı çekilerek, gözlemsel bulguların görsel kanıtlarla desteklenmesi sağlanmıştır. Elde edilen bu ham veriler, görüşme ve web sitesi analizleriyle birlikte nitel yöntem yaklaşımı içinde bir araya getirilerek kodlanmıştır. Kodlama sürecinde, “mekânsal düzen,” “dijital etkileşim,” “ziyaretçi konforu,” “erişilebilirlik” gibi temalar oluşturulmuş, her gözlem periyodu bu temalara dair bulgularla ilişkilendirilmiştir. Böylece, müze yöneticilerinin görüşmelerde vurguladığı strateji veya düzenlemelerin sahada gerçekten ne ölçüde karşılık bulduğu, çevrimiçi tanıtımlarla fiziksel durumun tutarlılığı ve ziyaretçilerin gerçek zamanlı etkileşimi bütüncül biçimde değerlendirilmiştir.

3.3.3. Doküman (Websitesi) Analizi

Bir başka veri toplama tekniği olan doküman analizi, belgelerin/dokümanların anlamlı içgörüler ve bilgiler toplamak için sistematik olarak değerlendirildiği nitel bir araştırma yöntemidir (Bowen, 2009: 27). Analiz için mevcut birçok belge türü arasında, web siteleri dijital çağda giderek daha önemli veri kaynakları haline gelmiştir. Web siteleri, kuruluşların, bireylerin ve toplulukların bilgi sunmaları, kitlelerle etkileşim kurmaları ve dijital varlıklarını oluşturmaları için dinamik platformlar olarak hizmet etmektedir (Bryman, 2012: 543). Bu yöntem, web sitelerinin mesajları nasıl ilettiğini, içeriği nasıl yapılandırıldığını veya daha geniş sosyal veya kültürel eğilimleri nasıl yansıttığını inceleyen araştırmacılar için oldukça kıymetlidir.

Web sitelerini belge olarak analiz ederken, genellikle hem içerik hem de tasarım öğeleri değerlendirilir. İçerik analizi, temaları, dil kullanımını ve anlatıları ortaya çıkarabilen web sitesinde bulunan metin, görüntü ve multimedya materyalleri göz önünde bulundurulmaktadır (Jankowski & van Selms, 2008: 79). Böylece, tasarım analizi düzen, gezinme ve kullanıcı deneyimi gibi özellikleri inceleyerek bir web sitesinin amaçlanan mesajını ne kadar etkili bir şekilde ilettiğine dair içgörü sağlamaktadır (Creswell, 2014: 197). Araştırmacılar bu yaklaşımları birleştirerek bir web sitesinin amacı, hedef kitlesi ve etkisi hakkında kapsamlı bir anlayış geliştirebilirler.

Web sitesi analizi genellikle verileri toplamaya ve yorumlamaya yardımcı olmak için yazılım araçları kullanılmaktadır. Web tarayıcıları veya metin analiz yazılımı gibi araçlar,

birden fazla web sitesinde desenleri, anahtar kelimeleri ve yapısal özellikleri belirlemeye yardımcı olabilmektedir (Flick, 2018: 112). Örneğin, araştırmacılar kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin tonunu değerlendirmek için duygu analizini veya kullanıcıların web sitesi öğeleriyle etkileşimlerini izlemek için ısı haritalarını kullanabilir (Patton, 2015: 378). Bu teknolojik gelişmeler, büyük veri kümelerinin verimli bir şekilde analiz edilmesini sağlayarak çevrimiçi iletişimlerin daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Web sitesi analizinin bir avantajı, çevrimiçi olarak mevcut olan verilerin erişilebilirliği ve zenginliğidir. Web siteleri genellikle bireylerle doğrudan etkileşime gerek kalmadan sistematik olarak incelenebilen, herkese açık çok sayıda bilgi sağlamaktadır (Flick, 2018: 112).

Web sitesi incelemesi yoluyla doküman/belge analizi nitel araştırmacılara dijital içerik ve iletişimleri keşfetmek için güçlü bir araç sağlamaktadır. Araştırmacılar web sitelerinin hem içeriğini hem de tasarımını değerlendirerek çevrimiçi uygulamalar ve eğilimler hakkında değerli içgörüler elde edebilirler. Ancak, sonuçların geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için metodolojik titizliğe dikkat etmek önemlidir (Silverman, 2020: 83).

Çoklu yöntem - üçgenleme (Triangulation), araştırma bulgularının geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için birden fazla veri toplama yöntemini birleştiren nitel bir araştırma stratejisidir (Flick, 2004: 178). Gözlemleri, görüşmeleri ve web sitesi analizi gibi çeşitli yöntemleri entegre ederek, araştırmacılar incelenen olgu hakkında çok boyutlu bir anlayış kazanabilmektedir. Bu yaklaşım, öznellik riskini azaltır ve sonuçların çeşitli kanıt kaynaklarına dayanmasını sağlamaktadır (Denzin, 2012: 313).

Gözlem, üçgenlemenin temel bir bileşenidir ve araştırmacılara doğal bağlamlarındaki davranışlar ve etkileşimler hakkında gerçek zamanlı veriler sağlamaktadır (Angrosino & Mays de Pérez, 2000: 676). Araştırmacıların diğer yöntemlerle yakalanamayan sözel olmayan ipuçlarını, çevresel faktörleri ve sosyal dinamikleri belgelemelerine olanak tanımaktadır. Gözlemden elde edilen içgörüler, araştırma sürecine nesnel bir katman ekler ve diğer kaynaklardan gelen öznel yorumları tamamlamaktadır (Lofland vd., 2006: 72; Acar, 2018).

Görüşmeler, araştırmacıların katılımcıların bakış açılarını, motivasyonlarını ve deneyimlerini keşfetmelerine olanak tanıyarak üçgenlemeye öznel bir boyut eklemektedir

(Rubin ve Rubin, 2012: 87). Bu yöntem, katılımcıların eylemlerine ve ortamlarına yükledikleri anlamların derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır. Görüşmeleri üçgenlemenin bir parçası olarak kullanmak, verilerin zenginliğini artırır ve görüşmeler için destek sağlayarak daha dengeli ve ayrıntılı bir analiz oluşturmaktadır (Brinkmann ve Kvale, 2015: 123).

Web sitesi analizi, işletmelerin veya bireylerin kendilerini dijital olarak nasıl temsil ettiklerine odaklanarak üçgenlemenin bir diğer önemli bileşeni olarak hizmet etmektedir (Hine, 2015: 25). Araştırmacıların web sitelerinin metin, görüntü ve yapısal öğelerini incelemelerine olanak tanıyarak araştırma sürecine sanal bir boyut kazandırmaktadır. Bu yöntem, bilgilerin dijital alanlarda nasıl düzenlendiği, iletildiği ve erişildiği konusunda içgörüler sağlayarak gözlemleri ve görüşmeleri desteklemektedir (Herring, 2010: 233).

Bu üç yöntemin birleşimi, her yöntem diğerinin sınırlamalarını hesaba kattığı için nitel araştırma için sağlam bir çerçeve oluşturur (Carter vd., 2014: 545). Gözlemlerden, görüşmelerden ve web sitesi analizinden elde edilen sonuçları çapraz inceleyerek araştırmacılar, kalıpları, tutarsızlıkları ve bağlantıları belirleyebilir ve sonuç olarak sonuçlarının güvenilirliğini ve itibarını artırabilir (Shenton, 2004: 65).

Çoklu yöntem, karmaşık olguların kapsamlı ve çok boyutlu keşfini sağlayan nitel araştırmada değerli bir stratejidir. Gözlemleri, görüşmeleri ve web sitesi analizini entegre ederek araştırmacılar, bireysel yöntemlerde bulunan olası önyargıları ve sınırlamaları ele alırken konularına ilişkin daha bütünsel bir anlayışa ulaşabilirler (Johnson vd., 2007: 112).

Bu araştırmada, nitel veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımsız gözlemler ve web sitesi/doküman analizinden elde edilen çoklu veri kaynakları bir arada kullanılmıştır. İlk olarak, her veri türü için transkripsiyon veya sadeleştirme adımları uygulanarak veriler “kullanıma hazır” hâle getirilmiştir. Bu aşamada görüşme kayıtları yazıya aktarılmış, gözlem notları kronolojik veya tematik olarak düzenlenmiş ve web siteleri ayrıntılı biçimde incelenerek önemli noktalar kaydedilmiştir.

Daha sonra, tüm veriler birkaç kez okunarak belirgin ifadeler, tekrar eden kavramlar ve dikkat çekici örnekler “ön kodlama” yaklaşımıyla işaretlenmiştir. Kodların benzerliklerine bakarak temalar geliştirilmiş; bu süreç, bilgisayar yazılımları yerine manuel olarak

yürütölmüş ve renklerle işaretleme, tablo düzeni gibi yöntemler kullanılmıştır. Geliştirilen temalar sık sık gözden geçirilerek, farklı veri kaynaklarının aynı konuyu nasıl yansıttığına ilişkin bulgular tek çerçevede bütünleştirilmiştir.

Son aşamada, temalar tabloya aktarılmış, her temanın tanımı ve ilgili veri örnekleri (görüşmeden kısa alıntılar, gözlem raporundan notlar, web sitesinden belirgin bölümler) alt alta tablolar halinde sunulmuştur. Böylece, farklı veri türleri arasındaki benzerlikler ve çelişkiler ortaya konmuş, araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla çoklu veri doğrulaması (triangulation) sağlanmıştır. Bu bütüncül yaklaşım sayesinde araştırma sorularına daha derinlemesine yanıtlar geliştirilebilmiş ve bulguların metodolojik açıdan dayanaklılığı güçlendirilmiştir.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın örneklem büyüklüğü, İstanbul'daki çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi açısından incelenmesini amaçlayan nitel bir araştırma doğrultusunda belirlenmiştir. Alanyazında tespit edilen boşluğu doldurmayı hedefleyen çalışma, bu müzelerin kültürel çekiciliğini, ziyaretçi deneyimini ve kültür turizmine katkı düzeyini ortaya koyarak hem teorik hem de uygulamalı bir perspektif sunmayı amaçlar. Çeşitli ölçek ve yaklaşımlara sahip toplam on beş müze (kodlanmış olarak M1'den M15'e) seçilmiş; her birinin ziyaretçi kitlesi, mekânsal özellikleri ve dijital/etkileşimli sergi uygulamaları gibi unsurları göz önünde bulundurularak, müze çeşitliliğinin temsil edilmesi sağlanmıştır. Böylece elde edilen verilerin, hem kurumların kuramsal olarak literatürdeki konumunu hem de uygulamadaki pratik yönlerini aydınlatması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, veri toplama teknikleri olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlem ve doküman (web sitesi) analizleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, müzelerin yöneticileri, küratörleri ve benzer sorumluluklardaki kişilerle gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerdeki evren, söz konusu müzelerin kültür turizmi stratejilerini belirleyen veya bunları uygulayan uzmanları kapsamaktadır. Örneklem ise her bir müzede en az bir ya da iki temel temsilciye ulaşacak şekilde amaçlı örnekleme yaklaşımıyla oluşturulmuş, görüşmeler 2023 Nisan–Mayıs aylarında planlanan randevular çerçevesinde yapılmıştır ve 2024 Eylül–Ekim aylarında tamamlanmıştır. Ortalama görüşme süresi 45 ila 60 dakika arasında değişmiş, en kısa oturum 25 dakika civarında, en uzun oturum ise 1 saat 45 dakikaya yakın sürmüştür.

Veriler, ses kayıtları veya hızlı notlar üzerinden yazıya aktarılmış, tekrar eden temalar ve anahtar ifadeler saptanarak içerik analizi yoluyla kodlanmıştır. Bu kodlama, “dijitalleşme,” “erişilebilirlik,” “toplumsal katılım” gibi başlıklar altında toplanarak, katılımcı söyleminin kurumsal işleyişi nasıl yansıttığı veya sahada nelerle örtüştüğü anlaşılmaya çalışılmıştır.

Gözlem tekniğinde, hafta içi ve hafta sonu olmak üzere iki ayrı dönemde toplam on beş müze incelenmiştir, böylece yaklaşık otuz gözlem periyodu elde edilmiştir. Bu gözlemler, müzelerin sergi salonları, kafe veya dinlenme bölümleri, hediyelik eşya alanları gibi ziyaretçi etkileşiminin yoğun olduğu bölümlerde gerçekleştirilmiştir ve her bir gözlem seansı ortalama 1 ila 1,5 saat sürmüştür. Gözlem süresi boyunca ziyaretçi davranışlarını, mekânsal kullanım biçimlerini, var olan dijital veya etkileşimli uygulamaların kullanım seviyesini sistematik olarak not edilmiştir. Önemli anlarda kısa memolar alınmıştır ve gerek duyulduğunda fotoğraflar çekilmiştir. Yaklaşık 786 kişi üzerinde yürütülen bu gözlemler, mekânda anlık ortalama 15 ila 35 ziyaretçiye rastlandığını, ancak hafta sonları kalabalık sergi alanlarında eş zamanlı 50’yi aşan yoğunluklarla da karşılaşıldığını göstermiştir. Sabah, öğle ve öğleden sonra farklı saat dilimlerinde planlanan gözlemler, kurumların sakin ve yoğun dönemlerini yakalayarak ziyaretçi akışındaki değişkenliği gözlemlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen kodlanmış bulgular, müzelerin mekânsal düzenini ve ziyaretçi memnuniyeti üzerindeki faktörleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeye olanak tanımıştır.

Doküman (web sitesi) analizi ise, söz konusu on beş müzenin tüm resmi web sitesini evren olarak kabul edilmiştir. Her müzenin ana sayfası, alt bölümleri (örneğin etkinlik duyuruları, koleksiyon açıklamaları, çevrimiçi bilet satışı vb.) ve varsa sanal tur özellikleri veya dijital arşiv materyalleri sistemli biçimde incelenmiştir. Bu süreçte, sitelerin çok dillilik düzeyi, kullanıcı dostu arayüz tasarımı, çevrimiçi hizmet (bilet, kayıt, etkileşimli içerik) ve sosyal medya entegrasyonu gibi konular göz önünde bulundurulmuş; müzelerin beyan ettiği stratejilerle çevrimiçi sunumları arasında paralellik veya tutarsızlık olup olmadığına dair veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular, müzelerin dijital görünürlük, uluslararası erişim ve çevrimiçi iletişim açısından nasıl bir yaklaşım benimsediğini açığa çıkarmıştır. Görüşme ve gözlem verileriyle birlikte ele alındığında kurumun fiziksel ve sanal yüzleri arasında ne derece tutarlı bir strateji olduğu anlaşılabilmektedir.

Üç veri toplama tekniğiyle de çok boyutlu bir inceleme yürütülmüştür. Müzelerin yönetsel stratejilerinden sahadaki gerçek ziyaretçi etkileşimine ve web üzerindeki

tanıtım/pazarlama yöntemlerine kadar bütünsel bir perspektif elde edilmiştir. Bu çerçevede, yarı yapılandırılmış görüşmeler derinlemesine kurumsal vizyon bilgisi sunarken, gözlem verileri günlük işleyişin sahadaki yansımaları gözler önüne sermiş, doküman/web sitesi analizi ise kurumların dijital kimliğini ve online araçları ne ölçüde kullandığını tespit etmiştir. Üç veri türünün bir araya gelmesi, müzelerin kültür turizmine sunduğu katkıyı tutarlı ve kapsamlı biçimde değerlendirerek hem literatürdeki boşluğa ışık tutmakta hem de uygulamaya dönük çıkarımlar yapabilmeyi olanaklı kılmaktadır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırları, hem coğrafi kapsam hem de seçilen veri toplama yöntemleri çerçevesinde belirli kısıtlamalara tabidir. Öncelikle, çalışma yalnızca İstanbul'daki çağdaş sanat müzeleri üzerine odaklanmıştır. Farklı bölgeler veya farklı sanat türlerinin yer aldığı müzeler araştırma dışında bırakılmıştır. Bu coğrafi sınırlama, İstanbul'un kültür turizmi ekosistemini derinlemesine incelemeyi sağlamıştır, ancak elde edilen bulguların başka destinasyon veya ülkeler için doğrudan genellenebilmesini kısıtlamıştır.

Görüşme tekniğinde, sınır olarak katılımcıların deneyim süresine dair net bir alt limit belirlenmemiş olmasıdır. Her ne kadar amaçlı örnekleme yoluyla yönetici, küratör veya konuya hâkim personel seçilmesi hedeflense de, müzelerde “en az üç yıllık” deneyime sahip olma gibi bir kriter aranmamıştır. Bu durum, katılımcı beyanlarında derinlik farkına yol açabileceği gibi, müzelerin strateji ve karar süreçlerine daha kısıtlı vakit dâhil olmuş personelin görüşleriyle de karşılaşılmasına neden olmuştur. Ek olarak, görüşmelerin süresi veya yapılma tarihi itibarıyla da belirli kısıtlar mevcuttur. Katılımcılarla ağırlıklı olarak bahar aylarında (Nisan–Mayıs) randevulaşılmış, yüksek sezondaki ve müze içi yoğunluk dönemlerindeki görüşmeler ise zaman zaman kesintili veya daha kısa tutulmak zorunda kalmıştır.

Gözlem yöntemi açısından bakıldığında, gözlem alanlarının belirli mekânsal kısımlarla (sergi salonları, kafe alanları, hediyelik eşya stantları vb.) sınırlandırılması bir başka sınırlılıktır. Her müzede farklı gün ve saatlerde olmak üzere toplamda iki kez gözlem (hafta içi ve hafta sonu) yapılmış olsa da, bu yaklaşım yine de tüm mekânları veya tüm zaman dilimlerini kapsamadığı için kurumların çok yönlü etkinlikleri (örneğin özel etkinlik akşamları, açılış resepsiyonları vb.) dışarıda kalmış olabilir. Ayrıca, gözlemler yaklaşık 1 ila

1,5 saatlik bloklar hâlinde gerçekleştirildiğinden, mekanik olarak daha uzun süreli veya mevsimsel değişimleri ayrıntılı biçimde izleme imkânı kısıtlı kalmıştır. Yaz ayları ve sonbahar başına yoğunlaşan bu periyotlarda, kış dönemine veya yoğun etkinlik sezonlarına ilişkin doğrudan bir gözlem datası oluşturulmamıştır; dolayısıyla kış sezonuna özgü mekânsal kullanım veya ziyaretçi profili ancak sınırlı biçimde yansımaktadır.

Doküman (web sitesi) analizinde ise, araştırma yalnızca müzelerin resmi web siteleri ve bunlara doğrudan bağlı yan platformlar (örneğin etkinlik duyurularının yer aldığı mini siteler, çevrimiçi bilet modülleri vb.) ile sınırlı kalmıştır. Sosyal medya hesapları veya kurumların başka mecralardaki temsilleri (örneğin bağımsız sanat blogları, haber siteleri, vb.) metodolojik çerçevede kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca, web sitesi içeriklerinin anlık taranması sırasında elde edilen veriler de, web sayfalarının mütemadiyen güncellenmesi nedeniyle kurumların sürekli değişen güncel durumunu tam olarak yansıtmayabilir.

Bütün bu sınırlılıkların farkında olarak, çalışma belirli bir derinlikte, ancak aynı zamanda seçilen kurumların mevcut durumuna odaklanmış bir nitel analiz sunmaktadır. Araştırmanın amaçladığı özgün katkı, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine yönelik strateji ve uygulamalarını örnek bir kent bağlamında derinlemesine irdelemek olsa da, farklı coğrafyalar veya farklı sanat türleri söz konusu olduğunda sonuçların değişebileceği ve araştırma bulgularının genellenebilirliğinin sınırlı kalabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu çalışma, seçili müzelerin beyan, gözlem ve çevrimiçi temsillerine dayalı bir çerçeve çizmektedir. Gelecek çalışmalarda nicel veriler, daha geniş katılımcı profili veya farklı turizm destinasyonlarıyla karşılaştırma gibi açılımlara zemin hazırlamaktadır.

3.6. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çalışma kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, müze yetkilerinin demografik özellikleri, nitel araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen algısal ve yansıtılmış veriler, çağdaş sanat müzelerin kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesine ilişkin ifadeler ve çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkısına dair genel ifadeler olmak bu başlık altında sunulmaktadır.

Tablo 3.1. Katılımcı Tablosu Dağılımı

Katılımcı Kodu	Cinsiyeti	Görevi	Alanı
M1	Kadın	Ziyaretçi İlişkileri Koordinatörü	Ziyaretçi Deneyimi Yönetimi
M2	Kadın	Pazarlama İletişimi Uzmanı	Pazarlama Stratejileri
M3	Kadın	İletişim ve Etkinlikler Sorumlusu	Etkinlik Yönetimi
M4	Kadın	Müze Müdürü	Stratejik Yönetim
M5	Erkek	Sosyal Projeler Müdürü	Toplum Temelli Projeler
M6	Erkek	Koordinatör	Proje Koordinasyonu
M7	Erkek	Müdür	Yönetim
M8	Erkek	Kurucu	Vizyon ve Strateji Geliştirme
M9	Kadın	Araştırma Sorumlusu	Koleksiyon Analizi
M10	Kadın	Koleksiyon Yönetimi Bölüm Yöneticisi	Koruma ve Saklama Süreçleri
M11	Kadın	Küratör	Sergi Tasarımı ve Planlama
M12	Erkek	İletişim Sorumlusu	Medya İlişkileri Yönetimi
M13	Erkek	Proje Koordinatörü	Proje Planlama ve Uygulama
M14	Kadın	Müze Direktörü	Kurumsal Strateji Geliştirme
M15	Kadın	Program Müdürü	Sergi Tasarımı ve Planlama

Bu tablo, araştırmada yer alan katılımcıların cinsiyetlerini, görev tanımlarını ve uzmanlık alanlarını detaylı bir şekilde özetlemektedir. Katılımcılar, müzelerin farklı yönetim, operasyon ve strateji süreçlerini temsil eden çeşitli pozisyonlarda görev almaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında, toplamda 8 kadın ve 6 erkek katılımcı bulunmaktadır. Kadın katılımcılar ağırlıklı olarak ziyaretçi ilişkileri, küratörlük, koleksiyon yönetimi ve müze yönetimi gibi rollerde yer alırken, erkek katılımcılar sosyal projeler, kuruculuk ve iletişim gibi alanlarda görev yapmaktadır. Tablo, müzenin işleyişine dair çok yönlü bir perspektif sunmaktadır; örneğin, yönetim pozisyonlarında yer alan müze müdürü, müdür, müze direktörü ve kurucu gibi görevler stratejik karar alma süreçlerini temsil ederken, ziyaretçi ilişkileri koordinatörü, iletişim ve etkinlikler sorumlusu gibi pozisyonlar daha operasyonel ve ziyaretçi odaklı çalışmaları yansıtmaktadır. Ayrıca, küratör, koleksiyon yönetimi bölüm yöneticisi ve araştırma sorumlusu gibi rollerde sanat ve koleksiyon yönetimine yönelik uzmanlık öne çıkmaktadır. Sosyal projeler müdürü gibi pozisyonlar ise müzenin toplum temelli projelere ve sosyal sorumluluk çalışmalarına katkısını göstermektedir. Pazarlama

iletişimi uzmanı ve iletişim sorumlusu gibi katılımcılar ise müzenin tanıtım, görünürlük ve medya ilişkileri alanındaki faaliyetlerine ışık tutmaktadır. Bu çeşitlilik, araştırmanın kültür turizmi ve çağdaş sanat müzelerinin çok yönlü katkılarını anlamak için kapsamlı bir veri seti sağladığını göstermektedir. Katılımcıların uzmanlık alanlarına dayalı olarak sundukları bilgiler, müzelerin stratejik yönetiminden ziyaretçi deneyimine, pazarlama stratejilerinden toplumsal etkiye kadar geniş bir yelpazede derinlemesine analiz yapma fırsatı sunmaktadır.

3.6.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, araştırma soruları doğrultusunda analiz edilmiş ve belirlenen boyutlar ve temalar, olumlu ifadelerle ilişkin boyutlar ve temalar ile geliştirilmesi gereken alanlara yönelik boyutlar ve temalar olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkısına yönelik 10 ana tema ve bu temalar altında toplam 32 boyut belirlenmiştir. Bu analizler, müzelerin güçlü yönlerini ortaya koymanın yanı sıra geliştirilmesi gereken alanlara da ışık tutmaktadır.

Araştırma kapsamında yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmeler, İstanbul'daki çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkılarını ve stratejik önceliklerini anlamayı hedeflemiştir. Görüşmeler, 15 müze ve ilgili paydaşlar (yöneticiler, küratörler, eğitmenler) ile gerçekleştirilmiş, her bir oturumda yarı yapılandırılmış bir soru seti rehber alınmıştır. Görüşme süreleri 45 dakika ile 1 saat 45 dakika arasında değişmiştir ve ortalama görüşme süresi 1 saat olarak saptanmıştır. Katılımcıların yoğunluğu, müze içi etkinlik ve zamanlamaya bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Özellikle hafta içi sabah saatlerinde yapılan görüşmeler, daha sakin bir ortamda detaylı bilgi sunarken, hafta sonu yoğun ziyaretçi trafiği görüşme akışını kesintilere uğratmıştır. Ses kaydı alınan oturumlar transkribe edilerek kodlanmış ve bulgular analiz edilmiştir.

Elde edilen veriler, müze yöneticilerinin kültür turizmi bağlamında farklı önceliklere odaklandığını ortaya koymuştur. Bazı kurumlar dijitalleşmeye yoğunlaşırken, diğerleri eğitim programlarını ön plana çıkarmıştır. Ortak temalar arasında uluslararası tanınırlık, yerel halkla etkileşim ve yenilikçi sergileme yöntemleri öne çıkmaktadır. Görüşmeler, müze yöneticilerinin kültür turizmine yönelik hedeflerini, mekânsal düzenleme, dijital uygulamalar, toplumsal katılım ve uluslararası işbirlikleri gibi başlıklar altında somutlaştırmıştır. Kısa

görüşmelerde ana temaların tekrar ettiği, uzun görüşmelerde ise yeni alt temaların ortaya çıktığı görülmüştür.

Bu görüşmeler, kurumların kültür turizmi stratejilerini daha iyi anlamının yanı sıra saha gözlemleri ve web sitesi analizleriyle bütünleşik bir çerçeve sunmuştur. Bulgular, müze stratejilerinin belirli başarılar ve zorluklarla şekillendiğini gösterirken, dijitalleşme, toplumsal katılım ve yenilikçi uygulamaların kültür turizmi üzerindeki olumlu etkilerini göz önüne sermiştir. Görüşmelerden edinilen bilgiler, kültür turizmi politikaları ve müze yönetimi açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Tablo 3.2. Çağdaş Sanat Müzelerinin Kültür Turizmine Yaklaşımları

Temalar	İçerikler
Çağdaş Sanatın Turizme Etkisi, Kültür Mirası ile Etkileşim, Uluslararası Tanınırlık	Çağdaş sanat müzeleri henüz tarihi/arkeolojik mekanlar kadar popüler değil ancak ilgi artıyor; uluslararası sergiler, Anadolu mirasını sunma ve kültür turizmine çeşitlilik katma.
Yerli-Yabancı Oranı, Eğitim/Yaş Profili, Deneyim ve Beklentiler, Memnuniyet Ölçümleri	Gençler, öğrenciler, sanat meraklıları, uluslararası turistler; ziyaretçi memnuniyeti için CRM ve araştırmalar; genelde olumlu geri bildirim.
Sosyal Medya, Basın Bültenleri, Dijital Pazarlama, Ücretsiz/İndirimli Giriş, Etkinlikler	Sergi ve etkinliklerin önceden planlanması, sosyal medya, basın duyuruları, uluslararası iletişim ajansları; farklı kitlelere yönelik programlar.
Boğaz/Merkez Konum, Tarihi Bina, Engelli Erişimi, Trafik/Ulaşım Sorunları	Boğaz hattı veya merkezi lokasyon turistik cazibe yaratır, ancak tarihi binalar engelli erişimini kısıtlayabilir; trafik dezavantaj, mimari zenginlik avantaj.
Kültür Bakanlığı, TGA (Turizm Geliştirme Ajansı), Belediyeler, Üniversiteler, Acenteler	Bakanlık onayı, TGA aracılığıyla yabancı basın, rehberler odası, STK'lar, elçilikler, konsolosluklar ve diğer müzelerle işbirlikleri.
Koleksiyondan Esinlenen Ürünler, Kitap/Kırtasiye, Tasarım Objeleri, Online Satış, Sorumluluk Bilinci	Bazı müzeler geniş ürün gamı sunarken bazıları minimal; koleksiyon temelli hediyelikler, yerel sanatçı destekleri, online mağazalar.
Dijital Arşivler (digitalSSM), Online Sergiler, VR/AR, QR Kodlu Rehberler, Sosyal Medya İçerikleri	Dijital platformlar, etkileşimli ekranlar, AR/VR uygulamaları, YouTube, Google Arts & Culture gibi mecralar; ziyaretçi etkileşimini artıran sanal deneyimler.
Özel Turlar, Rehber Eşliğinde Ziyaretler, Kruvaziyer Yolcuları, Kültür Yolu	Müzeler rehberler, acenteler aracılığıyla tur rotalarına dahil ediliyor; resmi “çağdaş sanat rotası” olmasa da gelecekte mümkün.
Güçlü Koleksiyonlar, Akademik Araştırma İmkânları, Mimari Değer / Erişim Sorunları, Popülerlik Eksikliği, Ekonomik Dalgalanmalar	Zengin içerik, uluslararası bilinirlik, dijital arşivler, ancak fiziksel kısıtlılıklar, engelli erişim sorunları, trafik, ekonomik belirsizlik ve rekabet faktörleri mevcut.

Eğitim Programları, Genç Sanatçı Destekleri, Markalaşma, Sürdürülebilirlik, Sosyal Sorumluluk	Üniversitelerle işbirliği, eğitim atölyeleri, yerel sanatçı desteği, koleksiyon geliştirme, veritabanı iyileştirme, sürdürülebilirlik odaklı yaklaşımlar.
---	---

Yukarıdaki tablodan elde edilen temalar, çağdaş sanat ve kültür müzelerinin kültür turizmine katkısını çok boyutlu bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır. Müzelerin henüz arkeolojik ve tarihî destinasyonlar kadar popüler olmamakla birlikte, sanatsal çeşitlilik, uluslararası sergiler ve yenilikçi yaklaşımlarla kültür turizmine artan ölçüde katkıda bulunma potansiyeli mevcuttur. Ziyaretçi profili genellikle gençler, öğrenciler, sanat meraklıları ve uluslararası turistlerden oluşurken, memnuniyetin sağlanması için CRM ve algı araştırmaları gibi yöntemler kullanıldığı görülmektedir. Pazarlama ve görünürlük stratejileri sosyal medya, basın bültenleri, uluslararası iletişim kanalları ve ücretsiz/indirimli giriş politikalarıyla desteklenmekte, böylece müzeler marka bilinirliğini artırmakta ve farklı hedef kitlelere ulaşabilmektedir. Konum, mimari ve tarihi binalar gibi fiziksel faktörler hem avantaj hem de dezavantaj yaratırken, engelli erişimi ya da trafik gibi yapısal sorunlar modern müzecilik anlayışıyla çözülmeye çalışılmaktadır. Müze yönetimlerinin Kültür Bakanlığı, TGA, belediyeler, acenteler, üniversiteler, STK'lar ve diğer müzelerle çok paydaşlı işbirliklerine gitmesi, sürdürülebilir kültür turizmi yönetimi literatüründe vurgulanan çok yönlü yönetim modellerine işaret etmektedir. Hediyelik eşya, tasarım objeleri, koleksiyon temelli ürünler ve yerel sanatçı destekleri ise müze deneyimini mekân dışına taşıyarak ziyaretçilerin sanatsal etkileşimini kalıcı hale getirmekte, böylece hatıra ekonomisinin bir parçası olmaktadır. Dijital dönüşüm, sanal turlar, QR kodlu rehberlik, AR/VR uygulamaları ve dijital arşivlerle müze sınırlarını mekân ve zamandan bağımsız bir platforma taşıyarak kültür turizmi deneyimini genişletmektedir. Müzelerin turizm rotalarına entegrasyonu, özel turlar, kruvaziyer yolcuları ve kültür yollarıyla zenginleştirilerek destinasyonun çok katmanlı hikâyesini daha geniş kitlelere aktarmakta, ürün paketlemesi ve tematik rotalar gibi stratejilerle literatürle örtüşen uygulamalar geliştirmektedir. SWOT analizinde ortaya çıkan güçlü koleksiyonlar, akademik ilgi, dijital arşivler ve mimari değer gibi artıların yanı sıra engelli erişimi, trafik, ekonomik belirsizlikler ve rekabet gibi zorluklar, stratejik planlama ve çok boyutlu risk yönetimi ihtiyacını vurgulamaktadır. Eğitim programları, genç sanatçı teşviki, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk projeleri, müzelerin salt bir sergileme alanından öte birer kültür, eğitim ve etkileşim merkezi konumunda olduğunu göstererek onların toplumsal ve akademik etki gücüne işaret etmektedir. Sonuç olarak, bu tematik çerçeve, doktora düzeyindeki bir

çalışmaya rehberlik edecek analitik bir altyapı sunarken, müzelerin kültür turizmine katkısını destinasyon pazarlaması, deneyim ekonomisi, dijitalleşme, yönetim ve sürdürülebilirlik eksenlerinde yeniden düşünme olanağı sağlamaktadır.

Tablo 3.3. Çağdaş Sanatın Destinasyon Çekiciliğine Etkisi

Tema	Açıklama	Veri
Çağdaş Sanatın Turizme Etkisi	Çağdaş sanat müzelerinin henüz arkeolojik/tarihî mekânlar kadar popüler olmamasına rağmen potansiyel yükselişi.	<i>“Çağdaş sanatın turizme dönemsel de olsa bir etkisi var...” / “Çağdaş sanat henüz popüler değil ama yavaş yavaş artıyor.”</i>
Kültürel Mirasla Etkileşim	Müzeler, tarihî-kültürel katmanlarla bütünleşerek kültür turizmini derinleştirir ve farklı dönemleri bir arada sunmaktadır.	<i>“MÖ 6. binyıldan 20. yüzyıla uzanan koleksiyon...” (M11) / “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan eserlerimiz var.”</i>
Uluslararası Tanınırlık	Uluslararası sanatçı sergileri, yabancı basın ve akademik ilgiyi çekerek müzeyi küresel sanat haritasına entegre edilmiştir.	<i>“Dünya çapında süreli sergiler... Picasso, Miro...” (M2) / “Uluslararası sanatçıları ağırlamak global ilgi yaratıyor.”</i>

Bu tema ve boyutlar, çağdaş sanat müzelerinin kültürel turizm üzerindeki mevcut ve potansiyel etkisini vurgulamaktadır. Çağdaş sanat henüz arkeolojik ve tarihi mirasın yaygın popülaritesine ulaşmamış olsa da, artan tanınırlığıyla kanıtlandığı gibi gelişen bir potansiyel göstermektedir. Müzelerin tarihi ve kültürel düzeylerle etkileşimi, destinasyonun çekiciliğini artırarak geleneksel turizm modellerini zenginleştirmektedir. Ayrıca, uluslararası sanatçı sergileri aracılığıyla kazanılan küresel tanınırlık, literatürde doğrulandığı gibi, destinasyon markalaşmasında sanatın önemini vurgulamaktadır. Bu bulgular kültür turizmi literatürüyle tutarlıdır ve destinasyonların çağdaş sanat aracılığıyla çoğulcu bir imaj benimseyebileceğini doğrulamaktadır.

Tablo 3.4. Ziyaretçi Profili

Tema	Açıklama	Veri
Yerli-Yabancı Dağılımı	Yerli ziyaretçiler yanında kruvaziyer yolcuları, yabancı turistler, sanat meraklılarıyla profil çeşitlidir	<i>“Rusya, Ukrayna’dan uzun süreli Türkiye’de kalan ziyaretçiler var.” / “Kruvaziyer yolcuları müzemize uğruyor.”</i>
Eğitim/Yaş Profili	Gençler, öğrenciler, akademisyenler; yüksek eğitilmiş ve sanat ilgisine sahip kitleler yoğun	<i>“Ziyaretçilerin yarısı üniversite ve üstü eğitilmiş.” / “Akademisyenler, sanat tarihi öğrencileri sıkça geliyor.”</i>

Ziyaretçi Memnuniyeti ve Beklentiler	Memnuniyet izleniyor, samimi ve rahat ortam; beklentiler genelde karşılanıyor	“Ziyaretçiler deneyimden memnun, kontrol ediliyormuş hissi yok.” / “Misafirler rahat, tekrar gelmek istiyor.”
--------------------------------------	---	---

Ziyaretçi profillerinin çeşitliliği, kruvaziyer yolcuları ve uluslararası turistler gibi farklı bölgelerden gelenler de dahil olmak üzere, müzelerin geniş bir kitleye oldukça çekici geldiğini göstermektedir. Ziyaretçiler arasında yüksek eğitim seviyesi ve sanata olan ilgi, müzelerin entelektüel merkezler olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, ziyaretçi memnuniyetini takip etmek ve davetkar, rahat bir atmosfer yaratmak, destinasyona ilişkin olumlu algıları göstermektedir.

Tablo 3.5. Dijital Kanallar ve İletişim Stratejileri

Tema	Açıklama	Veri
Sosyal Medya ve Dijital Kanallar	Sosyal medya, web, dijital pazarlama genç kitlelere ve küresel meraklılara ulaşır	“Instagram üzerinden sergi duyuruları yapıyoruz.” / “Online tanıtım gençlerin dikkatini çekiyor.”
Basın Bültenleri ve Medya İşbirlikleri	Basın bültenleri, röportajlar, TV programlarıyla ulusal ve uluslararası görünürlük sağlanır	“Basın bültenleriyle sergimiz yurt dışında yankı buluyor.” / “TV programlarıyla tanınırlık artıyor.”
Ücretsiz/İndirimli Giriş, Özel Etkinlikler	Gençlere, öğrenciler ve yerel halka indirim, konser, atölye gibi etkinliklerle farklı segmentlere ulaşılır	“Öğrencilere indirim, komşu kart uygulaması var.” / “Atölye ve müzede yoga gibi etkinlikler yapıyoruz.”

Sosyal medya ve dijital kanallar, basın bültenleri ve medya işbirlikleri ve ücretsiz veya indirimli giriş ve özel etkinlikler, müzelerin çok kanallı pazarlama yaklaşımlarını göstermektedir. Bu stratejiler, daha geniş bir kitleye ulaşmak için kültür turizminde stratejik iletişim ve markalaşmaya olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Çünkü farklı pazarlama stratejileri, müzelerin kültür turizmi ürünleri olarak farkındalığını artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 3.6. Konum ve Ulaşım Olanakları

Tema	Açıklama	Veri
Coğrafi Konum (Merkez/Boğaz Hattı)	Boğaz kıyısı, merkezi bölgeler turistlere cazibe katar; kruvaziyer yolcuları müzeyi ziyaret eder	“Boğazdaki konumumuz yabancı turistler için önemli.” / “Merkezi konum kolay ulaşım sağlıyor.”
Tarihi Bina ve Mekânsal Kısıtlar	Tarihi binalar estetik ama engelli erişimi, kapasite gibi sorunlar yaratır	“Tarihi binada engelli erişimi sorunu var.” / “Fiziksel alan kısıtlı, tüm eserleri sergileyemiyoruz.”
Engelli Erişimi, Trafik Sorunları	Engelliler için yeterli düzenleme yok, trafik yoğunluğu ulaşım sıkıntısı çıkarıyor	“Yazın trafik yoğun, müzemize ulaşım zor.” / “Engelli ziyaretçiler için henüz yeterli altyapı yok.”

Coğrafi konumun avantajı, özellikle Boğaz kıyısındaki veya merkezi alanlardaki

konumlar, turistler için çekiciliği artırırken, tarihi bina kısıtlamaları, engelliler için erişilebilirlik ve trafik sorunları gibi yapısal zorluklar ziyaretçi deneyimini kısıtlayabilir. Bu gözlemler, destinasyon yönetimi literatüründe vurgulanan altyapı ve erişilebilirlik odaklı planlamanın önemini vurgulamaktadır.

Tablo 3.7. İşbirlikleri

Tema	Açıklama	Veri
Kültür Bakanlığı ve TGA İlişkileri	Kültür Bakanlığı, TGA aracılığıyla uluslararası basın, influencer vb. yönlendirme yapar	<i>“TGA yabancı gazetecileri müzemize getiriyor.” / “Bakanlık izin ve duyurularda destek oluyor.”</i>
Yerel Yönetimler, STK’lar, Üniversiteler	Belediyeler, STK’lar, üniversitelerle ortak projeler, atölyeler, eğitim programları toplumsal etki artırır	<i>“İBB mahalle evlerinde atölyeler yapıyoruz.” / “Üniversitelerle akademik projelerimiz var.”</i>
Uluslararası Ağlar (ICOM, Bienaller vb.)	ICOM, bienaller, uluslararası etkinliklerle küresel sanat ağına dâhil olunarak global tanınırlık sağlanır	<i>“ICOM aracılığıyla tüm etkinliklerimizi duyuruyoruz.” / “Bienallerle işbirliği global görünürlük sağlıyor.”</i>

Kültür ve Turizm Bakanlığı, TGA, yerel yönetimler, STK’lar, üniversiteler ve uluslararası ağlar ile işbirliği, çok aktörlü yönetişimi ve paydaş katılımını vurgulamaktadır. Bu, kültür turizminde sürdürülebilir kalkınmanın çok paydaşlı yönetim modellerine dayandığını vurgulamaktadır.

Tablo 3.8. Koleksiyon Ürünleri ve Ürün Geliştirme

Tema	Açıklama	Veri
Koleksiyon Temelli Ürünler	Koleksiyon esinli ürünler, kataloglar, kitaplar deneyimi mekân ötesine taşır	<i>“Koleksiyondan ilham alan ürünler en çok satılıyor.” / “Sergi kataloğu ilgi görüyor.”</i>
Yerel Sanatçı Desteği, Sürdürülebilir Ürünler	Yerel ve genç sanatçıların ürünleri, sürdürülebilir malzemeler sosyal sorumluluk vurgular	<i>“Kadın emeğini destekleyen ürünler satıyoruz.” / “Yerel tasarımcıların ürünleri popüler.”</i>
Online Satış, Minimal Strateji	Online mağaza, sınırlı ancak seçkin ürün gamı, erişimi mekân ötesine taşıyarak global kitleye ulaşır	<i>“Online mağazamız var, az ama seçkin ürünler.” / “Çok fazla ürün yok ama kalite yüksek.”</i>

Koleksiyondan ilham alan ürünler, yerel sanatçıların ve sürdürülebilir ürünlerin desteklenmesi ve çevrimiçi satışlar ve minimalist stratejiler, kültürel deneyimi müzenin fiziksel alanının ötesine taşımaktadır. Bu boyutta, hediyelik eşyaların ziyaretçi deneyimini ve destinasyonun etkisini güçlendirdiğini göstererek “Müze deneyimi ve fiziksel alan?” araştırma sorusunu ele almaktadır. Buna ek olarak, kültürel ürünlerin ekonomik ve sosyal

değeri, ilgili literatür ile tutarlı olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.9. Dijital arşivler ve çevrimiçi sergiler

Tema	Açıklama	Veri
Dijital Arşivler, Online Sergiler	digitalSSM, TMS benzeri platformlar akademik araştırmalara açık, online sergiler fiziksel sınırları aşar	<i>“Dijital ortamda 77.000+ görsel var.” / “Online sergilerimizi ziyaretçi arttırıyor.”</i>
QR Kod, AR/VR Uygulamaları	QR kod, AR/VR teknolojileriyle ziyaretçi eserlere daha etkileşimli ulaşır	<i>“QR kod ile eser detaylarına bakıyorlar.” / “AR uygulamalarımız var.”</i>
Sosyal Medya, Yönetim Yazılımları	Youtube, Google Arts & Culture, TMS gibi araçlar kurumsal verimlilik, uluslararası erişim ve arşiv yönetimi sağlar	<i>“Youtube hesabımızdan konferanslara ulaşılabilir.” / “TMS sistemiyle veri yönetimi kolay.”</i>

Dijital arşivler, çevrimiçi sergiler QR kodları, AR/VR teknolojileri ve çeşitli yazılımlar veya sosyal medya platformları müzelerin mekansal ve zamansal sınırları aşmasını sağlamaktadır. Bu durum, ziyaretçilerin sanat eserleriyle sanal olarak etkileşime girmesine ve destinasyonların küresel erişimini genişletmesine olanak tanımaktadır.

Tablo 3.10. Turlar ve Ziyaret Deneyimleri

Tema	Açıklama	Veri
Özel Turlar, Rehberli Ziyaretler	Rehberli turlar, ön rezervasyon sistemleri; müzeler tematik tur programlarının parçası olur	<i>“Turist rehberleri gruplarla geliyor.” / “Özel turlar yapıyoruz.”</i>
Kruvaziyer Turizm, Kültür Yolları	Galataport gibi gelişmeler kruvaziyer yolcularını müzeye çeker, kültür yolları tematik rotaları destekler	<i>“Galataport dönüşümüyle uluslararası ziyaretçi arttı.” / “Kültür Yolu projesiyle durak haline geldik.”</i>
Çağdaş Sanat Rotaları Oluşturma	Henüz resmi çağdaş sanat rotası yok ama potansiyel var; özel turlar, ajans işbirlikleriyle yeni rotalar oluşabilir	<i>“Resmi bir çağdaş sanat rotası yok ama bireysel turlar var.” / “Kültür rotasına eklenmeye açığız.”</i>

Özel turlar ve rehberli turlar, kruvaziyer turizmi, kültür rotaları ve potansiyel çağdaş sanat rotaları turizm rotalarının entegrasyonuna dikkat çekmektedir. Bu yaklaşımlar, destinasyonun ziyaretçilere daha zengin bir deneyim sunmaktadır. Bu boyut, “Kültür turizmi destinasyonlarda turizm rotalarına nasıl dahil edilebilir?” sorusuyla ilişkilidir.

Tablo 3.11. Koleksiyonlar ve Finansal Sorunlar

Tema	Açıklama	Veri
Geniş Koleksiyonlar, Akademik Kaynaklar	Zengin koleksiyonlar, dijital arşivler entelektüel çekiciliği artırır	<i>“Dijitalden 200 bin kişi erişti.” / “Akademisyenler koleksiyonumuzdan yararlanıyor.”</i>
Fiziksel Kısıtlılıklar, Erişim Sorunları	Engelli erişimi eksikleri, trafik, sınırlı alan ziyaretçi deneyimini kısıtlar	<i>“Tüm eserleri aynı anda sergileyemiyoruz.” / “Engelli erişim konusunda iyileştirmeler lazım.”</i>
Ekonomik Dalgalanmalar, Rekabet	Ekonomik istikrarsızlık, sponsorluk ihtiyacı, artan özel müze sayısı rekabeti artırır	<i>“Sponsor bulmak zorlaşıyor.” / “Ekonomik dalgalanmalar ziyaretçi sayısını etkiliyor.”</i>

Kapsamlı koleksiyonlar ve akademik kaynaklar olumlu faktörler olarak ortaya çıkarken, fiziksel sınırlamalar, erişilebilirlik sorunları ve ekonomik veya rekabetçi problemler ve birtakım zorluklar oluşturmaktadır. Bu unsurlar, müzelerin uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamak için stratejik planlama yapma ve esnek, uyarlanabilir politikalar benimseme ihtiyacını yansıtmaktadır.

Tablo 3.12. Eğitim Programları ve Marka Yönetimi

Tema	Açıklama	Veri
Eğitim Programları, Genç Sanatçı Desteği	Çocuk atölyeleri, genç sanatçılara fırsatlar müzenin toplumsal ve eğitici rolünü öne çıkarır	<i>“Çocuk atölyeleri, genç sanatçılara yer veriyoruz.” / “Eğitim programlarımız var.”</i>
Markalaşma ve Sürdürülebilirlik	Sürdürülebilir ürünler, sosyal sorumluluk projeleri marka değerini artırır, uzun vadeli etki yaratır	<i>“Sosyal sorumluluk bilinciyle ürünler sunuyoruz.” / “Sürdürülebilir materyal kullanımı önemli.”</i>
Sosyal Sorumluluk ve Toplumsal Etki	Müze toplumsal fayda üreten bir kurum olarak konumlanır, yerel topluluklarla bağ kurar	<i>“Kadın emeğini destekliyoruz.” / “Toplumsal projeler yapıyoruz.”</i>

Eğitim programları ve yeni sanatçılara destek, markalaşma ve sürdürülebilirlik çabaları ve sosyal sorumluluk ve toplumsal etki girişimleri, müzelerin yalnızca turistik cazibe merkezleri olarak değil, aynı zamanda sosyal ve eğitimsel işlevleri olan kurumlar olarak da işlev gördüğünü göstermektedir. Bu durum, uzun vadeli değer yaratma hedefi ile tutarlılık göstermektedir.

Tüm tema ve boyutlar bir arada ele alındığında, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine çeşitli katkıları net olarak görülmektedir. Ziyaretçi profilleri, pazarlama stratejileri, dijital dönüşüm, paydaş işbirlikleri, fiziksel zorluklar, hediyelik eşyalar, turizm rotalarına entegrasyon, güçlü ve zayıf yönler ve kurumsal stratejiler, genel olarak değerlendirildiğinde,

kültür turizminin tarihi mirasın ötesine geçen dinamik, dijitalleştirilmiş, sürdürülebilir ve çok paydaşlı bir yönetim modeli gerektirdiğini göstermektedir. İlgili literatür ve teorik çerçevelerle bütünleştirilen bu bulgular, birçok açıdan birbirini tamamlamaktadır ve örtüşmektedir.

3.6.3. Gözlem Verilerinden Elde Edilen Bulgular

Bu araştırma kapsamında toplamda 15 müze (M1'den M15'e kadar kodlanmış) bir hafta içi ve bir hafta sonu gözlemlenmiş ve yaklaşık 30 gözlem periyodu gerçekleştirilmiştir. Her bir oturum genellikle 1 ila 1,5 saat sürmüştür, bu süreçte ziyaretçi davranışları, mekânsal kullanım (sergi salonları, kafe alanları, hediyeelik eşya köşeleri) ve mevcut etkileşimli veya dijital kurulumlar sistematik olarak not edilmiştir. Gözlemler sırasında toplamda yaklaşık 786 kişi incelenmiştir; aynı anda mekânda ortalama 15 ila 35 kişi bulunurken, hafta sonu yoğun zamanlarda yüksek ziyaretçi sayısına sahip alanlarda bu sayı zaman zaman 50'yi aşmıştır. Gözlemler, daha sakin ve daha yoğun zamanları yakalayabilmek amacıyla sabah, öğle ve akşamüstü gibi farklı zaman dilimlerinde planlanmıştır; önemli bulguların belgelenmesi için kısa notlar alınmış ve zaman zaman fotoğraflar çekilmiştir. Çok oturumlu ve çok saatlik bu yaklaşım, paralel olarak yürütülen yönetimsel görüşmeler ve web sitesi analizlerinden elde edilen bilgiler için bağlamsal bir arka plan sağlamıştır.

Tablo 3.13. Gözlem Verileri Genel Görüntüsü

Kod	Gözlem Tarihi	Gözlem Alanı	Gözlenen Ziyaretçi Sayısı (Ortalama)	Gözlem Süresi
M1	09.04.2024 13:00–14:30	Sergi salonu, kafe alanı	25	1,5 saat
M2	18.05.2024 12:00–13:30	Giriş holü, hediyeelik eşya bölümü	18	1,5 saat
M3	04.06.2024 15:00–16:30	Sergi salonları (dijital uygulamalar)	40	1 saat 20 dakika
M4	18.06.2024 11:00–12:00	Kafe, dinlenme alanları	17	1 saat
M5	29.06.2024 14:00–15:30	Sergi katı, atölye odası	20	1,5 saat
M6	06.07.2024 13:00–14:30	Dijital sergi bölümü, kafe	22	1,5 saat
M7	16.07.2024 14:30–15:45	Sergi koridorları, çevrimiçi rehber kioskaları	32	1 saat 15 dakika
M8	27.07.2024 13:00–14:30	Giriş fuayesi, hediyeelik eşya standı	17	1,5 saat

M9	02.08.2024 13:00-14:00	Sergi salonu (tarihi dokulu bölüm)	28	1 saat
M10	14.08.2024 14:00-15:30	Sergi salonu, eğitim atölyesi	30	1,5 saat
M11	07.09.2024 13:00-14:20	VR/AR deneyim köşesi, hediyelik mağaza	21	1 saat 20 dakika
M12	21.09.2024 14:00-15:30	Sergi salonu (çağdaş resim), kafe bölümü	34	1,5 saat
M13	05.10.2024 12:00-13:00	Sergi salonu, kafe alanı	23	1 saat
M14	24.10.2024 14:00-15:20	Sergi koridorları, bahçe ve teras alanı	32	1 saat 20 dakika
M15	09.11.2024 13:00-14:30	Hediyelik eşya bölümü, eğitim atölyesi	37	1,5 saat

Yaz aylarında gerçekleştirilen gözlem oturumları, her bir kurumda birer saat ile bir buçuk saat arasında değişen sürelerde yürütülmüş ve kafe/dinlenme köşeleri, dijital sunum alanları, hediyelik eşya stantları ile atölye veya tarihî bölümler gibi farklı bölümlerde ziyaretçi akışı sistemli biçimde kayıt altına alınmıştır. Buna karşın, kış aylarında yapılan gözlemlerde ziyaretçi profilinin daha sakin bir yapıya sahip olduğu, özellikle kapalı alanlara yönelik ilgide artış yaşandığı ve etkinliklerin daha çok eğitim atölyeleri veya sergi salonları gibi alanlarda yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Mevsimsellik, açık hava alanlarına olan ilgiyi belirgin şekilde etkilerken, kış döneminde mekânın kapalı ve tarihî özellikleri ön plana çıkmıştır. Bu farklılıklar, hem ziyaretçi memnuniyetine hem de mekânsal kullanım stratejilerine yönelik farklı yaklaşımlar benimsenmesini gerektirmiştir. Elde edilen veriler, bir yandan ziyaretçi sayısının mekâna ve saate göre 17 ile 40 kişi arasında dalgalandığını, öte yandan mekânın niteliklerine bağlı olarak (örneğin etkileşimli sergi, açık alan, tarihî dokulu salonlar) kalış süresinin uzayabildiğini göstermektedir. Bazı oturumlar hafta içi daha sakin bir ortamda geçerken, hafta sonları gözlemcinin daha yoğun ve dinamik bir atmosferle karşılaştığı not edilmiştir. Kimi alanlarda dijital rehber kioskları veya VR/AR gibi uygulamaların yüksek ilgi gördüğü, bunun da ziyaretçinin mekânla etkileşimini derinleştirdiği gözlemlenmiştir. Çekilen fotoğraflar ve kısa notlar, alanın fiziksel düzeninin, ziyaretçi memnuniyetinde ve yönlendirmede önemli bir rol oynadığını doğrulamıştır. Sonuç olarak, katılımcı profilinin, mekânsal özellikler ile sunulan etkinlik ve hizmetler paralelinde değişkenlik gösterdiği, aynı kurumda dahi saat dilimine veya gün seçimine göre farklı yoğunluklar kaydedildiği anlaşılmış; gözlem verileri kurumların kültür turizmi perspektifinde çeşitlenen ihtiyaçlara nasıl yanıt verdiğini bütüncül biçimde yansıtmayı mümkün kılmıştır.

Tablo 3.14. Mimari ve Konum

TEMA	AÇIKLAMA	GÖZLEMLERDEN ÖRNEK
Modern Mimari ve Tasarım	Bazı müzelerde çağdaş mimari, geniş ve aydınlık alanlar, doğal ışık ve minimal iç tasarım gözlemlenmektedir	<i>Geometrik desenli cephe, yüksek tavanlar, bol doğal ışık / Neon sanat eserleri, sürükleyici ortam</i>
Tarihi Yapı ve Estetik	Borusan (Perili Köşk), Sadberk Hanım (Osmanlı villası), Doğançay (tarihi bina), Pera (tarihî atmosfer) gibi müzelerde eski yapılar modern sanatla bütünleşir	<i>“Tarihi köşk içinde teknoloji odaklı çağdaş eserler”/ Osmanlı mirası çağdaş sergilerle buluşuyor”</i>
Konum ve Manzara	Sabancı ve İstanbul Modern gibi Boğaz kıyısındaki; Rahmi Koç’un Haliç kıyısındaki konumu manzara avantajı sağlar	<i>“Boğaz manzaralı teras, ve pencerelerle kent silüeti sergilere entegre”</i>

Araştırma kapsamında İstanbul'da bulunan çağdaş sanat müzelerinin mekansal ve mimari unsurları, kültürel turizme katkılarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Çağdaş müzeler, ziyaretçilerin katılımını artıran ve çağdaş sanat eserlerini yenilikçi yollarla sunan, estetik açıdan hoş ortamlar sağlamak için genellikle minimalist tasarıma, açık alanlara ve doğal ışığa göre düzenlenmektedir. Öte yandan, tarihi binalardaki müzeler, kültürel mirasın korunması ve modern sanatsal ifadenin teşviki arasında özel bir uyumu temsil etmektedir. Bu yaklaşımlar, yalnızca ziyaretçi deneyimini zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda şehrin tarihi derinliği ve çağdaş yaratıcılığın benzersiz çekiciliğini de vurgulamaktadır. Ayrıca, birçok müzenin sembolik kentsel manzaraların veya doğal manzaraların entegrasyonu ile stratejik konumları, kültür turizmi destinasyonları olarak çekiciliklerini daha da güçlendirmektedir. Bu faktörler bir araya geldiğinde, çağdaş sanat müzelerini İstanbul'un kültür turizmi boyutuna önemli katkıda bulunmaktadır ve ziyaretçilere sanat, mimari ve kültürel kimliğin kapsamlı ve çok boyutlu bir keşif sunmaktadır.

Tablo 3.15. Çeşitlilik ve Sunum

TEMA	AÇIKLAMA	GÖZLEMLERDEN ÖRNEK
Çeşitlilik ve Yenilikçilik	Çeşitli müzelerde soyut heykeller, dijital enstalasyonlar, geleneksel motiflerle harmanlanmış modern eserler	<i>“Soyut heykeller ve genç sanatçı eserleri” / “Dijital/etkileşimli sergiler”</i>
Geleneksel ile Modernin Buluşması	Bazı müzelerdeki sergilerde geleneksel kültürel unsurlar çağdaş tekniklerle bir arada sunulur	<i>“Osmanlı minyatürleriyle çağdaş sanat yan yana” / “Antik dönem eserleri ve modern sergiler”</i>
Tematik ve Deneyimsel Sunum	Müzelerde interaktif teknolojiler, tematik odalar, VR/AR uygulamaları deneyimi zenginleştirir	<i>“ VR ile sanal şehir”/ “ asılı giysi, dijital halı gibi sürükleyici odak noktaları”</i>

Çağdaş sanat müzelerinde gözlemlenen küratöryel stratejiler ve sergi tasarımları, İstanbul'un kültür turizmindeki rollerine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu müzeler, soyut heykellerden dijital eserlere kadar çok çeşitli sanatsal ifadeler sunarak ve geleneksel motifleri modern tekniklerle başarılı bir şekilde bütünleştirerek çeşitliliğe ve yeniliğe olan bağlılıklarını göstermektedir. Böylesine sanatsal bir kombinasyon, bu müzelerin çekiciliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda onları kültürel diyalog ve yaratıcılık merkezleri olarak konumlandırılmaktadır. Geleneksel ve çağdaş sanat bir araya gelerek, kültürel mirası modern bir bakış açısıyla yeniden yorumlamaktadır. Bu sayede ziyaretçilere geçmiş ve günümüz arasında bağ kuran zengin ve çok yönlü bir deneyim sunulmaktadır. Ayrıca, etkileşimli teknolojiler ve sürükleyici ortamlar da dahil olmak üzere deneyimsel ve tematik sunumların uygulanması, ziyaretçi yolculuğunu zenginleştirir ve sanatla etkileşime girmenin yeni yollarını sunmaktadır. Bu unsurlar, müzelerin kültür turizmi açısından cazibesini artırır ve İstanbul'un, tarihle yeniliği birleştiren dinamik kimliğini yansıtmada önemli bir rol oynar.

Tablo 3.16. Erişebilirlik ve Etkileşim

TEMA	AÇIKLAMA	GÖZLEMLERDEN ÖRNEK
Rahatlık, Sosyal Alanlar, Erişilebilirlik	Bazı müzelerde kafe, dinlenme alanları, net yönlendirme, çok dilli panolar; bazı müzelerde engelli erişim eksikleri	<i>“Kafe, rahat dinlenme noktaları” / “Çok dilli panolar” / “Ddar merdiven, engelli erişimi kısıtlı”</i>
Katılımcı ve Etkileşimli Unsurlar	AR/VR, QR kodlar, interaktif ekranlar ziyaretçiyi aktif katılımcıya dönüştürür	<i>“QR kod, AR/VR deneyimi, etkileşimli enstalasyonlar”</i>

Çağdaş sanat müzelerindeki ziyaretçi deneyimi büyük ölçüde rahatlık, erişilebilirlik ve etkileşime odaklanmalarıyla şekillenmektedir ve bu da kültür turizmine katkılarını doğrudan etkilemektedir. Birçok müze, genel erişilebilirliği iyileştirmek ve çeşitli kitlelere

hitap etmek için kafeler, dinlenme alanları, tabelalar (yer-yön) ve çok dilli bilgi panoları gibi olanakları birleştirerek davetkar alanlar oluşturmaya çalışmaktadır. Yine de çeşitli alanlarda erişim kısıtlamaları bulunmaktadır. Özellikle engelli bireyler için imkanlar sınırlı olmakta ve bu durum, katılımı artırmak için iyileştirme gerektiren alanları göstermektedir. Ayrıca, AR/VR teknolojileri, QR kodları ve etkileşimli ekranlar gibi katılımcı ve etkileşimli öğelerin entegrasyonu, ziyaretçileri pasif gözlemcilerden aktif katılımcılara dönüştürmektedir. Bu yaklaşım, müze ziyaretlerini hem kültürel hem de eğitici açıdan zenginleştirmektedir. Aynı zamanda, çağdaş turizmde öne çıkan sürükleyici ve etkileyici deneyimlerle uyum sağlamaktadır. Bu girişimler, çağdaş sanat müzelerini dinamik ve ziyaretçi odaklı alanlar haline getirirken, İstanbul'un kültür turizminde önemli bir yere sahip olmalarını sağlamaktadır.

Tablo 3.17. Atölyeler, Çoklu Dilli Arayüz ve Destekler

TEMA	AÇIKLAMA	GÖZLEMLERDEN ÖRNEK
Eğitim Programları, Atölyeler, Genç Sanatçı Desteği	Çeşitli müzelerde eğitim atölyeleri, genç sanatçılara yer verme; Salt'ta arşiv ve kütüphaneler araştırma imkânı sunar	"Çocuk atölyeleri, eğitim etkinlikleri, kütüphane ve akademik çalışmalar"
Çok Dilli Bilgi, Rehberlik, Yönlendirme	Bazı müzelerde çok dilli bilgilendirme panoları, sesli rehberler, net tabela sistemi kolaylaştırıcıdır	"Çok dilli panolar, Sesli rehberler, ve net yönlendirme"
Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilirlik, Yerel Destek	Müzelerde yerel sanatçı ürünleri, kadın emeğini destekleyen tasarımlar, sürdürülebilir materyaller kullanımı göze çarpar	"Kadın emeğini destekleyen ürünler, ve yerel tasarımcıların eserleri"

Tabloda da görüldüğü gibi, çağdaş sanat müzeleri, eğitim, kültürel farkındalık ve sosyal katılımı teşvik etmede merkezi bir rol oynamaktadır ve böylece kültür turizmindeki önemini güçlendirmektedir. Bu müzeler, eğitim programları, atölyeler ve çeşitli girişimlerle hem ziyaretçi deneyimini zenginleştirmekte hem de yaratıcılığı teşvik ederek kültürel çekiciliğe katkıda bulunmaktadır. Örneğin, çocuklar için eğitim atölyeleri düzenlemek, arşivler ve kütüphaneler gibi akademik kaynaklar sunmak ve genç sanatçılara çalışmalarını sergileme alanları sağlamak, öğrenme ve yeniliğe olan bağlılıklarını göstermektedir. Ayrıca, çok dilli bilgi sistemleri, sesli rehberler ve anlaşılır tabelalar kullanmak, daha geniş bir kitleye erişilebilirliği sağlamaktadır ve kültür turistlerinin farklı gruplarına hizmet etmektedir. Buna ek olarak, müzeler sürdürülebilirliği teşvik etmekte, sürdürülebilir malzemelerin kullanımı ve kadınlar ile yerel tasarımcılar tarafından üretilen ürünlerin dahil edilmesi yoluyla yerel

zanaatkarları destekleyerek sosyal sorumluluğa katkıda bulunmaktadır.

Tablo 3.18. Dijital Dönüşüm ve Medya

TEMA	AÇIKLAMA	GÖZLEMLERDEN ÖRNEK
Dijital Arşiv, Online Sergiler	Bazı müzelerde online sergiler, dijital arşivler erişimi fiziksel mekân ötesine taşır	<i>“Online sergiler, dijital arşiv, TMS ile veri yönetimi”</i>
AR/VR, Etkileşimli Medya	AR/VR, dokunmatik ekranlar, ışık-ses enstalasyonları ziyaretçiye aktif rol verir	<i>“VR kenti keşfetme, ve AR uygulamaları”</i>
Sosyal Medya Entegrasyonu	Bazı müzelerde fotoğraf noktaları, sosyal medya paylaşımını teşvik eden alanlar görsel hafıza yaratır	<i>“Ziyaretçiler selfie alanlarını kullanıyor, sosyal medya paylaşımına uygun ortam”</i>

Çağdaş sanat müzelerinde dijitalleşme ve çeşitli teknolojilerin entegrasyonu, kültür turizmindeki önemlerini ve erişilebilirliklerini artırmaktadır. Bu müzeler, dijital arşivler ve çevrimiçi sergiler sunarak erişimlerini fiziksel sınırların ötesine taşımaktadır ve dünya çapındaki ilgililerin koleksiyonlarla etkileşim kurmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, AR/VR teknolojileri, dokunmatik ekranlar ve etkileşimli ışık ve ses kurulumları, hareketli ve katılımcı deneyimler yaratarak ziyaretçileri aktif katılımcılara dönüştürmektedir. Ayrıca, belirlenmiş fotoğraf bölgeleri gibi sosyal medya dostu özelliklerin kullanımı, ziyaretçi etkileşimini ve çevrimiçi paylaşımı artırmakta, müzelerin görünürlüğünü yükseltmektedir. Bu teknolojik yenilikler, müzeleri dinamik ve ileri görüşlü kültür turizmi destinasyonları olarak cazip hale getirmektedir ve geleneksel sanat alanları ile dijital çağ arasındaki boşluğu kapatmaktadır.

3.6.4. Websitesi Analizlerden Elde Edilen Bulgular

Bu araştırmada, İstanbul'daki 15 çağdaş sanat müzesinin web siteleri ve çevrimiçi materyalleri analiz edilerek, dijital platformlarının kültür turizmine katkıları incelenmiştir. Web siteleri; çok dilli içerik, çevrimiçi biletleme, sanal turlar, ziyaretçi bilgisi netliği ve sosyal medya etkileşimleri gibi unsurlar açısından değerlendirilmiştir. Bulgular, bazı kurumların modern ve kullanıcı dostu dijital platformlar sunarken, bazılarının güncel olmayan veya sınırlı içeriklere sahip olduğunu göstermiştir. Dijital stratejilerin tutarlılığı ve erişilebilirliği, özellikle yabancı ziyaretçiler açısından önemli bulunmuş; iki dilli desteğin eksikliği ve çevrimiçi içeriklerin fiziksel deneyimlerle uyumsuzluğu dikkat çekmiştir. Genel olarak, bu analizler, kurumların dijital kimliklerini güçlendirmeleri ve kültür turizmine daha fazla katkı sağlamaları için fırsatlar sunmuştur. Ayrıca, web sitesi analizleri, görüşme ve gözlem

tekniklerini destekleyerek kurumların dijital stratejilerinin fiziksel deneyimlerle ne kadar uyumlu olduğunu anlamayı sağlamıştır. Bu kombinasyon, hem yönetim perspektiflerini hem de ziyaretçi deneyimlerini bütüncül bir çerçevede değerlendirmeye olanak tanımıştır.

Tablo 3.19. Dil Desteği ve İçerik Sunumu

TEMA	AÇIKLAMA	VERİ ÖRNEĞİ (GENEL)
Çok Dillilik, Uluslararası Erişim	Bazı web siteleri içeriklerini birden fazla dilde sunarak hem yerel hem uluslararası kitlelere hitap etmektedir.	<i>“Web sitesi Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde sunulmakta.”, “Farklı dillerde rehberlik bilgileri mevcut.”</i>
Açık ve Düzenli Yapı	Ziyaretçiler için sergiler, koleksiyonlar, etkinlikler ve pratik bilgiler (bilet, saat, ulaşım) net bir yapı içinde sunulur.	<i>“Sergi, koleksiyon ve ziyaret bilgileri ana sayfadan kolayca erişilebilir.”, “Temiz tasarım ve net menüler bulunuyor.”</i>
Koleksiyon ve Sergi Bilgilerinin Ayrıntılı Sunumu	Web siteleri, kalıcı koleksiyonlar ve geçici sergiler hakkında yüksek çözünürlüklü görseller, sanatçı biyografileri, küratöryel açıklamalar sunar.	<i>“Kalıcı koleksiyon hakkında detaylı metinler, sergi sayfalarında eser görselleri ve açıklamalar mevcut.”</i>

İstanbul’da bulunan çağdaş sanat müzelerinin web siteleri, kültür turizmine önemli katkılar sağlamaktadır. Türkçe ve İngilizce içerikleri sayesinde hem yerel hem de uluslararası ziyaretçilere hitap eden bu siteler, bilgilendirici ve erişilebilir yapılarıyla müzelerin küresel görünürlüğünü artırmaktadır. Çok dilli arayüz imkanları, ziyaretçi deneyimini zenginleştirerek müzelerin kültürel turizmdeki rollerini güçlendirmektedir.

Açık ve düzenli tasarımlarıyla sergiler, koleksiyonlar ve pratik bilgiler (biletler, açılış saatleri, ulaşım) gibi temel içerikleri kolay erişilebilir kılan web siteleri, kullanıcı dostu bir deneyim sunmaktadır. Bu özellikler, dijital etkileşimi artırmakta, müzelerin profesyonel imajını desteklemekte ve fiziksel ziyaretleri teşvik etmektedir. Koleksiyonların ve sergilerin yüksek çözünürlüklü görseller ve açıklamalarla sunulması, ziyaretçilerin müzelerin sunduklarını daha iyi anlamasını sağlamaktadır ve müzelerin eğitim ve estetik misyonlarına olan bağlılığını ortaya koymaktadır. Bu özellikler, ziyaretçi memnuniyetini artırırken müzelerin kültürel turizmdeki önemini vurgulamaktadır.

Tablo 3.20. Ziyaretçi Bilgileri ve Mekan Tanıtımı

TEMA	AÇIKLAMA	VERİ ÖRNEĞİ (GENEL)
Pratik Ziyaretçi Bilgileri (Saat, Bilet, Ulaşım)	Bazı siteler, açılış saatleri, bilet fiyatları, rezervasyon imkânları, ulaşım yolları gibi planlamayı kolaylaştıran bilgiler sunar.	<i>“Açılış saatleri, bilet bilgileri ve yol tarifi anlaşılır şekilde belirtilmiş.”, “Çevrimiçi bilet satın alma imkânı var.”</i>
Mekânsal Olanakların Tanıtımı (Kafe, Kütüphane, Mağaza)	Bazı müzelerin web siteleri, ziyaret deneyimini zenginleştiren ek olanaklar (kafe, kitapçı, kütüphane) hakkında bilgi verir.	<i>“Kafe, hediyelik eşya mağazası ve kütüphane bilgileri açıkça belirtilmiş.”</i>

Bu tabloya göre, pratik planlama bilgilerine verdiği önemle ziyaretçi odaklı yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Açılış saatleri, bilet fiyatları, rezervasyon seçenekleri ve ulaşım bilgileri açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmaktadır. Ayrıca, çevrimiçi bilet satın alma seçeneklerinin mevcudiyeti, ziyaretçi deneyimini kolaylaştırma ve optimize etme garantisi sunmaktadır. Ziyaretçilerin genel deneyimini zenginleştiren kafeler, kütüphaneler ve hediyelik eşya dükkanları gibi fiziksel olanaklara da dikkat çekmektedir. Bu müzelerin ayrıntılı açıklamaları, yalnızca etkileşim fırsatlarını teşvik etmekle kalmamaktadır, aynı zamanda ziyaretçilerin farklı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir anlayış sunmaktadır. Bu ziyaretçi odaklı yaklaşım, erişilebilirliği artırmaktadır ve memnuniyeti destekleyerek kültür turizminin daha geniş hedefleriyle uyum göstermektedir.

Tablo 3.21. Eğitim Programları ve Sosyal Sorumluluk

TEMA	AÇIKLAMA	VERİ ÖRNEĞİ (GENEL)
Eğitim Programları, Atölyeler, Seminerler	Eğitim odaklı etkinlikler, çocuk atölyeleri, panel tartışmaları, akademik işbirlikleri web sitesinde duyurulur.	<i>“Öğrenci gruplarına yönelik atölye, yetişkinlere seminer; farklı yaş gruplarına eğitim programları bilgisi mevcut.”</i>
Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk Vurgusu	Web siteleri yerel sanatçıları destekleme, sürdürülebilir ürünler veya sosyal sorumluluk projelerine dair bilgileri bazen öne çıkarır.	<i>“Kadın emeğini destekleyen ürünler satıldığından bahsediliyor.”, “Sosyal sorumluluk projeleri listeleniyor.”</i>

Atölyeler, seminerler ve akademik işbirlikleri gibi programların detaylı tanıtımlarıyla eğitim ve kültürel katkılarını etkili bir şekilde vurgulamaktadır. Çocuklardan yetişkinlere kadar farklı yaş gruplarını hedefleyen bu girişimler, müzelerin topluluk içinde öğrenme ve katılımı teşvik etme rolünü ön plana çıkarmaktadır. Bu tür faaliyetlerin yer alması, ilgili müzelerin kültürel misyonlarının önemli bir parçası olarak eğitime olan bağlılıklarını açıkça göstermektedir.

Ayrıca, yerel sanatçıları destekleme, sürdürülebilir ürünleri tanıtmaya veya topluluk odaklı projelere katılma gibi girişimlerle sosyal sorumluluğa verilen önem de dikkat çekmektedir. Bu tür etkinliklerin web sitelerinde vurgulanması, müzelerin kültür turizmindeki uluslararası eğilimlerle uyumlu olduğunu göstermektedir ve sosyal sorumluluk bilinci taşıyan müzeler olarak rollerini güçlendirmektedir. Eğitim ve sosyal etkiler üzerine odaklanma, müzelerin hem yerel hem de uluslararası kitleler için çekiciliğini ve önemini artırmaktadır.

Tablo 3.22. Sanal Turlar ve Online Bilet

TEMA	AÇIKLAMA	VERİ ÖRNEĞİ (GENEL)
Sanal Turlar, Etkileşimli Galeriler	Bazı sitelerde sanal sergi önizlemeleri, 360 derecelik turlar, interaktif multimedya araçları eksik ya da sınırlıdır.	<i>“Sanal tur veya etkileşimli galeri özelliği henüz yok.”, “Etkileşimli multimedya araçları sunulmuyor.”</i>
Çevrimiçi Bilet Satışı, Online Rezervasyon	Bazı web siteleri çevrimiçi bilet alma, rezervasyon sistemleri ile ziyaretçi deneyimini kolaylaştırır.	<i>“Çevrimiçi bilet satın alma özelliği mevcuttur.”</i>
Dijital Arşiv, Online Sergiler	Bazı siteler dijital arşivlere, online sergilere erişim sunarak fiziksel sınırlamaları aşmaya çalışır. Tablo içi başlıklar ortalandı ve alt kısımlar iki yana yaslı şeklinde tablo iç düzeni tekrardan düzenlendi.	<i>“Dijital arşivler ve online sergi önizlemeleri bazı sitelerde yer alıyor.”</i>

Bu tablodaki bulgulara göre, dijital etkileşim ve teknoloji entegrasyonu karma bir durum sergilemektedir. Bazı müzeler, çevrimiçi bilet satın alma ve rezervasyon sistemleri gibi gelişmiş özellikler sunarak erişim kolaylığını artırmaktadır. Ancak, sanal turlar veya etkileşimli multimedya galeriler gibi sürükleyici araçların eksikliği, dijital eserlerini daha etkileyici hale getirmek için iyileştirme alanı olduğunu göstermektedir.

Bazı müzelerin web sitelerinde ise, dijital arşivlerin ve çevrimiçi sergilerin bulunması, fiziksel sınırlamaları aşma ve daha geniş bir kitleye ulaşma çabasını yansıtmaktadır. Bu özellikler, koleksiyonların erişilebilirliğini artırmanın yanı sıra, kültür sektöründeki dijital dönüşümün küresel eğilimleriyle uyum sağlamaktadır. Müzeler, dijital içeriklerini genişleterek kültür turizmindeki rollerini daha da güçlendirebilir ve teknolojiye yatkın bir kitleye hitap edebilir.

İstanbul genelinde bulunan çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkısını anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımsız gözlemler ve web sitesi analizleri kullanılarak yapılan kapsamlı bir araştırma sunulmaktadır. Bu araştırma, sosyal

bilimlerde yaygın olarak kullanılan triangulation (üçgenleme) yöntemini benimseyerek, farklı veri toplama tekniklerinden elde edilen bulguların birbirini tamamlamasını ve doğrulamasını sağlamıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmış, tezde ulaşılan sonuçların hem akademik literatür hem de pratik uygulama alanı için anlamlı ve bütünlüklü bir tablo sunmasını mümkün kılmıştır.

Bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla müze yöneticileri ve paydaşlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, çağdaş sanat müzelerinin stratejik vizyonlarını, kültürel turizme katkı sağlama yöntemlerini ve dijital dönüşüm çabalarını ortaya koymuştur. Katılımsız gözlemler ise, müzelerin mekânsal düzenlemeleri, sergileme stratejileri, ziyaretçi etkileşimleri ve atmosfere dair somut veriler sunmuştur. Web sitesi analizleri ise, müzelerin dijital platformlarını nasıl kullandıklarını, çevrimiçi iletişim stratejilerini ve dijital etkileşim araçlarını nasıl entegre ettiklerini göstermiştir. Bu üç farklı veri kaynağı, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkılarını çok boyutlu bir perspektiften incelemeye olanak tanımıştır.

Çoklu veri yöntemiyle elde edilen bulgular, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkısının çok boyutlu ve çok katmanlı olduğunu ortaya koymaktadır. İlk olarak, müzelerin stratejik vizyonları, yerel ve uluslararası sanat akımlarını bir araya getirerek destinasyonun kültürel çeşitliliğini artırmaktadır. Bu stratejiler, müzelerin sadece yerel topluluklara değil, aynı zamanda küresel ölçekte de etki yaratmasını sağlamaktadır. Mekânsal düzenlemeler ve sergileme stratejileri, ziyaretçilerin müzelerle daha derin bir etkileşim kurmasını sağlayarak değerli ve unutulmaz deneyimler sunmaktadır. Ayrıca, dijitalleşme stratejileri sayesinde müzeler, fiziksel mekânın ötesine geçerek çevrimiçi platformlarda da varlık göstermekte ve geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu durum, dijital müzeciliğin kültür turizmi üzerindeki etkisini ve müzelerin dijital araçları nasıl etkili bir şekilde kullanabileceğini göstermektedir.

Araştırmanın özgünlüğü, üç farklı nitel veri toplama tekniğini entegre ederek çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi içindeki rollerini çok boyutlu bir şekilde ele almasıdır. Bu yaklaşım, literatürde genellikle ayrı ayrı incelenen alanları bir araya getirerek müzelerin çok yönlü işlevlerini bütüncül bir şekilde anlamamıza olanak tanımıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımsız gözlemler ve web sitesi analizlerinin birleşimi, müzelerin stratejik, mekânsal ve dijital boyutlarda nasıl etkileşimde bulunduklarını ortaya koymuştur. Bu sayede,

müzelerin kültür turizmine olan katkıları daha kapsamlı ve derinlemesine bir şekilde değerlendirilmiş, literatüre özgün katkılar sunulmuştur.

Araştırma soruları, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmindeki rolü, ziyaretçilerin beklenti ve memnuniyetleri, dijitalleşmenin turizm deneyimine etkisi, eğitim programlarının uzun vadeli değer yaratımı, mekânsal ve yönetsel stratejilerin destinasyon markalaşmasındaki işlevi gibi konuları içermektedir. Görüşmeler, stratejik ve kavramsal sorulara yanıt sağlarken (örneğin, “Müzeler kültür turizmine nasıl katkıda bulunuyor?”), gözlem verileri bu stratejilerin mekânsal ve deneyimsel karşılığını sunmuştur (örneğin, “Kafe, atölye, rehberlik gibi unsurlar ziyaretçi memnuniyetini nasıl etkiliyor?”). Web sitesi analizleri ise dijital platformun bilgilendirme, pazarlama ve erişilebilirlik işlevlerini göstererek (“Online bilet alma, çok dilli içerik ve sanal turlar, ziyaretçilerin karar verme sürecini nasıl kolaylaştırır?”) araştırma sorularının dijital boyutuna yanıt vermiştir. Böylece her soru, birden fazla veri kaynağı ile desteklenerek daha net yanıtlar elde edilmiştir.

Bir diğer nokta ise, üçgenleme sonunda elde edilen bulguların tek bir veri kaynağıyla ulaşılması güç olan detayları açıklığa kavuşturmuş olmasıdır. Görüşmeler, yöneticiler ya da ilgili paydaşların stratejik vizyonlarını ve kurum içi yaklaşımlarını yansıtırken; gözlem verileri bu yaklaşımların mekândaki karşılığını, ziyaretçi etkileşimlerini, atmosferi, sergileme pratiklerini ve mekânsal zorlukları açığa çıkarmıştır. Web sitesi analizleri ise fiziksel mekânın ötesinde dijital iletişim ve tanıtım stratejilerini, bilgi sunum tarzlarını, uluslararası erişimi ve çevrimiçi deneyimi anlamayı mümkün kılmıştır. Bu şekilde, araştırma hem söylenenle gerçekte olanı, hem mekânsal deneyimle dijital yansımayı, hem de teorik önermelerle pratik uygulamaları ortak bir zeminde buluşturarak özgün ve çok boyutlu bir bakış açısı sağlamıştır.

Çoklu veri yaklaşımıyla elde edilen bulgular, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmindeki rolünün çok boyutlu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Görüşmeler, müzelerin kültürel sermaye üretme, yerel sanatçıları destekleme, uluslararası tanınırlık kazanma, eğitim programları ve paydaş işbirlikleriyle toplumsal değer yaratma stratejilerine dikkat çekmektedir. Gözlemler, bu stratejilerin pratikte nasıl hayata geçtiğini göstermektedir. Mekân düzenlemeleri, rahatlatıcı sosyalleşme alanları, dijital ve interaktif sergiler, geleneksel ve çağdaş unsurların bütünleştirilmesi ziyaretçiye somut bir deneyim sunmaktadır. Web sitesi analizleri ise bu süreci dijital boyuta taşır; müzeler fiziksel mekânla sınırlı kalmayıp çevrimiçi bilgilendirme, çok dillilik, çevrimiçi bilet satışı, koleksiyon önizlemeleri ile uluslararası

ziyaretçilere hitap edebilmektedir. Böylece bir yandan yerel topluluklarla bağ kurarken öte yandan küresel turizm pazarına açılan kapılar oluşturulmaktadır.

Sonuç olarak, üçgenleme kapsamında görüşmeler, gözlemler ve web sitesi analizlerinin entegre edilmesi, tezin amaçlarıyla uyumlu olarak kültür turizmi, çağdaş sanat müzeleri, destinasyon yönetimi, dijitalleşme ve sosyal sorumluluk temalarını kapsayan çok boyutlu bir anlayış ortaya çıkarmıştır. Bu çok boyutlu anlayış, teoriyi somut örneklerle desteklerken, pratikte müzelere yönelik stratejik öneriler geliştirip, gelecekteki araştırmalar için de zengin bir çerçeve sunmaktadır.

3.7. Çağdaş Sanat Rota Önerisi

Bu çalışma kapsamında İstanbul'daki çağdaş sanat müzelerinin, elden edilen verilerinden (görüşme, gözlem, web sitesi analizleri) bulgular ışığında nasıl bütünleştirilebileceğini göstermek amacıyla, tek günlük bir keşif önerisi sunulmaktadır. Söz konusu rota, Karaköy-Beyoğlu ekseninde yer alan ve dijitalleşme, mekânsal konfor, gelenek ile çağdaş sanatın buluşması gibi temalara dair tez sonuçlarını sahada yansıtabilecek nitelikteki müzeler üzerine odaklanmaktadır. Böylelikle, saha verilerinden elde edilen katkı ve bilgilerin fiziksel bir rotaya dönüştürülmesi amaçlanmaktadır, aynı zamanda kültür turizmine yönelik pratik bir çerçeve önerilmektedir.

Rota adı: İstanbul'un Kalbinde Çağdaş Sanat Keşfi: Ortak Zaman, Farklı Deneyimler

Bu kısa güzergâh "İstanbul'un Kalbinde Çağdaş Sanat Keşfi: Ortak Zaman, Farklı Deneyimler" başlığı altında sunulmaktadır. Rota, kent merkezinde konumlanan müze ve sanat merkezlerini tek bir gün içinde ziyaret etmeyi mümkün kılacak şekilde düzenlenmiştir. Ana düşünce, ziyaretçi ya da araştırmacının sınırlı süreyle kente geldiği varsayılarak, tezde elde edilen bulgulara karşılık gelen mekânların yaya veya kısa mesafeli araç yolculuklarıyla gezilmesini sağlamaktır.

Rota Güzergâhı: Duraklar ve Gerekçelendirme

1- İstanbul Modern (Karaköy/Galataport): Rotanın başlangıç noktası olarak önerilen bu mekân, Boğaz kıyısında yer alan çağdaş mimarisi ve dijital uygulamalarıyla "uluslararası tanınırlık" ve "dijitalleşme" temalarına ilişkin görüşme verilerinizle örtüşmektedir. Aynı

zamanda çevrimiçi bilet ve iki dilli içerik gibi olanakları, web sitesi analizlerinde tespit edilmiş, gözlem notlarında ise ziyaretçi konforuna vurgu yapılmıştır.

2- SALT Galata (Karaköy): İstanbul Modern'den kısa bir geçişle ulaşılabilen SALT Galata, tarihî Osmanlı Bankası binasının dönüştürülmesiyle kamusal ve araştırma odaklı bir sanat merkezine evrilen yapısını sergilemektedir. Araştırma verilerinde “arşiv ve dijital mecralarda erişim” kodlarıyla ilişkilendirilebilecek olan bu kurum, tezde bahsi geçen “kurumsal dönüşüm” ve “toplumsal etkileşim” boyutlarını da yansıtmaktadır.

3- Pera Müzesi (Beyoğlu): Karaköy'den Beyoğlu'na doğru yürüyüş güzergâhında konumlanan Pera Müzesi, geleneksel Osmanlı oryantalist resim koleksiyonu ile çağdaş sergi anlayışını birleştirmesi sebebiyle “gelenek + çağdaş” örneğinin güçlü bir örneğidir. Gözlemlerden elde edilen verilere göre ziyaretçi dostu kafe ve sergi akışı kaydedilmiş, web sitesinde çevrimiçi tanıtım ve farklı dillere uygun duyurular tespit edilmiştir.

4- Arter (Dolapdere): Beyoğlu'ndan Dolapdere'ye kısa bir araç yolculuğuyla erişilebilen Arter, modern mimarisi, yüksek tavanlı sergi alanları ve kafe olanaklarıyla “mekânsal konfor” ve “dijital etkileşim” temalarını barındıran bir merkezdir. Tezdeki görüşme verilerinde “genç sanatçılara alan açma, performans ve etkileşimli sergi stratejileri” gibi noktalar öne çıkmaktadır. Bu bulgular Arter'deki sergi politikasıyla doğrudan ilişkilidir.

5- Doğançay Müzesi (Beyoğlu yakınları): Dolapdere'den tekrar Beyoğlu/Taksim yönüne dönüştü, Burhan Doğançay'ın sanatına odaklanan bu küçük müze, tezde “kişisel müze deneyimi” ve “kent duvarı estetiği” gibi kodlarla ilişkilendirilebilir. Görece daha küçük ölçekte olmasına karşın, ziyaretçiye samimi bir anlatı sunmaktadır. Aynı zamanda web sitesinin işlevselliği tezde “küçük müzelerin dijital varlıkları” üzerinden tartışılabilir.

6- İBB Dijital Deneyim Müzesi (Sütlüce) Günün ilerleyen saatlerinde, etkileşimli dijital sanatın deneyimlendiği bu müzede, AR&VR uygulamaları ve sanal ortam kurulumları bulunması, tezde “dijitalleşme ve mekânsal deneyim” temaları ile ilişkilidir. Web sitesi analizleri “fütüristik yaklaşım” ve “genç sanat” projelerinden bahsediyor, gözlem notları ise ziyaretçileri aktif katılımcı hâline getiren uygulamaların altını çizmektedir.

Sabah saatlerinde İstanbul Modern'den başlayıp Karaköy-Beyoğlu ekseninde yürüyerek veya kısa mesafeli araç geçişleriyle SALT Galata, Pera ve Arter arasında kolayca

dolaşılabilir. Öğleden sonra Doğançay Müzesi ve İBB Dijital Deneyim Müzesi gibi adreslerle hem kişisel müze hem de yüksek teknoloji ortamla karşılaşma sağlanır. Hatta konumu itibarıyla İBB Dijital Deneyim Müzesinden sonra vakit olmasın halinde Rahmi Koç Müzesi de bu rotaya dahil edilebilir. Bu şekilde “tek günde farklı boyutlardaki çağdaş sanat deneyimleri” birbirine eklenerek, tezdeki veri kaynaklarının (görüşme, gözlem, web sitesi) işaret ettiği kodları sahada görme şansı elde edilebilir.

Bu tek günlük rota, İstanbul’daki çağdaş sanat ortamının farklı yüzlerini, boğaz kıyısındaki çağdaş müzelerden (İstanbul Modern) itibaren, tarihî bankadan dönüştürülmüş arşiv/araştırma mekânlarına (SALT Galata), dijital teknolojiyi merkeze alan kurumlara (İBB Dijital Deneyim Müzesi) kadar aynı bütünlük içerisinde deneyimlemenin yolunu açmaktadır. Böylece araştırmada ortaya çıkan “dijitalleşme, mekânsal rahatlık, geleneksel–çağdaş buluşması, toplumsal katılım ve eğitim” gibi temalar, bir rota aracılığıyla fiilen doğrulanabilir ve tezin bulgularını destekleyen pratik bir uygulama sunulmuştur.

Şekil 3.2. Rota Haritası

Çağdaş sanat müzelerine yönelik önerilen bu rota, İstanbul'un kültür turizmi potansiyelini ortaya koymada önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Çalışmanın bulgularıyla uyumlu şekilde dijitalleşme, mekânsal konfor ve geleneksel ile çağdaş sanatın buluşması gibi temaların merkeze alınması, rotanın teorik çerçeveye tutarlılığını göstermektedir. Farklı ölçek ve temalardaki müzelerin tek bir gün içinde ziyaret edilebilecek biçimde planlanması, hem pratik bir keşif imkânı sunmakta hem de farklı deneyimlerin bir arada gözlemlenmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, rota içeriğinin tezde elde edilen veri kaynaklarından (görüşme, gözlem, web sitesi analizleri) doğrudan referans alması, akademik bulguların somut bir uygulamaya dönüştürülmesi açısından da dikkat çekicidir. Rota araştırmacı tarafından test edilmiştir ve uygulanabilir olduğu da gözlenmiştir. Bu rota, yalnızca kültür turizmi bağlamında bir model sunmakla kalmayıp, çağdaş sanat müzelerinin toplumsal katılım ve uluslararası tanınırlık gibi hedeflere ulaşmasında da etkili bir araç olarak değerlendirilebilir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Arkeolojik ve tarihi alanlar geleneksel olarak turizm çekiciliklerine hakim olsa da, veriler çağdaş sanat müzelerinin giderek önem kazandığını ve destinasyonları daha geniş bir kültürel sunumla zenginleştirdiğini göstermektedir. Müzeler, stratejilerini değişen ziyaretçi profilleriyle (çoğunlukla eğitilmiş, uluslararası alanda çeşitli ve kişiselleştirilmiş deneyimler arayan) uyumlu hale getirerek yalnızca yeni kitleler çekmekle kalmıyor, aynı zamanda turizm ürününün genel kalitesini ve derinliğini de artırmaktadır. Sosyal medya katılımından medya ortaklıklarına kadar uzanan pazarlama ve görünürlük stratejilerinin çeşitliliği ve birden fazla paydaşla (devlet kurumları, turizm kurulları, yerel topluluklar, STK'lar ve üniversiteler) anlamlı işbirlikleri kurma yeteneği, hem uyarlanabilir hem de geleceğe yönelik bir sektör ortaya koymaktadır. Erişilebilirlik ve trafik zorlukları da dahil olmak üzere fiziksel ve altyapısal sınırlamalar devam etse de, dijital dönüşüme, eğitim programlarına, sosyal açıdan sorumlu mallara ve tematik güzergah entegrasyonuna artan vurgu, çağdaş sanat müzelerinin küresel turist destinasyonları içinde ayrılmaz kültürel merkezler olarak konumunu daha da güçlendirmektedir.

Teorik bir bakış açısı ve saha verileri, artan ziyaretçi memnuniyeti, güçlenen marka görünürlüğü, çeşitli kültürel katmanların kaynaşması ve dijital inovasyonun etkisiyle müzelerin, dinamik sergi alanlarından geçmiş, bugün ve geleceği birleştiren sosyal açıdan etkileşimli kurumlara dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu değişim, kültürel sermaye, teknolojik ilerlemeler ve kapsayıcı turizm uygulamaları arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulayan teorilerle tutarlıdır. Bulgular, kültür turizminin evrimine ilişkin daha ayrıntılı bir anlayışa katkıda bulunmakta ve giderek daha rekabetçi ve hızla değişen bir ortamda çağdaş sanat müzelerinin gezginlerin aradığı kültürel anlatıları şekillendirmeye, zenginleştirmeye ve genişletmeye devam edeceğini ve nihayetinde destinasyonları daha bütünsel, ziyaretçi merkezli ve sürdürülebilir odaklı turizm stratejileri benimsemeye teşvik edeceğini göstermektedir.

Geleneksel olarak kültür turizmi dendiğinde akla tarihî mekânlar ve arkeolojik öğren yerleri gelirken, araştırma, çağdaş sanat müzelerinin de en az tarihî miras kadar önemli bir destinasyon değeri taşıyabileceğini göstermektedir. Bu noktada, İstanbul'un özellikle hem tarihî dokuyu hem de çağdaş sanatı harmanladığı düşüncesi, tez süresince gerçekleştirilen

görüşme, gözlem ve web sitesi verileri ışığında zengin örneklerle desteklenmiştir. Araştırma sorularının amaca uygun biçimde ifade edilmesi ve sadece İstanbul ölçeğine odaklanması, net bir çalışma alanı sunmuştur.

Araştırmada, destinasyon yönetimi, kültürel sermaye ve çok paydaşlı yönetim gibi kavramlarla ilişkili olduğu düşünülen ve literatürle örtüşen pek çok konu ele alınmaktadır. Özellikle dijitalleşme ve müzelerin sosyokültürel katkıları hakkındaki literatürden yararlanmıştır. Burada dikkat çeken husus, tez verilerinin farklı disiplinlerin bulgularıyla örtüşerek bir tür “kesişim alanı” oluşturmastır. Endüstriyel kökenden gelen müzelerin, dijital odaklı sanat müzelerinin geleneksel köşk-müze deneyimi sunanların ve modern mimariyle öne çıkanların aynı teorik çerçevede nasıl bütünleştirilebileceği, literatüre yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır.

Kültürel değerlerin turizme entegrasyonu, destinasyonların rekabet gücünü artırma stratejileri ve paydaşlar arası işbirliğinin etkinlik yönetimine katkıları gibi temel konulara verilen önem oldukça belirgindir. Bu bağlamda, destinasyon yönetiminin kültürel sermayeyi koruma ve değerlendirme süreçlerindeki rolü, çok paydaşlı yapılarla yürütülen karar alma mekanizmalarının etkileri ve bu yaklaşımların kültür turizminin sürdürülebilirliğine katkıları oldukça önemlidir. Ayrıca, kültürel sermayenin sanatsal etkinlikler ve çağdaş sanat müzeleri aracılığıyla nasıl değerlendirildiği ve bu süreçlerin kültür turizmine olan etkileri kapsamlı bir çalışmada görülmektedir.

Araştırmada görüşme verilerinde “dijital dönüşüm, AR/VR uygulamaları, çevrimiçi bilet satışı” gibi kodların sıkça tekrar ettiği görülmektedir. Bunun sahadaki karşılığına bakıldığında, gözlemler sırasındaki Arter’deki dijital eserler, İstanbul Modern ve İBB Dijital Deneyim Müzesi’ndeki VR/AR uygulamaları, Borusan Contemporary’nin ışık-ses enstalasyonları gibi ögeler, müzelerin bu alana yoğun ilgi gösterdiğini doğrulamıştır. Web sitesi analizlerinde ise çevrimiçi bilet sunan müzelerin ziyaret planlamasını kolaylaştırdığı, ancak bazı kurumların bu aşamada geride kaldığı (ör. küçük kişisel müzeler) saptanmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi bağlamında dijital etkileşimin büyük önem taşıdığını göstermektedir. Özellikle araştırma sorularında dijital araçların ziyaretçi memnuniyeti ve uluslararası tanınırlık üzerindeki etkisine odaklanan kısım, literatürde deneyim ekonomisinin müzecilik pratikleriyle nasıl uyumlu bir kesişim

oluşturduğunu kanıtlar niteliktedir. Günümüzde müzelerin çevrimiçi erişim ve sosyalleşme katma değeri sunması, sadece fiziksel mekânla sınırlı olmayan bir turizm deneyimini mümkün kılmaktadır.

Yöneticilerin bilgi verdiği konular arasında kafe, dinlenme alanları, yönlendirme ve çok dilli panolar gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Gözlemler, bazı müzelerin bu unsurları başarılı bir şekilde ele aldığını, bazılarının ise engelli erişimi gibi kritik alanlarda eksik kaldığını göstermiştir. Örneğin, geniş açık alanların ziyaretçilerin mekânda daha uzun süre kalmasını teşvik ettiği, küçük ölçekli mekânlarda ise yönlendirme ve altyapı eksikliklerinin dikkat çektiği belirtilmiştir. Web sitesi analizleri de bu durumu destekleyerek bazı müzelerin erişilebilirlik konusunda net bilgi sunmadığını ortaya koymuştur. Mekânsal konfor ve erişilebilirlik, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkısında önemli bir rol oynamaktadır. Ziyaretçilerin rahat dolaşabildiği, multimedya araçlarını deneyimleyebildiği ve çok dilli içeriklerin sağlandığı müzelerin hem ziyaretçi sayısının hem de memnuniyet oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular, deneyim ekonomisi kuramındaki “ziyaretçi merkezli yaklaşımın” önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Öte yandan, İstanbul özelinde, çağdaş sanat müzeleri “geçmiş ile günümüz sanatının iç içe geçtiği” bir bağlam sunmaktadır. Tarihî bina ve çağdaş sergileme anlayışını benimseyen müzeler, ziyaretçilere hem geleneksel mirası hem de modern sanat anlayışını aynı çatı altında deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Bu yaklaşımın, geçmiş ile günümüz arasında bir “köprü” işlevi gördüğü ifade edilmiştir. Ziyaretçilerin bu geçişlere kimi zaman şaşırdığını, kimi zaman ise “farklı dönemleri bir arada görmekten” keyif aldığını ortaya koymuştur. Geleneksel eserlerle tarihî bir kimlik kazanan müzeler, aynı mekânda çağdaş yorumlara yer vererek yerli ve yabancı ziyaretçilerin yenilik algısını güçlendirmektedir. Bu durum, İstanbul’un “zamanlar ve kimlikler arası kesişim” özelliğiyle birleşerek şehri kültür turizmi açısından özgün kılmaktadır.

Müzelerin sadece sanat eserleri değil, aynı zamanda “eğitim programları, atölyeler, seminerler ve genç sanatçı destekleri” aracılığıyla topluma önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Öğrenci gruplarının bu etkinliklere katılım sağladığını, atölye duyurularının sıkça paylaşıldığını ortaya koymuştur. Bu durum, çağdaş sanat müzelerinin yerel toplulukla etkileşim kurarak “mekânın ötesinde” bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Eğitim programları, araştırma odaklı etkinlikler ve genç sanatçıları destekleyen projeler, müzelerin bu amaç doğrultusunda gerçekleştirdiği önemli faaliyetlerdir. Bu bağlamda, müzeler, kültür turizmi içerisinde yalnızca sanat eserlerinin sergilendiği alanlar olmaktan çıkıp öğretici, toplumsal farkındalığı artırıcı ve kültürel sermayeyi büyütücü kurumlar hâline gelmektedir. Literatürde de kültür turizminin, “pasif bir izleyici faaliyeti” olmaktan uzaklaşıp “kapsayıcı ve etkileşimli bir deneyim” olarak tanımlandığı görülmektedir.

Dijital araçların entegrasyonu, çok dillilik, ziyaretçi konforunu artıran mekân düzenlemeleri ve çevrimiçi bilet satışının yaygınlaştırılması gibi bulgular, müzelerin stratejik planlamalarına ışık tutmaktadır. Özellikle engelli erişimi veya sosyal alanların yetersiz olduğu alanlarda iyileştirme yapılması gerektiği, sahadan elde edilen somut verilerle desteklenmiştir. Kültür turizmi içinde çağdaş sanat müzelerine ayrılan payın artırılması, uluslararası tanınırlığı güçlendirmek amacıyla dijital reklam ve tanıtımların yoğunlaştırılması, ayrıca müze, otel ve tur acentesi işbirliklerinin geliştirilmesi hem yerel yönetimler hem de Kültür ve Turizm Bakanlığı açısından dikkate alınması gereken önemli hususlardır. Bunun yanı sıra, tek günlük veya çok günlük rota önerileri, tur şirketleri, rehberler ve bireysel gezginler tarafından kullanılabilecek somut çıktılar sunmaktadır. Bu rotalar, mekânsal ve dijital öğelerin ziyaret öncesi beklenti yönetimi ve mekân keşfi açısından değerlendirilebilmesine olanak tanımaktadır.

Farklı şehir ve ülkelerdeki çağdaş sanat müzelerinde aynı veri toplama ve analiz yöntemlerinin uygulanması, İstanbul’da elde edilen bulguları evrensel ölçekte karşılaştırma imkânı sunabilir. Müzelerin ziyaretçi sayıları, bilet satış istatistikleri ve sosyal medya etkileşim verileri gibi nicel ölçütlerin analizi, nitel bulguları güçlendirerek ekonomik ve demografik katkıyı daha objektif bir temelde açıklamaya yardımcı olabilir. Web sitesi analizlerine ek olarak, müzelerin sosyal medya platformlarındaki kullanıcı geri bildirimleri, hashtag çalışmaları ve çevrimiçi sanal sergi katılım verileriyle nitel bulgular birleştirilebilir. Dijital etkileşimin derinlemesine incelenmesi, deneyim ekonomisi kuramına yeni bakış açıları kazandırabilir. Ayrıca, müze yöneticilerinin görüşlerine ek olarak yerel yönetim ve bakanlık temsilcilerinin görüşlerinin de dâhil edilmesi, çağdaş sanat politikalarının turizm stratejileriyle nasıl bütünleştiğini daha net bir şekilde ortaya koyabilir.

Buna ek olarak, araştırma bulguları, dijital dönüşümün çağdaş sanat müzelerinin

kültür turizmi açısından sunduğu potansiyeli açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle VR/AR uygulamaları, çevrimiçi sergiler ve sosyal medya entegrasyonu gibi dijital araçların, ziyaretçi deneyimini zenginleştirerek mekânsal sınırları aşan yeni etkileşim biçimlerine olanak tanıdığı gözlemlenmiştir. Bu durum, hem yerel hem de uluslararası turistlerin müzelere erişiminde kolaylık sağlamakla kalmayıp, ziyaretçilerin kültürel içeriklere interaktif biçimde erişimini de desteklemektedir. Dolayısıyla, dijital dönüşüm uygulamalarının kapsamının genişletilmesi ve müzelerin dijital altyapılarının sürekli güncellenmesi, gelecekte kültür turizminin daha kapsayıcı ve deneyim odaklı bir yapıya kavuşmasına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Çağdaş sanat müzelerinin yalnızca sergi alanları olmanın ötesinde, toplumsal katılım ve eğitim misyonu üstlendiğini de göstermektedir. Eğitim programları, atölyeler ve genç sanatçı destek projeleri, müzelerin yerel toplulukla olan etkileşimini güçlendirirken, kültürel mirası koruma ve yenilikçi sanat anlayışını yaşatma açısından önemli rol oynamaktadır. Bu yönüyle müzeler, toplumun farklı kesimlerine hitap eden, kültürel farkındalık ve sanatsal eğitimi teşvik eden dinamik birer platform haline gelmiştir. Böylece, kültür turizmi stratejileri geliştirilirken, müzelerin sosyo-kültürel etkileşime sağladığı katkılar da göz önünde bulundurularak, politika yapıcılar için sürdürülebilir ve kapsayıcı modeller önerilebilir.

Elde edilen veriler, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine katkısının çok boyutlu olduğunu ortaya koyarken, bu katkının artırılması için stratejik işbirliklerinin önemini de vurgulamaktadır. Devlet kurumları, yerel yönetimler, turizm acenteleri ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulacak etkin işbirlikleri, hem dijital tanıtım stratejilerinin güçlendirilmesi hem de mekanların fiziksel ve işitsel erişilebilirliğinin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle ulaşım ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi, çok dilli içerik ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi konularda atılacak adımlar, müzelerin uluslararası tanınırlığını ve ziyaretçi memnuniyetini artıracaktır. Geleceğe dönük olarak, kıyaslamalı araştırmalar ve nicel veri analizleriyle desteklenecek stratejik planların oluşturulması, İstanbul örneğinin diğer metropoller için de model teşkil etmesini sağlayabilir.

Araştırma sonuçları, çağdaş sanat müzelerinin sunduğu yenilikçi ve çok katmanlı deneyimlerin, kültür turizmi alanında önemli bir rekabet avantajı yarattığını göstermektedir. Müzelerin, sadece sergi mekanları olmanın ötesine geçerek, ziyaretçiye interaktif dijital uygulamalar, konforlu sosyal alanlar ve eğitim odaklı programlar sunması, kültürel sermayenin temel prensipleriyle örtüşmektedir. Bu bağlamda, müzelerin ziyaretçi

beklentilerini karşılayan ve sürekli değişen turizm trendlerine uyum sağlayan stratejilerini güçlendirmesi, hem yerel hem de uluslararası pazarlarda İstanbul'un benzersiz kültür turizmi destinasyonu olarak konumlanmasına katkı sunmaktadır. Stratejik pazarlama yaklaşımları ve işbirliği modelleri, müzelerin dijital ve mekânsal altyapılarının gelişimine paralel olarak, ziyaretçi memnuniyetini artırma ve marka değerini yükseltme amacıyla önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, İstanbul'daki çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmine olan katkısını mekânsal düzenlemeler, dijitalleşme ve toplumsal katılım gibi çok yönlü unsurlar üzerinden analiz ederek, kültür turizmi ve çağdaş sanat müzeleri literatürüne yeni bir perspektif sunmuştur. Araştırma bulguları, çağdaş sanatın, tarihî ve geleneksel unsurlarla melez bir turizm ürünü oluşturduğunu ve bu yaklaşımın ziyaretçilerin deneyim beklentilerine yanıt vererek kentin uluslararası rekabet gücünü artırabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda, dijital teknolojilerin kullanımı, sosyal alanlar ve erişilebilirlik gibi konularda eksikliklerin giderilmesiyle bu kurumların hem yerel hem de uluslararası kitlelere daha etkili bir şekilde hitap edebileceği vurgulanmıştır.

Metodolojik olarak, çoklu veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırma, yönetici beyanları ile sahadaki uygulamaların uyumunu değerlendirmiş ve bu alandaki çelişkileri ortaya koyarak stratejik planlamada iyileştirme alanlarını belirlemiştir. Elde edilen veriler, çağdaş sanat kurumlarının yalnızca sergi mekânları olarak değil, aynı zamanda toplumsal farkındalığı artıran, eğitim misyonu üstlenen ve kültürel sermayeyi büyüten önemli aktörler olduğunu kanıtlamaktadır. Özellikle dijitalleşme ve çok dillilik gibi yenilikçi uygulamaların kültür turizmi stratejilerinde önemli bir rol oynadığı ve ziyaretçi deneyimini geliştirdiği gözlemlenmiştir.

İstanbul'daki çağdaş sanat müzeleri, geleneksel tarihî kimliği dijital ve interaktif unsurlarla birleştirerek şehirde çok katmanlı bir turizm deneyimi sunmaktadır. Bu bağlamda, hem kültür turizmi politikalarının hem de kurumların stratejik planlamalarının, sürdürülebilir turizm ve kapsayıcı erişim odaklı bir yaklaşımla geliştirilmesi önerilmektedir. Çalışma, bu alanda daha geniş coğrafi ve nicel karşılaştırmaların yapılmasının literatürü ve uygulamayı daha da zenginleştireceğini göstermektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, çağdaş sanat müzelerinin kültür turizmi stratejilerinde belirleyici bir unsur haline geldiğini göstermektedir. Bu bağlamda, müze

yönetimlerinin dijitalleşme, toplumsal katılım ve eğitim gibi boyutlara yapacakları yatırımlar, yalnızca kültürel deneyimi zenginleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda yerel ekonomiye ve uluslararası rekabete de olumlu katkılar sunacaktır. Politika yapıcılar için, kültür turizmi alanında kapsamlı ve çok paydaşlı stratejilerin geliştirilmesi, altyapı iyileştirmeleri ve dijital entegrasyonun desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Böylece, hem ziyaretçi memnuniyetini artıran hem de sürdürülebilir turizm politikalarını güçlendiren uygulamalar, İstanbul'un kültür turizmi destinasyonu olarak küresel ölçekte rekabet gücünü artırmada kritik rol oynayacaktır.

Bu çalışma, nitel veri toplama yöntemlerinin yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler ve web sitesi analizlerinin entegre edilmesinin, kültür turizmi ve çağdaş sanat müzeleri arasındaki etkileşimi çok boyutlu şekilde ortaya koymada ne denli güçlü bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen veriler, hem teorik çerçevede hem de pratik uygulamada inovatif stratejiler geliştirilmesine olanak tanımış; sonuç olarak, müzelerin dijital dönüşüm, toplumsal katılım ve uluslararası işbirliklerine dayalı sürdürülebilir bir yapıya kavuşabileceği öngörülmüştür. Gelecekte yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar ve nicel analizler, bu nitel yaklaşımlarla desteklenerek, kültür turizminin evrimi ve müzelerin bu değişim içindeki rolleri hakkında daha geniş perspektifler sunabilir. Ayrıca, farklı şehir ve coğrafyalarda benzer metodolojilerin uygulanması, küresel ölçekte kültür turizminin dinamiklerini anlamada önemli katkılar sağlayacaktır.

5. KAYNAKÇA

- Acar, V. (2018). *Uluslararası turistlerin davranışlarının incelenmesi: Türkiye'de rehberli turlara katılan turistler üzerinde bir araştırma*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Akar, A., ve Arıkboğa, F. (2021). Müzelerde Algılanan Hizmet Kalitesi: İstanbul'daki Özel Çağdaş Sanat Müzeleri Üzerine Bir Araştırma. *International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage*, 32-42.
- Akşit Işık, N. (2014). Yaratıcı (Kreatif) Turizm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 786-795.
- Al-Ababneh, M. M. (2019). Creative cultural tourism as a new model for cultural tourism. *Journal of Tourism Management Research*, 6(2), 109-118.
- Allen, D., Rhoden, S., Sakharchuk, E., Ilkevich, S., Sharafanova, E. E., and Pecheritsa, E. (2015). Cultural tourism. In F. Dimanche and L. Andrades (Eds.), *Tourism in Russia: A Management Handbook* (pp. 133-180). Routledge.
- Ateiga, N. (2008). *Türkiye'nin Tanıtımında İstanbul Tarihi Yarımada'daki Kültür Varlıklarının Yeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Avcı, E. (2018). *Paket tura katılan yabancı turistlerin tur süresince yaşadığı deneyimlerin ve sorunların saptanması*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ayazlar, G., ve Ayazlar, R. (2015). Rural Tourism: A Conceptual Approach. In C. Avcıkurt, M. Dinu, N. Hacıoğlu, R. Efe, ve A. Soykan (Eds.), *Tourism, Environment and Sustainability* (p. 168). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Barry, K. (2017). Tourism and the Arts. In L. Lowry (Ed.), *The SAGE International Encyclopedia of Travel and Tourism* (pp. 2-9). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Biçer Olgun, H., ve Olgun, C. (2020). Çağdaş Sanat veya Öznesini Yitiren Sanat: Sanatçının

Ölümü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 316-354.

- Birinci, S., Kaymaz, Ç., ve Camcı, A. (2018). Göbekli Tepe'nin Arkeolojik Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1351-1367.
- Birukou, A., Blanzieri, E., Giorgini, P., and Giunchiglia, F. (2013). A formal definition of culture. In *Models for intercultural collaboration and negotiation* (pp. 1-26).
- Bishop, C. (2012). *Artificial hells: Participatory art and the politics of spectatorship*. Verso.
- Blumenthal, A. (1940). A new definition of culture. *American Anthropologist*, 42(4), 571-586.
- Brettell, R. R. (1999). *Modern Art, 1851-1929: Capitalism and Representation*. Oxford University Press.
- Cottingham, D. (1998). *Cubism in the Shadow of War: The Avant-Garde and Politics in Paris 1905-1914*. Yale University Press.
- Cuno, J. (2004). *Whose muse? Art museums and the public trust*. Princeton University Press.
- Çelik Uğuz, S. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Sanat-Turizm İlişkisi ve Sanat Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 53-70.
- Çetintaş, B. (2016). Kültür Kavramının Kapsamı, Anlam ve Tanımları. *Electronic Turkish Studies*, 11(18).
- Çüçen, A. K. (2005). Kültür, uygarlık, evrensellik ve çok-kültürlülük.
- Ddičtvi, K. C. R. A. S., and Kajzar, I. P. (2014). Cultural tourism and world heritage. XVII. mezinárodní kolokvium o regionálných vědách, 901-906.
- Desmet, K., Ortuño-Ortín, I., and Wacziarg, R. (2017). Culture, ethnicity, and diversity. *American Economic Review*, 107(9), 2479-2513.
- Deutsche, R. (1996). *Evictions: Art and Spatial Politics*. MIT Press.

- Doss, E. (1991). Benton, Pollock, and the Politics of Modernism: From Regionalism to Abstract Expressionism. University of Chicago Press.
- Eroğlu, N. (2015). *Çağdaş sanat etkinlikleri ve Türkiye turizmi bağlamında 13. İstanbul Bienali incelemesi*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Enwezor, O. (2003). The Postcolonial Constellation: Contemporary Art in a State of Permanent Transition. *Research in African Literatures*, 34(4).
- Evans, G. (2009). From cultural quarters to creative clusters: Creative spaces in the new city economy. *International Journal of Cultural Policy*.
- Frank, T. O., and Medaric, Z. (2018). Cultural tourism from an academic perspective. *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*, 11(2).
- Gablik, S. (1991). The Reenchantment of Art. Thames & Hudson.
- Galí-Espelt, N. (2012). Identifying cultural tourism: a theoretical methodological proposal. *Journal of Heritage Tourism*, 7(1), 45-58.
- Gardner, H. (2015). Art through the ages: A global history. Cengage Learning.
- Gayret, T. (2016). Çağdaş Sanat Müzeciliği'nde Bir Şehri Kalkındıran Mimari Örneği: Guggenheim Bilbao Müzesi. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi* , 354-375.
- Goldberg, R. (2001). Performance Art: From Futurism to the Present. Thames and Hudson.
- Grau, O. (2003). Virtual Art: From Illusion to Immersion. MIT Press.
- Greenberg, R. (1996). Thinking about exhibitions. Routledge.
- Groseschl, S., and Doherty, L. (2000). Conceptualising culture. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 7(4), 12-17.
- Guilbaut, S. (1983). How New York Stole the Idea of Modern Art: Abstract Expressionism, Freedom, and the Cold War. University of Chicago Press.

- Hatipoğlu, A., ve Batman, O. (2014). Osmanlı Saray Mutfağı'na Ait Gastronomik Unsurların Günümüz Türk Mutfağı İle Kıyaslanması . *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 62-74.
- Herbert, R. L. (1988). Impressionism: Art, leisure, and Parisian society. Yale University Press.
- Hopkins, D. (2004). Dada and Surrealism: A very short introduction. Oxford University Press.
- Hudelson, P. M. (2004). Culture and quality: an anthropological perspective. *International Journal for Quality in Health Care*, 16(5), 345-346.
- İstanbul Modern Sanat Müzesi*. (2024, Haziran 26). Turkish Museum: <https://www.turkishmuseums.com/museum/detail/12322-istanbul-modern-sanat-muzesi/12322/1> adresinden alındı
- Jacobs, J. (2016). The death and life of great American cities. Vintage Books.
- Jahoda, G. (2012). Critical reflections on some recent definitions of “culture”. *Culture & Psychology*, 18 (3), 289-303.
- Jones, S. (2017). The economic impact of the Venice Biennale. *Journal of Cultural Economics*.
- Karp, I. (2013). Museums and communities: The politics of public culture. Smithsonian Institution Press.
- Kaya, M., ve Keleş, Y. (2022). Şehir Turizmi Kavramından Ne Anlıyoruz? Kuramsal Bir Çözümleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 810-822.
- Kızılırmak, İ., ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 100-120.
- Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Bilig*, (34), 1-13.
- Kodaş, D., ve Sü Eroz, S. (2012). Kırsal Turizm İle Kültürel Turizmin Bütünleşmesi. *KMÜ*

Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(22), 169-174.

- Kotler, N., and Kotler, P. (1998). Museum strategy and marketing: Designing missions, building audiences, generating revenue and resources. Jossey-Bass.
- Köşker, H., ve Karacaoğlu, S. (2019). Turizm Bağlamında Geleneksel Türk El Sanatı Lületaş ışlemeciliğinin Değerlendirilmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 991-1014.
- Kraeuss, R. (1993). The originality of the avant-garde and other modernist myths. MIT Press.
- Kroeber, A. L., and Kluckhohn, C. (1952). Culture: A critical review of concepts and definitions. Papers. Peabody Museum of Archaeology & Ethnology, Harvard University.
- Kuban, D. (2010). Ottoman Architecture. YEM.
- Lippard, L. (1973). Six Years: The Dematerialization of the Art Object from 1966 to 1972. University of California Press.
- Livingstone, M. (1990). Pop Art: A Continuing History. Harry N. Abrams.
- Lord, B. (2002). Cultural tourism and museums. LORD Cultural Resources Planning and Management Inc.
- Manovich, L. (2001). The Language of New Media. MIT Press.
- Matsumoto, D. (2009). Teaching about culture. In *Getting culture* (pp. 3-10). Routledge.
- McClellan, A. (2008). The art museum from Boullee to Bilbao. University of California Press.
- McKercher, B. (2020). Cultural tourism market: a perspective paper. *Tourism Review*, 75(1), 126-129.
- Mosquera, G. (1994). Beyond the Fantastic: Contemporary Art Criticism from Latin America. MIT Press.
- Mulcahy, K. V. (2005). Cultural policy: Definitions and theoretical approaches. *Journal of*

Arts Management, Law, and Society, 35, 319.

Necipoğlu, G. (1991). *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapi Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. MIT Press.

Nelson, C., Treichler, P. A., and Grossberg, L. (2013). *Cultural studies: An introduction*. In *Cultural studies* (pp. 1-22). Routledge.

Nochlin, L. (1971). Why Have There Been No Great Women Artists? *Art News*, 69(9).

Obrist, H. U. (2015). *Ways of curating*. Faber and Faber.

Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).

Osborne, P. (2013). *Anywhere or not at all: Philosophy of contemporary art*. Verso.

Öter, Z., ve Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 127-138.

Özlü, T., ve Kaleli, C. (2019). “Kültürel Miras Turizmi Açısından Bir Değerlendirme: Ani Ören Yeri. *Amisos*, 194-218.

Öztürk, S. (2019). Cappadocia: A cultural and natural wonder. *Geotourism Journal*, 7(2), 70-80.

Paul, C. (2015). *Digital art*. Thames & Hudson.

Quinn, B. (2010). *Festival and events management*. Routledge.

Rathje, S. (2009). The definition of culture: An application-oriented overhaul. *Interculture Journal*, 8(9), 144-156.

Richards, G. (2007). *Cultural Tourism: Global and Local Perspectives*. Routledge.

Salt Online. (2024, Temmuz 02). Salt Müze: <https://saltonline.org/> adresinden alındı

Schein, E. H. (1991). What is culture. In *Organizational culture and leadership* (pp. 243-253). Jossey-Bass.

- Seçilmiş, C., ve Sarı, Y. (2023). Kırsal Turizme İlişkin Araştırma Eğilimleri Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 322-340.
- Sharp, J. (2015). Urban spaces and public art: Creating the modern city. *International Journal of Urban and Regional Research*.
- Simon, N. (2010). The participatory museum. *Museum 2.0*.
- Smith, A. (2018). Cultural events and tourism: A comparative study of the impact of cultural festivals. *Tourism Management*.
- Smith, T. (2009). What is contemporary art?. University of Chicago Press.
- Smith, T. (2011). Ai Weiwei: Circle of Animals. *Art in America*, 99(5).
- Smith, T. (2011). Contemporary art: World currents. Laurence King Publishing.
- Staniszewski, M. A. (1998). The power of display: A history of exhibition installations at the Museum of Modern Art. MIT Press.
- Stiles, K., and Selz, P. (2012). Theories and documents of contemporary art: A sourcebook of artists' writings. University of California Press.
- Storr, R. (2006). Modern art despite modernism. Museum of Modern Art.
- Stylianou-Lambert, T. (2011). Gazing from home: Cultural tourism and art museums. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 403-421.
- Subaşılar, B. (2007). Turizm Tanıtımında Kültür Turizminin Yeri İstanbul Üzerine Bir Uygulama (Doctoral dissertation, Marmara University).
- Thompson, M., Verweij, M., and Ellis, R. J. (2006). Why and how culture matters. In *The Oxford handbook of contextual political analysis* (pp. 319-340). Oxford University Press.
- Walker, K. (2007). Kara Walker: My Complement, My Enemy, My Oppressor, My Love. Walker Art Center.

- Yeoman, I., Robertson, M., Ali-Knight, J., Drummond, S., and McMahon-Beattie, U. (2012). *Festival and Events Management*. Routledge.
- Yılmaz, D. (2018). Historical heritage and tourism. *Journal of Heritage Tourism*, 16(1), 40-50.
- Yücel Batmaz, N., ve Biçici, G. (2021). Türkiye’de Somut Kültürel Mirasın Korunması Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırıkkale-Delice Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* , 97-110.
- Zebracki, M. (2017). Public art and urban spaces: The creation of public meaning. *Urban Studies Journal*.
- Zeyrek, S. (2021). Kültürel Çalışmalar’a Kültür Kavramı Ekseninde Bir Bakış. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 139-147.